

MBUROJA

Numri 132
Tetor 2020

ISSN 1857-7792

REVISTË E MINISTRISË SË MBROJTJES TË REPUBLIKËS SË MAQEDONISË SË VERIUT

**Ballëlartë,
të lirë dhe të hapur
ndaj botës e festojmë pavarësinë**

70 ushtarë të rinj

Më 11 shtator u realizua pranimit i 70 ushtarëve të rinj profesional në kazermën “Ilinden” në Shkup. “Armata zhvillohet, fuqizohet, dhe ajo që është me rëndësi, siç e shohim, sot Armata jonë rinohet. Ju sot bëheni pjesë e institucionit më të respektuar, më të vlerësuar, institucionit me besimin më të madh në vendin tonë”, tha ministrja e mbrojtjes Radmilla Shekerinska. Ajo theksoi se investimet në Armatë gjatë tre viteve të kaluara kontribuoi që për herë të parë

pas shumë viteve, interesi për Armatën të jetë tejet i madh. “Për herë të parë, për 70 vende për pranimitin e ushtarëve, kemi 750 kandidatë – praktikisht nga 10 kandidatë për vend. Kjo tregon se investimi ynë në këtë institucion, me kushte dhe pajisje më të mirë, tashmë vërehet nga ana e të gjithëve”, tha ministrja. Ministrja informoi se gjatë ditëve vijuese do të shpallet edhe një konkurs për pranimitin e 200 ushtarëve profesional të cilët përpos faktit që do t’a rinojnë Armatën, do të krijojnë edhe kapacitetet

profesional

të ri në të cilin Armata dhe Ministria e Mbrojtjes do të kenë mundësi të investojnë.

„Anëtarimi në NATO, ardhja e Brigadës së Europës Juglindore, pajisjet e reja dhe të ardhurat më të mëdha në Armatë, kontributi gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, vendi i parë në transparencë dhe besimi i qytetarëve, bënë që viti 2020 të jetë një vit i suksesshëm për ne në fushën e mbrojtjes”, tha Shekerinska.

Në solemnitetin me rastin e pranimit të ushtarëve të rinj i pranishëm ishte edhe shefi i Shtabit të Përgjithshëm i Armatës, Vasko Gjurginovski dhe komandanti i kazermës “Ilinden”. Me pranimin e sotëm të 70 ushtarëve të rinj, numri i përgjithshëm gjatë tre viteve të kaluara është 630.

përmbajtja

MBUROJA ■ Viti XI ■ numri 131 ■ shtator 2020

Info	5
Info „Problemet gjeopolitike në Ballkanin Perëndimor në kohë krize me virusin Korona: Perspektiva euroatlantike”	6
Info Pres konferencë kushtuar planeve të ardhshme për zhvillimin e mbrojtjes	7
NATO-aktivitete Republika e Maqedonisë së Veriut në NATO	10
Armatat e PpP-së Armatat e vendeve të “Partneritetit për Paqe” Kazakistani	12
Në vijën e parë Tragedia në Bejrut	16
Edukim Doktrina ushtarake e APJ-së (pjesa e dytë)	20
Armatim Automjeti luftarak francez i këmbesorisë „VBCI 8x8”	32
Armatim „Sukhoi Su-34” - „Fullback”	34
Armatim „Patriot 2”	36
E paobligueshme Risk mishi - Ushqimi i njohur ushtarak	40
Gra-luftëtare Ibe Palikuqa - heroina më e re popullore	49
E paobligueshme Maskohu dhe bëhu ai që dëshiron të jesh	50
Film „Duzina e ndytë”	56
	3

Transparencë njohuri mediale dhe dezinformata

Ministrja e mbrojtjes Radmilla Shekerinska gjatë muajit që lamë pas, e zhvilloi pres konferencën e parë për publikun në mandatin e saj të ri, pres konferencë në të cilën u ndal në planet vijuese për zhvillimin e mbrojtjes, ku veçoi shtatë prioritete në të cilat do të fokusohen Ministria e Mbrojtjes dhe Armata e Republikës së Maqedonisë së Veriut gjatë periudhës së ardhshme. Për pres konferencën, për planet dhe prioritetet për zhvillimin e mbrojtjes do të kemi shkrim të posaçëm në revistën tonë. Në këtë hyrje do të ndalem në një segment tejet të rëndësishëm për zhvillimin e demokracisë dhe për avancimin e plotë të shoqërisë, gjë që është potencuar edhe nga ana e ministres si prioritet në fushën e mbrojtjes – transparenca maksimale dhe transparenca në punë. Do të rikujtoj që gjatë periudhës së kaluar Ministria e Mbrojtjes sa i përket transparecës dhe bashkëpunimit të hapur me mediat dhe publikun, për herë të parë u ngjiti në vendin e parë në mesin e institucioneve të vendit, gjë që flet shumë për ndryshimet dhe për mënyrën e punës të këtij institucioni të cilën nga shumica llogaritej për institucionin i llojit të mbyllur. Kjo është e rëndësishme sidomos për periudhën vijuese, sepse realiteti sot përballat me kërcënime të shumta të llojit të lajmeve të rrejshme, dezinformatave, tendencave për raportime qëllimkëqija. Për këtë është shumë me rëndësi të punohet për përmirësimin e njohrive mediale te gazetaret, në profesionalizmin dhe në etikën e informimit. Në këtë kontekst, do t'a përmend pjesëmarrjen e ministres

së mbrojtjes në vide konferencën “Njohuritë gazetareske dhe lufta kundër dezinformatave në kohë pandemie”, e organizuar nga shoqata “Pse jo” dhe „SECheck Network“, me mbështetjen e Bashkimit European. Konferencën në fjalë e hapi përfaqësuesi i lartë për politikë të jashtme dhe siguri i Bashkimit European, Josep Borel, ndërsa ministrja Shekerinska ishte folësj kryesore. Në fjalën e saj, ministrja u ndal te nevoja e transparecës aktive maksimale në kuadër të institucioneve, si mënyrë të disponueshmërisë së plotë deri te informatat për qytetarët, gjë që nga ana tjetër e ulë ndikimin e dëmshëm të cilën mund t'a shkaktojnë lajmet e rrejshme. “Ministria e Mbrojtjes bëri përpjekje të mëdha që të rritë nivelin e transparecës së saj aktive, gjë që nënkupton publikim proaktiv të informatave të cilat përdoren edhe si bazë për kontrollimin e fakteve. Mbrojtja e cila në përgjithësi njihet si fushë më e mbyllur, në Maqedoninë e Veriut është në vendin e parë sipas transparecës, nga të gjitha institucionet në nivelin qendror dhe atë lokal”. Sa i përket temës kryesore të konferencës, ministrja Shekerinska tha se: “Lufta kundër dezinformatave u bë një ndër çështjet kryesore të sigurisë, jo vetëm në rajon, por edhe në nivel global. Kjo shihet sidomos në ditët e sotme, kur në kohë pandemie, rrjedhoja e informatave të vërteta, faktike është kyçe në luftën kundër reduktimit të pasojave nga virusi COVID-19 dhe shpëtimit të jetës së njerëzve“. Dhe për në fund, ministrja e potencoi pikërisht njohrinë mediale si mjet në luftën kundër dezinformatave.

Dr. Zhanet Ristoska

MBUROJA
Është revistë e
Ministritë së
Mbrojtjes së
Republikës së
Maqedonisë së Veriut

Botohet një herë
në muaj

Botues
Ministria e Mbrojtjes
së Republikës së Maqedonisë së Veriut

Kryetare e Këshillit
Radmilla Shekerinska

Kryeredaktore përgjegjëse
Dr. Zhanet Ristoska

Redaksia:
Umit Redzepe
(redaktor i artit grafik dhe teknikës),
Kristina Ilievska
(gazetare dhe fotografe),
Asim Zaimi
(Redaktor gjuhësor)
Bujar Zylfiqari
(përkthimi në gjuhën shqipe)

„Orce Nikolov“ 116
1000 Shkup

Telefon: 02 3128 276
www.mod.gov.mk

Qëndrimet e plasura nga ana e bashkëpunëtorve të jashtëm nuk përfaqësojnë politikën zyrtare dhe qëndrimet e Ministritë së Mbrojtjes

PARAQIT KORRUPSIONIN
0800 50030

Ballëlartë, të lirë dhe të hapur ndaj botës festojmë pavarësinë

Solemniteti qëndror me rastin e Ditës së Pavarësisë – 8 Shtatorit u mbajt në platonë para ndërtesës së Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut. Në këtë solemnitet morrën pjesë presidenti i vendit Stevo Pendarovski, kryeministri Zoran Zaev dhe mysafirë të tjerë të lartë. Fjalë rasti para audiencës mbajti kryeministri Zoran Zaev, i cili mes tjerash, u ndal te faktet historike dhe në arritjet e deri tanishme të vendit tonë që nga pavarësimi e deri më sot. “Para 29 viteve, më 8 shtator, qytetarët e Republikës së Maqedonisë të gjithë gjeneratave të ardhshme të këtij vendi, ua dhuruan dhuratën më të madhe – pavarësinë e vendit. Ëndrra e të gjithë paraardhësve për shtet të lirë dhe të pavarur u realizua. Para pothuajse tre dekadave, pas 46 vite shtetësi në kuadër të lidhjes së ish republikave jugosllave, më 8 shtator 1991 pavarësia e vendit tonë, u bë realitet. Pikërisht neve, gjeneratës aktuale na takoi privilegji, por edhe përgjegjësia t’a kemi por edhe t’a ruajmë pavarësinë e shtetit dhe shoqërisë së RMV-së, pikërisht sepse shteti dhe shoqëria janë të pavarur, po aq sa edhe është i lirë dhe i pavarur çdo qytetar i Republikës së Maqedonisë së Veriut. Sot në 29 vjetorin e shënimit të pavarësisë sonë, atdheu ynë ka më shumë miq. Falë kësaj, sivjet ballëlartë, të lirë dhe të hapur ndaj botës, festojmë pavarësinë!” – theksoi kryeministri në fjalimin e tij. Kryeministri mes tjerash theksoi se sot Maqedonia e Veriut është shtet

qytetar dhe atdhe i lirë i të gjithë bashkësive etnike dhe se sot Republika e Maqedonisë së Veriut është shtet i pranuar ndërkombëtarisht me armatë të saj, me valutë të vetën dhe me të gjitha postulatet e një shteti. “Falë përpjekjeve të cilat gjatë mandatit të kaluar i bëmë në planin e jashtëm, me një këmbëngulje dhe rëndësi të madhe i arritëm Marrëveshjen e Fqinjësisë së Mirë me Bullgarinë dhe Marrëveshjen e Prespës me Greqinë. Marrëveshje këto me të cilat Maqedonia e Veriut pas ngeçjes disavjeçare, përparoi në planin ndërkombëtar. E gjithë kjo, u realizua parimisht përmes anëtarimit të plotë të vendit tonë në NATO dhe fillimit të negociatave me Bashkimin Europian, si dhe përmes ndërtimit të marrëdhënieve të partneritetit me të gjithë fqinjët tanë” – theksoi kryeministri Zoran Zaev. Ai u ndal edhe te të gjitha arritjet e

deritanishme, por edhe te të gjitha sfidat të cilat qëndrojnë para nesh. Në fund, kryeministri i porositi të gjithë: “E trasuam vendin në rrugë të drejtë dhe tani fillon periudha europeizimit më intenziv maqedonas. Bashkangjitu, sukcesi do të jetë shumë më i madh në qoftë se secili qytetar jep kontributin e tij autentik. Lëni gjurmën tuaj në suksesin maqedonas. Secili prej jush është i nevojshëm dhe i rëndësishëm. Te qytetari shohim korektiv, por edhe partner. Ndiqni punën tonë dhe jepni vërtetje të argumentuara, të qarta të zëshme dhe konstruktive. Të nderuar qytetarë, të kapim momentin dhe me vetëbesim, të gjithë së bashku të hapërojmë drejt rrugës europiane: Të lirë dhe të hapur kah bota! Të festojmë pavarësinë!
E gëzofshim 8 Shtatorin – Ditën e Pavarësisë!”

„Problemet gjeopolitike në Ballkanin Perëndimor në kohë krize me virusin Korona: Perspektiva euroatlantike“

Forumi tradicional vjetor sivjet ishte i fokusuar me temë: „Problemet gjeopolitike në Ballkanin Perëndimor në kohë krize me virusin Korona: Perspektiva euroatlantike“ (origjinali: The Geopolitical Confluences in the Eastern Balkans in the Midst of the Coronavirus Crisis: Euro-Atlantic Perspective”). Edhe sivjet ngjarja ishte nën patronazhin e alumni programeve të Qendrës për Studime të Sigurisë „Xhorxh Marshall“ nga Garmishpartenkirheni, shoqata alumni i „Marshall Qendrës“ në Republikën e Maqedonisë së Veriut dhe nga Departamenti i Diplomacisë Publike të NATO-s.

Fjalë rasti mbajtën presidenti i Republikës së Maqedonisë së Veriut Stevo Pendarovski, ambasadorja e SHBA-së në RMV, Kejt Meri Bërns, ambasadorja e Republikës Federale të Gjermanisë, Anke Hollshtajn si dhe shefi i zyrës ndërlidhëse të NATO-s në Shkup, koloneli Zoran Jankoviq.

Presidenti Pendarovski në fjalën e tij vendosi theks në atë se si Republika e Maqedonisë së Veriut me sukses ia del ndaj krizës së shkaktuar nga pandemia me virusin COVID-1, duke u ndalur edhe te sfidat nga kërcënimet hibride. Ai njëherit theksoi se nga qeveria e re pret që t'i vazhdojë reformat sidomos në pjesën e sundimit të së drejtës, luftës kundër korrupsionit dhe reformave në administratën publike. Ambasadorja amerikane z. Kejt Meri Bërns theksoi

Forumi i sigurisë i Alumni Marshall Qendrës së Asociacionit të Republikës së Maqedonisë së Veriut, i cili tradicionalisht mbahet çdo vit, sivjet për shkak të pandemisë së COVID-19 u mbajt si uabinar – videokonferencë, më 27 gusht të vitit 2020

mbështetjen e SHBA-së ndaj përpjekjeve të reformave të Maqedonisë së Veriut, ndërsa Anke Hollshtajn, ambasadorja e Republikës Federale të Gjermanisë në Republikën e Maqedonisë së Veriut në fjalën e saj konkludoi se shumë shpejt pret që të fillojnë negociatat e Maqedonisë së Veriut për anëtarim në BE. Shefi i zyrës ndërlidhëse të NATO-s në Shkup, koloneli Zoran Jankoviq e theksoi mbështetjen nga ana e NATO-s Departamentit për Diplomaci Publike për alumni asociacionin e Maqedonisë. Ai njëherit tha se NATO gjithmonë do t'a mbështesë shtetin në ballafaqimin me kërcënimet e sigurisë.

Në uebinarin njëditor i ndarë në 3 panele kryesore tematike, pjesëmarrësit debatuan për temat të cilat njihen si „gështenja të nxehta“ në nivel kombëtar, rajonal dhe ndërkombëtar. Vëmendje e veçantë ju kushtua implikimeve nga përfshirja e fuqive të mëdha në rajon.

Njëherit, kjo ishte dhe është orvatje që të hidhet dritë ndaj situatës me krizën e shkaktuar nga pandemia COVID-19 në rajonin më të gjerë të Ballkanit Perëndimor dhe jashtë tij. Njëra ndër temat në këtë uebinar ishte se si qeveritë e vendeve të Ballkanit Perëndimor, BE dhe NATO u përgjigjën dhe po ballafaqohen me krizën e COVID-19. U diskutua edhe për përdorimin e qasjes së lirë deri te informacionet e klasifikuara në ballafaqimin me kërcënimet hibride, kërcënimet kibernetike dhe situatat kibernetike të sigurisë në rajon dhe për nivelet e gatishmërisë për të reaguar ndaj sulmeve të cilat vijnë nga hapësira virtuale, gjë që dha edhe një cilësi plotësuese në këtë ngjarje.

Si folës kryesor në panelet e formuit përpos profesorëve nga Qendra Xhorxh Marshall (Metju Rodus, Valbona Zeneli, Sebastijan Fon Munçou, Benxhamin Nikllas), ishin edhe: dr. Aleksandar Piliti, drejtor i Fondacionit të NATO-s Kolegjit të Mbrojtjes në Romë, dr. Monika Begoviq, kryetare e Këshillit Atlantik të Kroacisë, dr. Viktor Dimovski, drejtor i Agjencisë së Sigurimit Kombëtar të Republikës së Maqedonisë së Veriut, dr. Vasko Shutarov, alumni nga R. e Maqedonisë së Veriut. Të gjithë folësit kryesor theksuan se si problem më i madh paraqiten dezinformatat dhe lajmet e rrejshme dhe se sit ë njejtat ndikojnë ndaj besimit në institucione.

Mr. Biljana Popovska

Pres konferencë kushtuar planeve të ardhshme për zhvillimin e mbrojtjes

Ministrja e mbrojtjes Radmilla Shekerinska e mbajti pres konferencën e parë në mandatin e dytë, kushtuar planeve të ardhshme për zhvillimin e mbrojtjes, duke shprehur bindjen se pikërisht bileta jonë hyrëse në NATO gjatë viteve në vijim do i hap dyert edhe të Bashkimit Europian. “Anëtarimi në NATO ishte vulë e mandatit tonë dhe mandatit tim të parë, por ky është edhe një vulë e biletës hyrëse për në Bashkimin Europian në mandatin e dytë. Tashmë duhet të dëshmojmë se ulësen e në NATO nuk e kemi vetëm formale, por se në atë ulëse ulemi për të dëshmuar që aleatët tjerë të Aleancës mund të llogaritin në mbështetjen tonë, ashtu si që ne mund të llogarisim në ndihmën dhe në solidaritetin e tyre. Në qoftë se jemi serioz, në qoftë se jemi të përgjegjshëm, në qoftë se e mbajmë fjalë, imazhin e nejtë do t’a kemi edhe në Bashkimin Europian, ata do të na besojnë më tepër dhe do të na ofrojnë gjasa më të mëdha”, tha ministrja e mbrojtjes Radmilla Shekerinska.

Ministrja shpalosi 7 prioritete në mandatin e ri – financim stabil të Armatës, hapja e një qendre për mbështetjen e kompanive vendase për qasje deri në tregun e NATO-s, modernizim, investime në PU “Krivollak”, rikonstruimin e kazermave, transparencë maksimale në punë dhe koncept të ri të bashkëpunimit civilo-ushtarak. “Falë rritjes së buxhetit, të ardhurat e ushtarëve dhe oficerëve u rritën në ndonjë pjesë edhe deri në 50%, fituan pajisje të re dhe fituan motiv për të qenë ushtarë të suksesshëm në shërbim të atdheut të tyre”, tha ministrja. Shembull për rritjen e interesimit për Armatën është konkursi i posa përfunduar për pranimin e ushtarëve profesional ku për 70 vende konkuruan më se 700 kandidatë, ndërsa në konkursin momental

për pranimin e 200 ushtarëve, tashmë janë paraqitur mbi 1.000 kandidatë. Pikërisht financimi stabil mundësoi vazhdimin e reformave në Ministrinë e Mbrojtjes dhe modernizimin e Armatës. “Vitin e kaluar e nënshkruan marrëveshjen e parë me Qeverinë e SHBA-së për prokurimin e automjeteve të lehta të blinduara luftarake, dy lloje – Oshkosh JLTV dhe Stryker të cilat tërësisht do t’a ndryshojnë pamjen e armatës sonë, sidomos në pjesën e këmbësorisë, pjesë e cila është edhe forcë e jona në NATO”, tha ministrja duke shtuar se për këtë prokurim të automjeteve të blinduara të prodhimit amerikan për herë të parë është përdorur parimi i marrëveshjes qeveri me qeveri, gjë që e kthen besimin në sistem dhe shmang mundësitë për ndikime komerciale apo korruptive. Në një periudhë nga katër deri në gjashtë vjet do të merren gjithsej 151 autmjet, ndërsa mbërritja e automjeteve të parë të dedikuar për grupit këmbësorik të lehtë të batalionit planifikohet të bëhet në fund të vitit 2021 apo në fillim të vitit 2022. Do të pajisemi me një pajisje tërësisht të re për mbrojtje personale të të gjithë pjesëtarëve të kësaj njësie, ndërsa vazhdojnë edhe projektet për mbrojtje ajrore dhe kibernetike, informoi ministrja. Si risi, ajo informoi se në MM do të vendoset qendër për mbështetjen e kompanive vendase gjatë pjesëmarrjes në tregun e NATO-s, me qëllim të sigurimit të komunikimit produktiv ndërmjet kompanive tona dhe odave ekonomike, por edhe agjencive të NATO-s. Ajo paralajmëroi se nëpërmjet ndryshimeve në sistemin e prokurimeve publike do të mundësohet menaxhim i drejtpërdrejt me mjetet financiare në vlerë prej rreth 500 eurove nga ana e komandave të kazermave. Në këtë mënyrë, rritet edhe efikasiteti dhe përmirësohen edhe kushtet

e punës, por rritet edhe përgjegjësia dhe pritshmëritë nga njerëzit e parë në kuadër të strukturës së Armatës. Vazhdohet edhe me investime dhe modernizim të PU “Krivollak”, i cili shëndrohet në resurs serioz të NATO-s dhe i cili do të kontribuojë për fuqizimin e ekonomisë lokale dhe asaj vendore. Ministrja paralajmëroi se pikërisht në këtë poligon vitin e ardhshëm do të realizohet stërvitja “Goditja Vendimtare 21” në maj dhe në qershor të vitit 2021 ku do të marrin pjesë mbi 2.000 ushtarë nga armatat e SHBA-së, Bullgarisë, Greqisë dhe nga vendi ynë. Ajo theksoi se po punohet edhe në avancimin e kushteve për ushtarët tanë përmes rikonstruimit të objekteve të kazermave, ndërsa u ndal edhe te transparenca e punës dhe e mediave. “Veçanërisht jam krenare që ia dolëm që institucionin më të mbyllur – Ministrinë e Mbrojtjes, t’a shëndrojmë në institucion i cili di dhe punon me parimet e transparencës aktive. Ministria e Mbrojtjes është këndëdrejt sipas indeksit së transparencës aktive. Mbetemi maksimalisht të hapur ndaj medaive dhe qytetarëve”, tha ministrja dhe paralajmëroi se gjatë vitit të ardhshëm Maqedonia e Veriut do të jetë nikoqire e konferencës më të madhe të NATO-s për komunikatorë. 500 ekspertë të komunikimit nga të gjitha vendet anëtare të NATO-s do të mbërrin në Shkup, ndërsa këtë mundësi do t’a shfrytëzojmë për ta promovuar Qendrën Rajonale për Marrëdhënie me Publikun, e cila bashkëpunon me Qendrën në Riga dhe të cilin kemi dëshirë që dalngadalë t’a transformojmë në qendër rajonale për luftë kundër dezinformatave dhe lajmeve të rrejshme, që do t’a mbulojë edhe krahun e majtë të NATO-s.

Mekanizma dhe faza në kuadër të procesit të zgjerimit të NATO-s

Faza e parë në procesin e zgjerimit fillon me qasjen e vendit të interesuar drejt Partneritetit për Paqe si hap i parë në drejtim të inicimit të bashkëpunimit të ndërsjellë me NATO-n. Partneriteti për Paqe paraqet mekanizëm të krijuar nga ana e NATO-s për shkak të ndihmës së vendeve aspirante në pjesën e realizimit të kriteve dhe standardeve të dhëna në kuadër të dispozitave të Marrëveshjes Veriatlantike dhe në kuadër të studimit për zgjerimin e NATO-s nga viti 1995. Ky mekanizëm paraqet forumin më të rëndësishëm të bashkëpunimit ushtarako-politik të vendit partner me NATO-n. Në përgjithësi, NATO është e hapur në raport me aspiratat e theksuara të cilat vend për qasje ndaj këtij partneriteti. Përops kësaj, si rezultat i bashkëpunimit të ngushtë të vendosur nga ana e vendit partner, vjen deri te identifikim më i lehtë i problemeve eventuale sa i përket avancimit të mëtejshëm të bashkëpunimit ushtarak. Në fazën e dytë të procesit të zgjerimit vjen deri te intensifikimi i dukshëm dhe avancimi i bashkëpunimit të vendit

Në kuadër të procesit të zgjerimit të NATO-s, ekzistojnë disa hapa të caktuara institucionale, gjegjësisht disa mekanizma të vendosur që i dedikohen procesit më të lehtë të integrit të vendeve aspirante. Në këtë kontekst, vetë procesi i zgjerimit të NATO-s me një shtet të caktuar, nënkupton disa faza të ndryshme në mes vete

aspirant me NATO-n në kuadër të Partneritetit për Paqe. Nga kjo pikë, mund të konstatohet se Partneriteti për Paqe shërben si një lloj “mekanizëm përgatitor” për vendet e interesuara në rrugën e tyre drejt integritëve veriatlantike. Përpos kësaj, ekzistojnë shumë mekanizma të tjera, të cilat gjithashtu kanë zhvilluar programe për lehtësimin e integrit të një vendi të caktuar në NATO. Para se gjithash, bëhet fjalë për zhvillimin e një plani

partneristik individual për anëtarim dhe për implementimin e një dialogu të intenzifikuar. Kalimi i vendit aspirant në këtë fazë të dytë nuk ndodh automatikisht apo vetëvetiu, por kjo varet më shumë edhe nga vetë vendi aspirant. Në fazën vijuese, gjegjësisht në fazën e tretë, nga ana e anëtarëve të NATO-s rishqyrtohen rezultatet e arritura të vendit aspirant në pjesën e gatishmërisë dhe pranueshmërisë të aspiratave veriatlantike. Kjo është veçanërisht e rëndësishme, sepse nga kjo varet formimi i vizionit në kuadër të NATO-s për integritin vijues të ndonjë vendi të caktuar të interesuar, në këtë rast pa ju dhënë çfardo premtimi në lidhje me terminin se kur kjo do të mund të ndodhë. Zakonisht, njohje initiale, gjegjësisht njohje të aspiratave të një vendi të caktuar përmendet në ndonjë kumtesë të veçantë apo deklaratë të NATO-s. Programi voluminoz në Planin Aksional të anëtarimit mundëson shëndrrimin e këtyre aspiratave të vendit në realitet. Në këtë kontekst, Plani Aksional për anëtarim paraqet hapin më të lartë dhe më të rëndësishëm të cilin e ndërmer

një vend i caktuar në rrugën e tij drejt anëtarimit në NATO. Ky plan përmban kriteret që nevojitet të përmbushen nga ana e secilit vend të interesuar për shkak të shqyrtimit të përparimit të tij në pjesën e reformave në fushën e mbrojtjes, si dhe në zhvillimin e proceseve demokratike dhe politike. Mendohet se ekzistojnë shtatë matës bazik në bazë të të cilëve realizohet vlerësimi i gatishmërisë të vendit të caktuar aspirant për implementimin e Planit Aksional për anëtarim: për qindja e rritjes së bruto prodhimit vendor; prodhim bruto vendor për kokë banori; vendosja e ekonomisë së tregut; ndarja për mbrojtje; shpenzime në mbrojtje për një ushtarë; vendosja e institucioneve demokratike dhe politike. Racionalitet strategjik e cila ka të bëjë me analizë të thukët të ndarjeve dhe përfitimeve nga anëtarimi i anëtarit të ri nga aspekti i pozicionit të tij strategjik, ndikimit ndaj misionit kryesor të NATO-s, forcave të armatosura, etj. Në përgjithësi, vendi me Plan Aksional të implementuar për anëtarim shihet si një vend kandidat për anëtarim në NATO. Por megjithatë, marrja e Planit Aksional për anëtarim nuk nënkupton marrje të një vendimi të sigurt për anëtarim në NATO. Në këtë kontekst, procesi i arritjes së vendit në këtë fazë përfshinë analiza afatgjata dhe sipërfaqësore, diskutime brenda NATO-s, duke përfshirë këtu edhe procesimin e përputshmërisë strategjike nga pranimi eventual i aspiratave të vendit. Si rezultat i kësaj, nuk përjashtohet mundësia e mospranimit të aspiratave të ndonjë vendi të caktuar. Me këtë nënkuptojmë se insistimi i vendit për anëtarim në NATO nuk ka bazë reale dhe nuk përputhet me pikpamjet aktuale nga aspekti i vargut vijues gjeografik.

Nga momenti kur nga ana e NATO-s do të bëhet pranimi i aspiratave për anëtarim të ndonjë vendi të caktuar, i njëjti hyn në fazën e katërt të procesit. Në këtë kontekst, në kuadër të NATO-s fillon debat dhe shqyrtim të "pro" dhe "kundër" argumenteve parë në aspektin e pranimit potencial të anëtarit të ri. Përpos kësaj, gjatë mbledhjeve të shumta të nivelit bilateral dhe multilateral me përfaqësues të vendit aspirant, shpalosen mangësitë e vendit dhe sipas parimit të pajtueshmërisë së ndërsjellë bëhet projektimi i programit për vërtetimin apo dhënien e afateve dhe për realizimin e tyre. Në bazë të shqyrtimeve të përvojave të deritanishme mund të konstatohet se kohëzgjatja e kësaj faze të procesit varet para se gjithash, nga vullneti dhe aftësia e vendit aspirant për tejkalimin e dobësive të identikuara. Kjo fazë përfundon atëherë kur nga ana e NATO-s do të bëhet pranimi i rezultateve të

arritura të vendit aspirant në drejtim të përmbushjes minimale të kriterëve që janë të përfshira në studimin për zgjerim të NATO-s, si gatishmëri substanciale të tij për funksionim në kuadër të NATO-s. Si rezultat i kësaj, në fazën e fundit, apo në fazën e pestë të këtij procesi arrihet deri në arritjen e konsensusit, gjegjësiht marrëveshjes ndërmjet dy vendeve anëtare rreth dhënies së ftesës deri te vendi aspirant për fillimin e procesit paraqasës për anëtarim në NATO. Gjatë secilës fazë, e sidomos gjatë fazës së katërt dhe të pestë të këtij procesi, veprimi i vendit aspirant, mes tjerash, duhet të jetë në drejtim të marrjes së një numri sa më të madh nga vendet anëtare, për shkak të mbështetjes për anëtarimin e vendit në NATO. Në momentin që do të arrihet konsensus dhe do të merret vendim ndërmejt vendet anëtare të NATO-s, për vendin aspirant për fillimin e bisedimeve paraqasëse për anëtarim. Në fakt, kjo do të thotë edhe hap i parë në kuadër të procesit paraqasës për anëtarim të vendit në NATO. Parimisht, bisedimet paraqasëse realizohen ndërmjet ekipeve të ekspertëve të NATO-s dhe përfaqësuesve të vendit, në shtabin e NATO-s në Bruksel. Para se gjithash, këto bisedime zhvillohen për shkak të marrjes së vërtetimit formal nga ana e vendit aspirant sa i përket vullnetit dhe aftësisë së tij për përmbushjen e obligimeve politike dhe detyrave në planin ushtarak, që dalin nga vetë anëtarimi në NATO. Bisedimet paraqasëse realizohen në dy

pjesë. Në pjesën e parë të bisedimeve në rend dite për diskutim vendeosen çështje të domenit të politikës dhe mbrojtjes. Ndërsa, në pjesën e dytë të bisedimeve zhvillohen bisedime rreth çështjeve të natyrës teknike, si për shembull çështje që kanë të bëjnë me resurset, çështje të domenit të sigurisë, të kornizave

ligjvënëse, mundësitë për kontribut të vendit kundrejt buxhetit të përbashkët të NATO-s, etj. Nga kandidati potencial kërkohet zbatimin e domosdoshëm të Ligjit për mbrojtjen e informatave të klasifikuar të NATO-s, si dhe gatishmëri dhe aftësim për shërbimet e saj të sigurisë dhe të intelegjencës për bashkëpunim të ngushtë me strukturat gjegjëse të NATO-s. Në fund të këtyre bisedimeve bëhet definimi i afateve kohore për zbatimin e reformave të domosdoshme nga ana e anëtarit të ri të NATO-s. Në hapin vijues të procesit paraqasës, nga ana e vendit aspirant, përmes ministrisë së jashtme të tij, në formë të shkruar, bëhet dërgimi i vërtetimit deri te sekretari i përgjithshëm i NATO-s për pranimin e obligimeve dhe detyrave në lidhje me anëtarimit të vendit në NATO. Së bashku me këtë, nevojitet të realizohet edhe transmetimi formal i planit individual të vendit për zbatimin e reformave të nevojshme. Pas kësaj, nga ana e NATO-s ndërmerren aktivitete në drejtim të përgatitjes dhe nënshkrimit të protokollit për qasjen e vendit aspirant në drejtim të Marrëveshjes Veriatnaltike. Hap i pashmangshëm në këtë proces paraqet akti i ratifikimit të protokollit paraqasës nga ana e qeverive të vendeve anëtare të NATO-s. Vetë akti i ratifikimit të protokollit për anëtarim të ndonjë vendi të caktuar në NATO, dallon për nga fakti se për cilin vend bëhet fjalë. Vendi aspirant ftohet nga ana e sekretarit të përgjithshëm të NATO-s t'i qaset Marrëveshjes Veriatentike menjëherë

pas ratifikimit të protokollit paraqasës nga ana e të gjitha vendeve anëtare. Me këtë rast, me perfundimin e aktit të deponimit të instrumenteve qasëse në Stejt Departmentin e SHBA-së, vendi ftuar e merr statusin e anëtarit të plotëfuqishëm të NATO-s.

Mr. Zlatko Stojovski

Republika e Maqedonisë së Veriut në NATO

Procesi i anëtarimit në NATO është kompleks dhe afatgjatë i cili kërkon angazhim, bashkëpunim ushtarak dhe politik të vendit kandidat, si dhe të secilit vend anëtar i NATO-s. I njejt i zhvillohet në atë mënyrë ku aleatët do të vendosin të ftojnë një vend të caktuar të bëhet anëtar, ata zyrtarisht e ftojnë vendin të fillojë bisedime paraqasëse me Aleancën.

NATO dhe Republika e Maqedonisë së Veriut në mënyrë aktive edhe para anëtarimit të vendit kanë bashkëpunuar në shumë fusha, me theks të veçantë në fushën e mbrojtjes dhe në kuadër të reformave të sigurisë, si dhe në mbështetjen e reformave demokratike institucionale. Prioritete të rëndësishme ishin edhe përpjekjet për të arritur standardet demokratike dhe të garantohen zgjedhje të lira dhe fer, si dhe mbështetja për uljen e nivelit të korrupsionit dhe lufta kundër krimit të organizuar, reformat në gjyqësi, përmirësimi i administratës publike, dhe promovimi i marrëdhënieve të mira ndërfqinjësore. NATO aleatët siguronin informata kthyesë për reformat

Republika e Maqedonisë së Veriut sot është anëtare e plotfuqishme e NATO-s. Rruga ishte e gjatë, pothuajse tre dekada. Ishim të vendosur, ishim të përkushtuar, ishim të përqëndruar se ne e kemi vendin në Aleancë. Vendi ynë edhe zyrtarisht është vend anëtar i aleancës më të madhe ushtarako-politike në botë, e Aleancës Veriatlantike që nga 27 marsi i vitit 2020

e parapara dhe jepnin vlerësime për implementimin e të njejtave. Parimisht, bashkëpunimi me NATO-n filloi në dhjetor të vitit 1993, kur Kuvendi i Republikës së Maqedonisë e miratoi Rezolutën për anëtarim në NATO. Dy vite më vonë, Maqedonia u bë pjesë e Partneritetit për Paqe (PpP), ndërsa në qershor të vitit 1996 u hap zyra ndërlidhëse e NATO-s. Vitin e ardhshëm u bë pranimi i Maqedonisë në procesin PARP.

Në prill të vitit 1999 në Samitin e NATO-s në Uashington, Maqedonia edhe zyrtarisht u bë vend kandidat për anëtarim në Aleancë, duke pasur parasysh konsenzusin e të gjithë faktorëve politik në vend dhe të mbështetjen e madhe të opinionit për

anëtarim në NATO. Vendi u bë pjesë e Planit Aksional për anëtarim në Samitin e Uashingtonit po atë vit. Aleatët ishin të fokusuar në "ruajtjen e dyerve të hapura" të cilët dëshirojnë të anëtarsohen në Aleancë. Ky plan nuk ishte zëvendësim për programin e Partneritetit për Paqe. Pjesëmarrja e aspirantëve në PpP dhe në Procesin e Planifikimit dhe Analizës (PARP) iu përshtat nevojave të tyre. Pjesëmarrja e plotë në PARP dhe PpP ishte e nevojshme sepse vendeve aspirante u mundësonte të zhvillojnë ndërveprim me forcat e NATO-s dhe t'i përgatitin strukturat dhe kapacitetet e forcave të tyre për anëtarimin e mundshëm vijues. Më pas, në vitin 2005, vendi ju bashkangjiti konceptit

të aftësive operative - Operational Capabilities Concept (OCC). Ky koncept ishte mekanizëm përmes të cilit njësitë të cilat ishin në dispozicion të operacioneve të PpP mund të vlerësoheshin dhe më mirë të integroheshin me forcat e NATO-s me qëllim të rritjes së efikasitetit ndërveprues. Në prill të vitit 2008 në Samitin e Bukureshtit, aleatët e pranuan punën e zellshme dhe përkushtimin e dëshmuar nga ana e Republikës së Maqedonisë kundrejt vlerave të NATO-s dhe operacioneve të Aleancës. Ata u pajtuan se ftesë deri te Republika e Maqedonisë do të jepet menjëherë pas arritjes së marrëveshjes rreth kontestit të emrit të vendit me Greqinë. Jashtë fokusit të reformës, edhe një fushë e rëndësishme e bashkëpunimit nga viti 2002 ishte theksuar, e ajo është mbështetja e vendit në kuadër të operacioneve të kryesuara nga ana e NATO-s në përbërje të Forcave të Sigurisë Ndërkombëtare për Ndhimë në Afganistan (ISAF). Në kuadër të Samiteve të NATO-s në vitin 2009, 2010, 2012, në 2014 si dhe në vitin 2016, në mënyrë të vazhdueshme Aleanca përshëndeste kontributin e vazhdueshëm

të Maqedonisë kundrejt operacioneve ndërkombëtare të kryesuara nga NATO dhe mbështetjen në drejtim të realizimit të qëllimeve të Aleancës gjithnjë duke e riafirmuar qëndrimin se vendit do t'i dërgohet ftesë pas gjetjes së zgjidhjes së ndërsjellë sa i përket kontestit të emrit me Greqinë.

Në mbledhjen e mbajtur më 25 dhjetor 2017, Kuvendi i Republikës së Maqedonisë miratoi Deklaratën për përshejtimin e proceseve reformuese dhe integruese për anëtarim në NATO dhe në BE. Në përputhje me rekomandimet e NATO-s, qeveria ndërmoi hapa konkret për rritjen e buxhetit për mbrojtje për vitin 2018 (me rritje të vazhdueshme, 0,2 për qind në nivel vjetor me qëllim të arritjes së përqindjes së nevojshme, gjegjësisht 2% për mbrojtje nga bruto prodhimi vendor). Më 11 korrik 2018 në Samitin e NATO-s në Bruksel, Maqedonisë edhe zyrtarisht iu dorëzua ftesa për fillimin e negociatave paraqasëse për anëtarim në NATO. Po në të njëjtin vit, delegacioni i NATO-s i kryesuar nga Xhejms Mekej, drejtor i partneritetit euroatlantik dhe global pranë Departamentit për Çështje Politike dhe të Sigurisë pranë Shtabit të NATO-s, vizitoi vendin tonë, ku edhe zyrtarisht filluan negociatat paraqasëse. Ishte me rëndësi edhe formimi i Komitetit për integrim të Republikës së Maqedonisë së Veriut në NATO. Më pas, sekretari i përgjithshëm i NATO-s, Jens Stoltenberg zhvilloi vizitë zyrtare në Maqedoni, të parën pas marrjes së ftesës zyrtare për anëtarim. Gjatë kësaj vizite sekretari Stoltenberg përshëndeti përpjekjet e Qeverisë dhe dërgoi mesazh se anëtarimi i plotë varet nga referendumi dhe impementimi i Marrëveshjes së Prespës. Hapi vijues ishte nënshkrimi i protokollit paraqasëse për anëtarimin e Republikës

së Maqedonisë së Veriut në NATO, gjë që ndodhi më 6 shkurt 2019 me përfaqësuesit e 29 vendeve tjera anëtare të NATO-s në selinë e NATO-s. Me anë të nënshkrimit të protokollit paraqasëse, filloi faza vijuese në të cilin u përfshi edhe ratifikimi i protokollit nga ana e kuvendeve kombëtare dhe institucioneve të vendeve anëtare të Aleancës. Më pas, më 11 shkurt 2020 erdhi deri te ratifikimi i protokollit për anëtarim në NATO edhe nga ana e Kuvendit të Republikës së Maqedonisë së Veriut. Republika e Maqedonisë së Veriut sot është anëtare e plotë e NATO-s. Rruga ishte e gjatë, pothuajse tre dekada. Ishim të vendosur, ishim të përkushtuar, ishim të përqëndruar se ne e kemi vendin në Aleancë. Vendi ynë edhe zyrtarisht është vend anëtar i aleancës më të madhe ushtarako-politike në botë, e Aleancës Veriatlantike që nga 27 marsi i vitit 2020. Me këtë rast, ministrja e mbrojtjes Radmilla Shekerinska me rastin e deponimit të instrumentit të anëtarimit në NATO në Uashington me anë të mesazhit ju drejtua të gjithë pjesëtarëve të armatës dhe të punësuarve në Ministrinë e Mbrojtjes duke ua uruar anëtarimin e vendit tonë si anëtare e 30 e Aleancës. Më 30 mars 2020 u ngrit flamuri i Republikës së Maqedonisë së Veriut para selisë së NATO-s në Bruksel të Belgjikës, para Komandës së Forcave Aleate për Operacione në SHAPE – Mons të Belgjikës dhe para Komandës së Forcave Aleate për Transpormime në Norfolk në Virxhinia të SHBA-së. Me këtë, përfundoi edhe procesi i përgjithshëm i anëtarimit të vendit tonë si anëtar i plotë dhe i barabartë i Aleancës dhe si pjesë e familjes së NATO-s, familje me 30 shtete dhe me pothuajse një miliardë banorë.

Dragan Pavlovski

Armatat e vendeve të "Partneritetit për Paqe" Kazakistani

Kazakistani dhe NATO

NATO dhe Kazakistani po bashkëpunojnë në mënyrë aktive në fushën e reformës së mbrojtjes dhe kanë zhvilluar bashkëpunim praktik në shumë fusha të tjera. Ky bashkëpunim filloi në 1992, me vendin që u bashkua me Këshillin e Bashkëpunimit të Atlantikut të Veriut (NACC), një forum dialogu i trashëguar në 1997, nga Këshilli i Partneritetit Euro-Atlantik (EAPC). Që nga ajo kohë, vendi ka përcaktuar planet e reformave dhe afatet kohore në Planin e Veprimit të Partneritetit (IPAP) për një periudhë dy vjeçare. Me atë plan, NATO ka një rol këshillues dhe mbështet Kazakistanin në arritjen e qëllimeve të saj të reformës, dhe duke ofruar disa ndihma për vendin. NATO mban dialog politik

Kazakistani është një vend në Azinë Qendrore me një sipërfaqe prej 2,724,900 km². Kufizohet me Rusinë në veriperëndim dhe veri, Kinën në lindje, Kirgistanin, Uzbekistanin, Detin Aral dhe Turkmenistanin në jug dhe Detin Kaspik në jugperëndim. Kazakistani është vendi më i madh në Azinë Qendrore dhe i nëntë për nga madhësia në botë. Ka një popullsi prej më shumë se 18.3 milion. Kazakistani është një republikë unitare me dy legjislatura - Senatin dhe Parlamentin

Forcat e Armatosura të Kazakistanit, të formuara në vitin 1996, përbëhen nga rreth 39,000 personel dhe përfshin Shtabin e Përgjithshëm dhe pesë komanda: Forcat Tokësore, Forcat Ajrore, Mbrojtjen Ajrore, Marinën (Gardën Bregdetare) dhe Gardën Kombëtare

me Kazakistanin përmes Përfaqësuesit Special të Sekretarit të Përgjithshëm të NATO-s për Kaukazin dhe Azinë Qendrore, përmes vizitave të vendeve dhe dialogut politik të nivelit të lartë me autoritetet kazake.

Fushat e bashkëpunimit NATO - Kazakistan janë ce:

1. Ndërtimi i aftësive dhe ndërveprimit: Këto aktivitete filluan me fillimin e Procesit të Planifikimit dhe Auditimit (PARP) në 2002, i cili synon të zhvillojë ndërveprimin e forcave të saj të armatosura në Kazakistan me Aleatët. Rezultati më i mirë i programit janë përpjekjet e përbashkëta për të formuar një Regjiment Operacionesh Paqësore që do të vendoset së bashku me njësitë e Aleancës. Kazakistan ka qenë i përfshirë në mënyrë aktive në trajnime dhe stërvitje të përbashkëta me vendet e Pfp dhe partnerë rajonalë, disa prej të cilave kanë qenë vende pritëse (të stërvitjes ushtarake "Steppe Eagle") që nga viti 2006. Në dhjetor të vitit 2010 Qendra e Trajnimit kazak (KAZCENT) u akreditua nga NATO si një Qendër Trajnimi dhe Edukimi për vendet partnere. Qendra organizon kurse vjetore për Aleatët dhe vendet Partnere, për të mësuar anglisht - terminologji ushtarake, procedurat e selisë së NATO-s dhe kurse të përgjithshme në histori, ekonomi dhe kulturë të Azisë Qendrore dhe Afganistanit.

Zbatimi i Programit të Përmirësimit të Arsimit të Mbrojtjes së NATO-s në Kazakistan daton që nga 2007 në bashkëpunim me Universitetin Kombëtar të Mbrojtjes të Kazakistanit, i cili është përgjegjës për sigurimin e programeve dhe metodologjive që plotësojnë standardet ndërkombëtare. Më vonë bashkëpunimi u zgjerua me KAZCENT, Qendrën e Trajnimit të Oficerëve dhe Institutin e Mbrojtjes së Armatës. Që nga viti 2014, brenda Nismës së Partneritetit për Ndërveprim, Kazakistan merr pjesë në Platformën e Ndërveprimit, brenda së cilës ai ndërton ndërveprimin e tij së bashku me 24 partnerë të tjerë, kontribues aktivë në operacionet e drejtuara nga NATO.

2. Pjesëmarrja në aktivitetet e organizuara nga Qendra Koordinuese

Euro-Atlantike për Reagimin ndaj Krizave (EADRCC). Si pjesë e kësaj, Kazakistan po merr pjesë në ushtrimet e menaxhimit të krizës dhe vendi priti stërvitjen ZHETSYU 2009 në Almaty. Kazakistan gjithashtu ofron ndihmë për aleatët dhe vendet partnere të prekura nga katastrofa natyrore dhe katastrofa të tjera.

3. Përfshirja aktive në programin Shkenca për Paqen dhe Sigurinë e NATO-s që nga viti 1993. Aktualisht fushat e bashkëpunimit përfshijnë: sigurinë e mjedisit dhe mbrojtjen ndaj agjentëve kimikë, biologjikë, radiologjikë dhe bërthamorë.

4. Rritja e ndërgjegjësimit të publikut për përfitimet e anëtarësimit në Aleancë dhe përfitimet që vendi do të merrte nga anëtarësimi.

Forcat e Armatosura të Kazakistanit

Në përbërjen e Forcave Tokësore, me një personel prej rreth 20.000 ushtarë, janë 4 komanda rajonale me: 3 brigada të mekanizuara këmbësorike; 1 brigadë tankiste; 4 brigada të desantit ajror; 3 brigada artilerike dhe 3 brigada inxhinerike.

Nga armatimi dhe pajisjet, Kazakistan posedon: tankse „T-72“; transportues të blinduar: BRDM-2; automjete të blinduara luftarake: BMP-2, BRM, BTR-3, 4, 70 dhe 80, Cobra иAT-4Spigot; pajisje artilerike: 152-mm 2S3(vetëlëvizëse), 2A36, 2A65 (tërheqëse), dhe 2S3Akatsiya, 122-mm 2S1 (vetëlëvizëse), D-30 (tërheqëse), Semser, 120-mm 2S9Anona dhe 100-mm T-12 (anti blindues); minahedhës: 120-mm 2B11, Cardom, M-120 dhe Aibat (vetëvizës); sisteme raketore: Naiza, 220-mm 9P140 Urugan dhe 122-mm BM-21 Grad.

Nën komandën e Forcave Ajrore, me personel prej rreth 12.000 ushtarëve, janë: 8 skuadronë luftarake; 2 skuadronë transportuese; 1 eskadrilë trajnimi; 5 helikopterë luftarak të skuadronit; 1 skuadron me helikopterë luftarak dhe 1 regjiment për mbrojtje kundër ajrore.

Në përbërje të Forcave Ajrore, në 8 baza ajrore, të vendosur janë:

avinë luftarak: Su-27 Flanker, MiG-31 Foxhound, MiG-29 Fulcrum, MiG-27 Flogger, MiG-23 Flogger, Su-25 Frogfoot dhe Su-30; avionë transportues: Tu-134 Crusty, Tu-154 Careless, C-295 cargo, An-12 Cub, An-26 Curl dhe An-72 Coaler; avionë për trajnim: L-39C Albatros; helikopterë: Eurocopter EC 145, Mi-8, Mi-17V5, UH-1H, Mi-24V, EC 145 dhe Mi-26 Halo; sisteme raketore: tokë-ajër - SA-2 Guideline/SA-3 Goa/SA-5 Gammon, SA-10/10B Grumble, SA-4/SA-5, SA-6 Gainful dhe SA-13 Gopher; ajër-tokë - AS-10 Karen, AS-11 Kilter, AS-12 Kegler, AS-14 Kedge, AS-7 Kerry dhe AS-9 Kyle; ajër-ajër - AA-6 Acrid, AA-7 Apex, AA-8 Aphid, AA-9 Amos, AA-10 Alamo, AA-11 Archer dhe AA-12 Adder. Flota detare, me një ekuipazh prej rreth 3,000, e formuar zyrtarisht në

Buxheti për mbrojtjen e vendit në 5 vitet e fundit varion nga 1.74 në 2.32 miliardë dollarë. Përveç personelit të ushtrisë me detyrë aktive, sistemi i mbrojtjes përfshin katër organizata paraushtarake, me afërsisht 31,500 anëtarë të Forcave të Brendshme të Sigurisë (afërsisht 20,000), Garda Presidenciale (2,000), Garda e Shtetit (500) dhe Policia Kufitare (9,000)

1996, përbëhet nga një numër i vogël i anijeve patrulluese. Ata gjithashtu funksionojnë si një brigadë bregdetare përgjatë deteve Kaspik dhe Aral. Forca Detare është krijuar për të mbrojtur kufijtë detarë të vendit, për të luftuar kontrabandën dhe kundër-terrorizmin. Ai përbëhet nga anije patrullimi dhe anije patrullimi të vendosura në dy baza detare - një në Kaspik dhe një në Detin Aral.

Doktrina ushtarake

Sipas doktrinë ushtarake të Kazakistanit, masat e marra nga shteti në kuadrin e sigurisë së vendit ndahen në: aktivitete në fushat e sigurisë ushtarake dhe mbrojtjes dhe masave të sigurisë së republikës. Aktivitetet për sigurinë ushtarake dhe mbrojtjen përfshijnë: aktivitete në sferën ushtarako-politike: vlerësimin dhe parashikimin e zhvillimit të situatës ushtarako-politike në botë, në rajon dhe në vend, me qëllim identifikimin e burimeve të kërcënimeve ushtarake; zgjerimin e partneritetit dhe bashkëpunimit me vendet e tjera dhe organizatat ndërkombëtare me qëllim krijimin e një sistemi ndërkombëtar të sigurisë; forcimin e politikave-diplomatike, ekonomike, ligjore, informuese dhe mjeteve të tjera jo-ushtarake për të parandaluar kërcënimet ushtarake ndaj vendit; ruajtjen e potencialit ushtarak dhe fuqisë së vendit niveli që siguron parandalimin e agresionit; forcimin e bashkëpunimit në fushën e sigurisë ndërkombëtare brenda KB, OSBE

dhe pjesëmarrjen në aktivitete paqësore; zhvillimi i një sistemi të sigurisë kolektive brenda Organizatës për Sigurinë Kolektive (CSTO) dhe Organizatës së Bashkëpunimit të Shangait (SCO); kontrollin mbi zbatimin e marrëveshjeve në lidhje me zvogëlimin, zvogëlimin, mospërhapjen dhe shkatërrimin e armatimeve; dhe forcimin e masave për ndërtimin e besimit midis shteteve. Udhëzime për zbatimin e aktiviteteve: ruajtja e gatishmërisë luftarake të Forcave të Armatosura; mbrojtja e hapësirës ajrore dhe kufirit tokësor të vendit; mbrojtja e interesave kombëtare të shtetit në ujërat territoriale; sigurimi i objekteve me rëndësi të veçantë për mbrojtjen; parandalimi dhe shtypja e sabotimeve dhe akteve terroriste; lokalizimi dhe shtypja e incidenteve kufitare; parandalimi strategjik nga agresioni, përdorimi i forcës ushtarake dhe metodat "hibride" të luftës; përgatitjen e forcave të armatosura për vendosjen strategjike; dhe pjesëmarrja në operacione paqeruajtëse dhe humanitare. Aktivitetet në sferën ushtarako-ekonomike: përgatitja e sistemit financiar dhe ekonomik të vendit për funksionimin gjatë mobilizimit dhe

në luftë; modernizimi i pajisjeve ushtarake; dhe zhvillimin e kompleksit ushtarak-industrial. Trajnim për mobilizimin e forcave të armatosura dhe aktivitete për zhvillimin e organizatës ushtarake. Në masat e sigurisë së Republikës, përfshihen:

1. Ruajtja e gatishmërisë luftarake të forcave të armatosura: përmirësimi i planifikimit ushtarak; zhvillimi i strukturës dhe vendosja e forcave të armatosura; përmirësimi i sistemit të trajnimit; zhvillimi i sistemit të menaxhimit

Presidenti i Kazakistanit është kreu i shtetit dhe emëron drejtpërdrejt kryeministrin dhe ministrat e tjerë në qeveri, si dhe kryetarin e Komitetit të Sigurisë Kombëtare. Presidenti është gjithashtu komandant i forcave të armatosura (FA) dhe është përgjegjës për marrëdhëniet e jashtme të vendit. Shefi i Shtabit të Përgjithshëm është përgjegjës për zbatimin e Strategjisë Kombëtare të Mbrojtjes dhe operacionet e kryera nga armata

të krizave; zhvillimi i një sistemi paralajmërimi të sulmit me raketa; zhvillimi i një sistemi për mbrojtje ndaj sulmeve kibernetike dhe psikologjike; përmirësimi i sigurisë kompjuterike; parandalimin dhe shtypjen e sabotimeve dhe akteve terroriste; sigurimi i kufirit shtetëror; integrimi i mbrojtjes territoriale në sistemin e sigurisë së vendit; pajisja e forcave të armatosura; zhvillimi i sistemit logjistik dhe zhvillimi i arsimit ushtarak dhe shkencës ushtarake.

2. Ruajtja e gatishmërisë ndërvepruese.
3. Rritja e pjesëmarrjes në kuadër të aktiviteteve që kanë të bëjnë me sigurinë ndërkombëtare.

M.S.

Tragjedia në Bejrut

Në vitin 2013, për shkak të llogarive të pazgjidhura, inspektorët libanezë arritën në përfundimin se ngarkesa e nitratit të amonit duhet të konfiskohej nga anija që mbërriti në portin e Bejrut dhe ruhej. Për më shumë se 6 vjet, 2750 ton nitrati amoni mbeti në magazinën e portit pa ndonjë plan për zhvendosjen e tij, pavarësisht nga kushtet e papërshtatshme të magazinimit për këtë ngarkesë të rrezikshme. Më 4 gusht të këtij viti, u morën masa për të mbrojtur magazinën nga vjedhjet, ku u thirr një shërbim për të kryer saldimit elektrik të vrimave në depo. Sidoqoftë, saldatorët nuk ishin informuar për substancën e rrezikshme shpërthyesë që ndodhej disa metra larg

Shpërthimi i 4 gushtit, i cili ndodhi në portin e Bejrutit, kryeqyteti i Libanit, bëri jehonë të madhe në të gjitha mediat botërore. Artikujt e më shumë se 300,000 shtëpive të shkatërruara, më shumë se 140 njerëz të vrarë dhe më shumë se 5,000 të plagosur u plotësuan me pyetje nëse shpërthimi ishte një aksident apo një veprim i planifikuar. 2750 ton nitrati amoni, ekuivalent me 1000 tonë TNT, shpërthyen në portin e Bejrutit. Nuk kishte mbetur asgjë nga porti dhe e gjithë lagjja përreth tij u rrafshua me tokën. Ka shumë teori për atë që ka ndodhur dhe faji i kujt është, por cila është e vërteta?

punimeve, dhe as nuk morën masat e nevojshme për sigurinë në punë. Pas mbarimit të punës, u vërejt tymi që dilte nga depoja. Zjarrfikësit u thirrën menjëherë për t'u marrë me zjarrin e mundshëm. Rreth orës 6 pasdite,

shpërtheu shpërthimi i parë, pasuar nga një shpërthim i dytë shkatërrues. Sipas njohurive aktuale, zjarri krijoi një nxehtësi të madhe që ndezi të gjithë nitratin e amonit, duke krijuar një vakum shumë të lartë - presion negativ dhe

Lindja e Mesme është një pikë gjeopolitike, e cila konsiderohet të jetë forca që mund të kontrollojë ose destabilizojë botën. Në rastin e Libanit, roli i luajtur nga rajoni në «Rrugën e re të Mëndafshit» si një udhëkryq për të gjithë civilizimet e mëdha të botës ka pasur një ndikim të madh në politikëbërjen globale në Uashington, Londër dhe Izrael në vitet e fundit

shpërthim. Deklaratat kontradiktore janë shfaqur në media, si nga zyrtarë libanezë dhe përfaqësues të vendeve të tjera, madje edhe nga ekspertë të eksplozivëve, nëse shpërthimi ishte një aksident apo interes i dikujt? Por, për të pohuar se kjo shpërthim nuk ishte një aksident, duhet të përcaktohet nëse dhe kush përfiton nga kjo ngjarje? Zona e shkatërruar është e banuar nga një popullsi që përgjithësisht nuk është në një gjendje shpirtërore pozitive ndaj Hezbollahut. Prandaj, as Izraeli dhe as Shtetet e Bashkuara nuk do të ishin të interesuar të shkaktonin kaq shumë dëm në pronën dhe bizneset e miqve të tyre libanezë. Shkatërrimi i kësaj pjese të Bejrutit në mënyrë që të imponohet një "Lindje e Mesme e re" ose një "Liban i ri" nuk ka kuptim sepse kundërshtarët politikë të Hezbollahut aktualisht janë shumë të dobët dhe të paaftë për ta kundërshtuar atë. Gjithashtu, as Franca dhe as Shtetet e Bashkuara nuk janë në gjendje të ndikojnë në shumicën e popullsisë. Spekulumet se armët e Hezbollahut ishin ruajtur në

depo janë të pabazuara sepse faqja është nën mbikëqyrje të vazhdueshme me video dhe kontrollohet gjithashtu nga shërbimet e sigurisë që nuk kontrollohen nga "Hezbollah". Prandaj, Hezbollah sigurisht nuk do të grumbullojë armë në një zonë përtej kontrollit të tij dhe e konsideron atë armiqësore. Hezbollah ishte në pritje të një vendimi nga Tribunali Special për vrasjen e ish-Kryeministrit libanez Rafik Hariri në kohën e shpërthimit, dhe disa nga analizat sugjeruan që Hezbollah qëndronte pas shpërthimit. Shumë teori konspirative nuk përputhen me faktet e këtij aksidenti. Pronari i anijes, me dyshim ka humbur interesin për ngarkesën e çmuar, as nuk u përpoq ta shiste atë për të paguar borxhet. Pyetja është nëse përdoruesit përfundimtarë të nitratisë të amonit mund të kenë qenë rebelë të moderuar sirianë të cilët do ta kishin përdorur atë për të bërë pajisje shpërthyesë të improvizuara dhe bomba kamionësh, të tilla si bomba kamionësh që shkatërruan Spitalin Al Kindi në Aleppo në vitin 2013. Por ndoshta nëse do të

ishte kështu, nuk do të kishte nitrat amoni për kaq gjatë pa kontroll më serioz. Sidoqoftë, neglizhenca seriale për një kohë të gjatë hedh dyshime mbi kualifikimin e shpërthimit në një aksident. Në periudhën 2014-2017, ka disa kërkesa nga zyrtarët doganorë me variante të propozuara për lirim nga mallrat e rrezikshme. Pa shpjegim, të gjitha ato kërkesa u injoruan. Është e qartë se as presidenti, as kryeministri, as ministrat e mbështetur nga Hezbollahu nuk janë informuar se ka një IEN nitrat amoni të ruajtur në port. Nitrati i amonit është mjaft i qëndrueshëm, duke e bërë atë një nga eksplozivët më të sigurt të përdorur në miniera. Bëhet shumë shpërthyes kur nxehet deri në pikën ku ndodhin ndryshime kimike në një nivel ku mund të shkaktojë një shpërthim. Përveç kësaj, për të ngritur dyshime në lidhje me të gjithë ngjarjen, deklarata e Presidentit të SHBA, Donald Trump, dha, sipas informacionit të marrë nga Pentagoni, duke pretenduar se ishte një sulm, pra një lloj bombe. Sidoqoftë, pasi Pentagoni refuzoi të konfirmonte këtë deklaratë, ai tërhoqi fjalët e tij dhe Sekretari i Mbrojtjes i SHBA Mark Esper mbështeti shpjegimin se aksidenti më i mundshëm ishte shkaktuar nga shpërthimi. Nga ana tjetër, raporti i agjencisë iraniane të lajmeve Mehr, i cili pretendon se katër aeroplanë zbulimi të Marinës Amerikane u panë pranë Bejrut gjatë shpërthimeve, nuk duhet të lihet jashtë. A e di inteligjenca amerikane cila nga të gjitha këto spekulime është e vërtetë?

Sipas analistit dhe aktivistit politik francez Thierry Maysan, një skenar në formën e tragjedisë së Bejrutit u shënuar në deklaratat e Benjamin Netanyahu. Më 27 shtator 2018, në Asamblenë e Përgjithshme të Kombeve të Bashkuara, ai tregon zonën në të cilën ndodhi shpërthimi më 4 gusht 2020, të cilën ai e thekson si një depo armësh të "Hezbollah". Sidoqoftë, menjëherë pas fjalës së Netanyahu, Hezbollahu evakuoi armët nga depoja dhe Izraeli konfirmoi se shpërthimi në Bejrut nuk kishte asnjë lidhje me Hezbollahun, dmth porti nuk është një depo armësh e "Hezbollahut". Sidoqoftë, në të njëjtën ditë me bombardimet e Bejrutit dhe pas një serie bombardimesh në Iran dhe situatës së tensionuar në kufirin Siriano-Izraelit, Kryeministri Netanyahu postoi në Twitter: "Ne goditëm qelinë dhe shpërndarësit. Ne bëmë atë që është e nevojshme për të mbrojtur veten. "Unë i nxis të gjithë ata, duke

Bomba në Bejrut shkaktoi protesta masive, me mijëra libanezë të pastrehë, mjete jetese, familje dhe miq që dolën në rrugë duke kërkuar përgjegjësinë për një «bombë» nitrat amoni që ishte ruajtur në kryeqytetin e tyre për gjashtë vjet. Protestat nxitën dorëheqjen e qeverisë libaneze, me 50,000 libanezë që i kërkuan Francës të rikthejë koloninë në vendin e tyre

përfshirë Hezbollahun, të marrin këtë parasysh." Kjo mund të lidhet me një deklaratë nga një zyrtar izraelit i lëshuar një javë para bombardimeve në Bejrut se "nëse Hezbollahu dëmton Forcat e Mbrojtjes Izraelite ose civilët Izraelitë, infrastruktura Libaneze do të bombardohet". Titujt e mediave izraelite që synojnë Hezbollahun si fajtor i tragjedisë konfirmojnë se është e rëndësishme për Izraelin që të demonizojë Hezbollahun dhe, natyrisht, Iranin. Udhëheqësi i Hezbollahut Hassan Nasrallah tha në një fjalim televiziv se partia e tij nuk kishte depo armësh në port dhe nuk kishte asnjë lidhje me përbajtjen e materialit të ruajtur në Hangar 12. Sidoqoftë, ai tha në 2016 që raketat e organizatës së tij Shiite ishin të afta për të sulmuar një port verior izraelit, i cili ai thotë se ka depo sekrete të amoniakut dhe të shkaktojë një shpërthim të barabartë me armët bërthamore. Sipas tij, me një sulm të tillë ata do të arrinin një "ekuilibër terrori" dhe shkatërrim të garantuar. A e tha Presidenti Trump, duke supozuar se porti i Bejrutit u godit nga një "armë e panjohur" duke thënë "Ishte një sulm" - tha rastësisht të vërtetën?

Bomba në Bejrut mund të analizohet edhe në aspektin e një përpjekje për të prishur projektin e Rugës së Mëndafshit, pasi Kina e sheh lidhjen

midis Iranit, Irakut, Sirisë dhe Libanit përmes popullatës Shiite si bazë për korridorin në Azia Jugperëndimore. Kina dhe Irani e kanë pozicionuar veten si investitorë në fazën e riparimit të dëmit nga shpërthimi, e cila është në kundërshtim me synimet e FMN-së, e cila u komentua nga Sekretari i Përgjithshëm i "Hezbollahut", disa javë para shpërthimit. Siria dhe Irani janë në krye të ndihmave për Libanin. Teherani menjëherë dërgoi ndihmë mjekësore dhe pajisje, ushqim dhe ilaçe. Siria ka hapur kufijtë e saj me Libanin, ka dërguar ekipe mjekësore dhe ka pranuar pacientë nga spitalet e Bejrutit. Particularisht veçanërisht e rëndësishme të theksohet se shpërthimi i Bejrut shkatërroi kabanonet kryesore të Libanit me 120,000 ton, duke e lënë vendin pa rezerva ushqimore strategjike. Kjo do të përshtatej me teorinë e urisë së kombit, pasi Libani u var shumë nga ushqimi nga Siria atë ditë, dhe Siria është një eksportues kryesor i grurit organik, ndërsa porti dhe pjesa e shkatërruar e qytetit, me investime kineze, mund shumë shpejt të rikonstruohet.

Ngjarjet shkatërruese në Liban nuk mund të përjashtohen nga përhapja e "Rrugës së Mëndafshit" në të gjithë Irakun, Iranin, Sirinë dhe kombet e tjera arabe. Ka pasur një seri sulmesh në Iran në periudhën e kaluar: më

26 qershor, një zjarr dhe shpërthim shpërtheu në një kompleks të prodhimit të raketave, më 30 qershor, 19 njerëz u vranë në një shpërthim në një klinikë shëndetësore, më 2 korrik, kishte një shpërthim në termocentralin bërthamor Natanz. Më 15 korrik, një zjarr shpërtheu në fabrikën e aluminit në Busheher. Nëse i lidhim këto incidente me marrëveshjet që aktualisht po finalizohen midis Kinës, Rusisë dhe Iranit, mund të supozojmë vetëm se këto situata nuk janë të rastësishme. Sipas Danilo Kopp, një nga ekspertët kryesorë të eksplozivëve në Itali, aktivizimi i nitratis të amonit krijon një re të verdhë. Sipas tij, në vend të një reje të verdhë, videot që regjistruan shpërthimin tregojnë një sferë të bardhë që përhapet për shkak të kondensimit të ajrit të detit dhe një re portokalli me një tendencë të ngjyrës së kuqe - tipike për praninë e litiumit që përdoret si

lëndë djegëse për raketat ushtarake. Kjo sipas tij, është shpërthimi që i ngjan shpërthimit të një depoje armësh. Sipas Riyad Kahwaji, kreu i Institutit për Analizat Ushtarake me qendër në Dubai në Lindjen e Mesme, nitrati i amonit nuk do të ishte ndezur pa një shpërthim të mëparshëm. Ai beson se ushtria libaneze nuk ruan eksplozivë në porte, por e bën atë në kazerma, kështu që ai shtron pyetjen, nëse nuk do të kishte depo ushtarake të eksplozivëve, kush tjetër mund të ruajë armët? Tragjedia e Bejrutit është një ngjarje e madhe gjeopolitike që do të formësojë të ardhmen e Lindjes së Mesme dhe kujtesa kolektive e rajonit ka shumë kujtime për ngjarje të ngjashme. Kryengritja e vitit 1953 kundër kryeministrit iranian Mossadegh shënoi fillimin e revolucionit iranian dhe vrasja e kryeministrit libanez Rafik Hariri në 2005 çoi në tërheqjen e Sirisë nga Libani dhe

institucionalizimin e fajit për Hezbollah - një simbol terrorist. Armët kimike në Siri ishin gjithashtu një tjetër pikë kthese. Dy supozime janë të mundshme: njëra është se shpërthimi është shkaktuar nga neglizhenca, dhe e dyta është se shpërthimi ishte një përpjekje për të riformuar dinamikën aktuale dhe gjeopolitiken e Lindjes së Mesme. Shkatërrimi në Bejrut mund të ngrejë popullsinë libaneze kundër Hezbollahut dhe përpjekja e KB për të vendosur Libanin nën kontrollin ndërkombëtar tregon se vendet perëndimore do të vazhdojnë të përpiqen të dobësojnë dhe kufizojnë Hezbollahun. Një sulm apo një aksident? Ende nuk ka një përgjigje të qartë, megjithëse deri më tani shumica e elementeve sugjerojnë se është një aksident i rëndë. Analistët izraelitë besojnë se Libani po përballlet me trazira të mëdha të brendshme, të cilat do të dobësojnë Hezbollahun, dhe veçanërisht para raportit special të gjykatës. Por edhe sikur të ishte një aksident, shpërthimi në portin kryesor të Libanit në një farë mënyre mund të shihej si një mesazh paralajmërues për Iranin, i cili vetëm rreth një muaj më parë tha se do të vendoste anije dhe cisterna naftë në Liban. dhe këto anije, nëse do ta bënin këtë në Liban, do të fillonin një linjë të rregullt furnizimi jo vetëm me naftë, por edhe me ushqim, ilaçe, madje edhe armë dhe municion. Nëse forenzika provon se këto ngjarje preferojnë një përpjekje për të shkatërruar Hezbollah - Iranin, paradigma e re rajonale mund të jetë me të vërtetë e dhunshme. Në dritën e zhvillimeve në Lindjen e Mesme, marrëveshja e miqësisë midis Izraelit dhe Emirateve të Bashkuara Arabe, të cilën Irani e interpreton si një aleancë të drejtpërdrejtë të Shteteve të Bashkuara, Izraelit dhe botës Arabe kundër Iranit, duhet gjithashtu të merret parasysh. Nga ana tjetër, Këshilli i Sigurimit i KB nuk mbështeti rezolutën e SHBA për zgjatjen e embargos së armëve në Iran. Situata në Siri ende nuk është plotësisht e qetë, Libani po përballlet me konflikte të reja të brendshme, Irani sheh një armik aleancë të krijuar në mënyrë të panatyrshme dhe ka shumë të ngjarë që ai do të fillojë të sigurojë armë nga miqtë e saj Rusia dhe Kina, të cilat, nga ana tjetër, janë të vendosura fort në territoret e Siria dhe Libani, si dhe në ujërat e tyre territoriale. Me fjalë të tjera, kohë të trazuara presin përsëri Lindjen e Mesme.

Dr. Nenad Taneski

Doktrina ushtarake e APJ-së (pjesa e dytë)

Forcat e ArmaMTsura të RSFJ-së kishin për qëllim të mbronin sistemin shoqëror vetëqeverisës socialist, lirinë dhe pavarësinë e vendit, konceptin e vetëm të mbrojtjes kombëtare dhe strategjinë e luftës së armaMTsur, menaxhimin dhe komandën, si dhe përdorimin e vetëm të forcave të armaMTsura, bashkëpunimin e komandave, shtabeve dhe njësive. Në të gjitha nivelet, mundësia e paraqitjes së komandave dhe njësive të APJ-së MT-së dhe anasjelltas. EkzisMTnte gjithashtu mundësia e transformimit të njësive dhe komandave të APJ-së në MT dhe anasjelltas. Dallimi kryesor midis dy komponentëve ishte burimi i buxhetimit. APJ ishte e armaMTsur, e pajisur dhe e stërvitur me mjete federale, ndërsa MT me mjete republikane. Meqenëse fjalori ndikon në perceptimin, vetë koncepti ka kontribuar në injorimin e asaj që dihej të ishte dobësi - prishja e unitetit të brendshëm. Edhe pse në të gjitha fjalimet politike, në

RSFJ kishte një koncept unik të mbrojtjes kombëtare. Forcat e armaMTsura përbëheshin nga Ushtria Popullore Jugosllave (APJ) dhe Mbrojtja TerriMTriale (MT) dhe vetë organizimi i njerëzve pritej të rezisMTnte në koordinim me Komandën Supreme. KëMT dy pjesë dukej se ishin një e tërë e përbashkët, dhe uniteti i tyre varej nga barazia dhe uniteti i të gjithë jugosllavëve

letërsi, filma dhe dokumente zyrtare theksohej vazhdimisht se ekzisMTjnë të ashtuquajturat "tradhëtarët e brendshëm", premisa kryesore e mbrojtjes ishte se të gjitha republikat në federatë do të lufMTnin së bashku kundër një agresori të jashtëm dhe "armiku i brendshëm" do të ishte i parëndësishëm. U theksua se koncepti i mbrojtjes kombëtare ishte një tipar i luftës nacionalçlirimtare, duke injoruar faktin se shumica e viktimitave jugosllave në Luftën e Dytë Botërore ishin për shkak të luftës së ndërsjellë për shkak të dallimeve etnofetare dhe politike-ideologjike. Doktrina ushtarake e APJ-së u ndikua fuqimisht nga fakti se për pjesën më

të madhe të Luftës së Dytë Botërore partizanët luftuan vetëm, pa ndihmën e aleatëve. Për dy vitet e para, të dy Aleatët dhe BRSS nuk ishin të bindur se kë të mbështesnin, deri në Konferencën e Paqes në Teheran në 1943, kur lëvizja partizane e CPY u pranua si një aleat. Çlirimi i Jugosllavisë ishte për shkak të konceptit të saj dhe origjinal të mbrojtjes dhe ky perceptim kontribuoi në zhvillimin e vendit si një vend jo i lidhur pa kërkuar një aleancë as me Lindjen dhe as me Perëndimin. Baza e doktrinës ushtarake të APJ ishte sistemi socialist vetëqeverisës i RSFJ-së i cili bazohej në dy shtylla: luftën nacionalçlirimtare dhe revolucionin

Baza e doktrinës ushtarake të APJ ishte sistemi socialist vetëqeverisës i RSFJ- së i cili bazohej në dy shtylla: Lufta Çlirimtare e Popullit dhe revolucioni socialist. Sipas rregullit të shërbimit të APJ, eprorët ishin të detyruar të zbatonin në mënyrë aktive politikën e Lidhjes së Komunistëve të Jugosllavisë në njësinë në të cilën ata punojnë

socialist. Kjo thotë dy gjëra. Së pari, se mbrojtja ishte ndërtuar mbi mitin e Luftës Nacionalçlirimtare në të cilën popujt dhe kombësitë e Jugosllavisë luftuan bashkërisht kundër okupimit të huaj dhe "tradhtarëve të brendshëm" dhe së dyti, se ky bashkim nuk do të ishte i mundur pa kapërcyer dallimet etno-fetare të cilat mund të sigurojnë ideologjinë socialiste. Të dy shtyllat janë tronditur gjithmonë nga ndikimet e brendshme dhe të jashtme. Brenda, miti i Luftës Nacionalçlirimtare u hodh në hije nga nacionalizmi për shkak të kujtimeve të viktimeve të shkaktuara nga "tradhtarët e brendshëm", ose një ballafaqimi midis popujve jugosllavë. Kjo vatrë e nacionalizmit digjej në heshtje ndërsa TIMT ishte gjallë. Në të njëjtën kohë, nga jashtë, ndryshimi midis Lindjes socialiste dhe Perëndimit kapitalist po bëhej gjithnjë e më i dukshëm. Në vitet 1980, kjo doli në pah dhe përfundimisht rezultoi në rrëzimin e Murit të Berlinit, shembjen e BRSS dhe Traktatit të Varshavës dhe futjen e pluralizmit. Kushtetuta e RSFJ-së ndaloi

nënshkrimin e kapitullimit dhe njohjen e okupimit. Prandaj, në doktrinën ushtarake të APJ-së, terririti që do të ishte nën kontrollin e armikut u quajt "territori i pushtuar përkohësisht". Kjo antitezë e termit okupim supozohej të kishte një mesazh se agresori do të ekspozohej ndaj një lufte të gjatë dhe të lodhshme. Strategjia e mbrojtjes përcaktoi tre forma të luftës së armatës: frontale, partizane dhe të kombinuar. Një betejë frontale ishte planifikuar nëse do të kishte një ekuilibër të favorshëm të forcave, në mënyrë që të parandalonte një depërtim të thellë të armikut dhe humbjen e terriritit. APJ ishte e pajisur mirë dhe e armatësuar për të parandaluar agresionin. Në lidhje me fqinjët e saj, ajo kishte mjaft njësi të mekanizuara të blinduara, artileri dhe aviacion për t'u perceptuar si një fuqi rajonale. Përveç APJ, MT e republikave me njësi të vetë-organizuara të popullit do të merrte pjesë gjithashtu në luftën frontale.

Një betejë partizane ishte planifikuar nëse agresori zinte pjesën më të madhe të terriritit dhe ekuilibri i fuqisë ishte në favor të tij. Në rast të një lufte agresioni me një qëllim radikal, lufta partizane do të ishte një mënyrë themelore e luftës. Ky koncept u bazua në përvojat e Luftës së Dytë Botërore ku u zhvillua me sukses një luftë partizane kundër një kundërshtari superior. Mbatës do të ishin APJ-ja e organizuar në formacione më të vogla, MT dhe popullsia. Me devijime, sabotime, sulme dhe prita armiku do të shqetësohej dhe dobësohej vazhdimisht. Ndryshe nga lufta frontale e cila do të ishte e shkurtër dhe ofenduese, lufta partizane u konceptua si një luftë deri në rraskapitje, kur koha është gjithmonë në favor të mbrojtjes.

Lufta e kombinuar nënkuptonte një kombinim të të dyjave dhe konsiderohej një mënyrë unike që ndodhi gjatë luftës nacionalçlirimtare kur formacionet partizane u bënë aq masive sa që lufta u bë frontale. Koncepti në vetvete nuk ishte absolutisht unik, pasi ai filloi në strategjinë kineze të Maos, ku formacionet e vogla gjatë luftës u rritën në njësi të mëdha konvencionale. Kjo formë e luftimeve konsiderohej si më e favorshme kundër çdo lloj agresioni, sepse siguronte ofensivë, këmbëngulje, fleksibilitet dhe qëndrueshmëri në të njëjtën kohë.

Suksesi i të tre formave të luftës varej nga mbështetja e popullatës. Nuk kishte dyshim se popullata do të hezitoonte për besnikërinë, e cila ishte në kundërshtim me përvojën që vendi kishte akoma një "armik të brendshëm" që agresori do të përdorte për të arritur qëllimet ushtarako-politike. Megjithatë të vetëdijshëm se, si në Luftën e Dytë Botërore, një pjesë e caktuar e popullsisë për shkak të motiveve fetare, etnike ose politike-

ideologjike mund të kalojnë në krah të një fuqie të caktuar të huaj, nuk ka asnjë provë që një skenar i tillë ishte luajtur në ushtrimet e APJ-së. Kishte një frikë të fshehtë se kjo mund të ndodhte, por diskutimi se një pjesë e popullsisë do të kthehej kundër rendit shoqëror të RSFJ ishte një temë tabu. Kështu, dobësia më e madhe e konceptit mbrojtës u hesht. APJ u kujdes për larminë e personelit, ushtarët e APJ-së shërbyen në republika të ndryshme dhe ushtarët shpesh lidhnin martesat të përziera. Në këtë mënyrë, APJ si sistem promovoi identitetin jugosllav në krahasim me identitetin kombëtar të republikave. Nga ana tjetër, MT-ja e republikave ishte etnike homogjene. Me vendimin për krijimin e MT në 1969, identiteti kombëtar në këtë përbërës të forcave të armaMTsura u forcua ngadalë. Nëse do të mobilizoheshin të dy përbërësit, RSFJ-ja do të duhej të kishte miliona luftëtarë të shpërndarë në të gjithë terriMTrin. Teorikisht, ky koncept ishte i pathyeshëm nga agresioni i huaj, nën kusht, APJ dhe MT të përqendroheshin në një qëllim. Shpërbërja e shtetit nga brenda është plotësisht e kundërt me këtë koncept dhe në mënyrë të pashmangshme çoi në një konflikt midis dy komponentëve. Koncepti i mbrojtjes kombëtare dukej i pathyeshëm, por thembra e saj Akile ishte pandashmëria e forcave të armaMTsura nga sistemi politik. Kur sistemi politik ndryshoi, koncepti humbi thelbin e tij. Mbrojtja kombëtare kishte tre detyra: të parandalonte agresionin e jashtëm, të siguronte sigurinë e qytetarëve dhe të dekurajonte forcat reaksionare, anti-

Kushtetuta e RSFJ-së ndaloi nënshkrimin e kapitullimit dhe njohjen e okupimit. Prandaj, në doktrinën ushtarake të APJ-së, terriMTrin që do të ishte nën kontrollin e armikut u quajt «terriMTrin i pushtuar përkohësisht». Kjo antitezë e termit okupim supozohej të kishte një mesazh se agresori do të ekspozohej ndaj një lufte të gjatë dhe të lodhshme.

Strategjia e mbrojtjes përcakMTi tre forma të luftës së armaMTsur: frontale, partizane dhe të kombinuar

socialiste dhe anti-vetëqeverisëse që veprojnë nga jashtë dhe nga brenda. Detyra e tretë u konsiderua veçanërisht e rëndësishme dhe u bë kontradikMTre kur pluralizmi u fut në RSFJ. Supozohej se nxitja e trazirave dhe krizave nga jashtë nuk do të mbështetej nga brenda. Strategët ushtarakë e kanë injoruar qëllimisht faktin se forcat reaksionare dhe antisocialiste kanë ekzistuar gjithmonë në vend. Emigracioni Jugosllav, i cili konsiderohej armiqësor, vazhdimisht vepronte kundër rendit politik të vendit dhe kishte një akuzë nacionaliste. Përderisa TiMT ishte gjallë, vlerësimi se ekzisMTnte unitet i madh politik moral për sa i përket vlerave të socializmit dhe vetëqeverisjes ishte disi i justifikuar, por pas vdekjes së tij në

një kohë shumë të shkurtër, së bashku me krizën ekonomike, kishte një krizë sociale dhe politike.

Ardhja e pluralizmit ishte në kundërshtim me misionin dhe detyrat e forcave të armaMTsura bazuar në ruajtjen e vetëqeverisjes socialiste. Kështu, edhe para se të fillonte dhuna në RSFJ, udhëheqja politike huMTi stafin e lartë të APJ-së lidhur me qëllimet e reja të mbrojtjes. Duke qenë se shumica e pleqve ishin auMTmatikisht anëtarë të Lidhjes së Komunistëve me një detyrim profesional për të vepruar politikisht në kolektivat ushtarake, uniteti ideologjik humbi brenda natës dhe kështu gatishmëria luftarake e njëjësive. Në një konfuzion të tillë, askush nuk kishte një përgjigje në pyetjen se për çfarë po lufMTn ushtria. Në të njëjtën kohë, partitë e reja politike u shfaqën në të gjitha republikat që kishin një karakter kombëtar dhe një vizion krejtësisht të ndryshëm, që synonte sovranitetin më të madh të republikave. Nuk ishte plotësisht e qartë se si do të përshtatej kjo në radhët e APJ-së.

Sipas rregullit të shërbimit të APJ, pleqtë ishin të detyruar të zbaMTnin në mënyrë aktive politikën e Lidhjes së Komunistëve të Jugosllavisë në njësinë në të cilën ata punojnë. Me futjen e pluralizmit, ky qëndrim u ndryshua që pleqtë e APJ-së janë të detyruar të "interpreMTjnë dhe zbaMTjnë në mënyrë të vazhdueshme politikën e organeve më të larta shtetërore të RSFJ-së". Në vendet e tjera të Evropës Lindore ish-anëtarë të Traktatit të Varshavës, pleqtë gjithashtu indoktrinoheshin natyrshëm për të mbrojtur rendin shoqëror. Me

futjen e pluralizmit, doktrina e ushtrive që kishin pushuar së qeni socialiste në ideologji gjithashtu ndryshoi. Sidoqoftë, dhuna e papritur në RSFJ parandaloi transformimin e strukturës mendore të forcave të armaMTsura nga një sistem njëpartiak në pluralizëm. Me shpërthimin e luftës, në vend të ideologjisë, kishte përçarje mbi baza etnike.

Disa argumenMTjnë se shpërbërja e RSFJ-së filloi me formimin e MT në 1969 dhe Kushtetutën e RSFJ në 1974. MT-të e republikave u formuan për shkak të pushtimit të BRSS në Çekosllovakia në 1968 kur u tregua se fuqitë e mëdha të tilla si BRSS ose NAMT mund të kapërcenin mbrojtjen e një shteti më të vogël në një kohë të shkurtër. Roli i MT ishte në rast agresioni për të mobilizuar sa më shumë njerëz të mundshëm që do të çonin një luftë të gjatë deri në lodhje. U vlerësua se në këtë mënyrë rreth 3 milion njerëz mund të luftonin si një ushtri partizane.

Gjatë paqes, rreth 800,000 anëtarë MT u trajnuan vazhdimisht për luftë. Fillimisht, MT ishte e decentralizuar dhe e pavarur, me komandantët e njësive që koordinonin me komandën më të afërt të APJ. Sidoqoftë, për shkak të ndryshimeve kushtetuese në 1974 që rritën të drejtat e republikave, tensionet u ngritën midis MT dhe APJ gjatë viteve 1970. Në 1980, u krijua një Këshill TerriMTrial nën kontrollin e Sekretarit të Shtetit për Mbrojtjen Kombëtare, dhe kështu komandantët e njësive të MT ishin drejtpërdrejt të përgjegjshëm para komandantëve të APJ. Në të njëjtën kohë, pavarësisht humbjes së kontrollit të MT, republikat dhe provincat auMTnome vazhduan të mbanin barrën e madhe të fondeve të tyre.

APJ nuk iu përgjigj në mënyrë adekuate krizës që çoi në luftë dhe shpërbërjen e RSFJ-së, sepse doktrina e saj bazohej në matricën ideologjike të Lidhjes së Komunistëve të Jugosllavisë. Për sa i përket kohezionit të brendshëm, udhëheqja politike ka bindur me këmbëngulje veten dhe njerëzit se uniteti nuk do të priset. APJ moralisht pushoi së ekzistuari me largimin e republikës së parë nga RSFJ. Komanda Supreme e gjeti veten në konfuzion ligjor dhe moral se si të veprojë kur qëllimet e APJ ndryshuan, dhe në anën tjetër ishin republikane MT dhe forcat e policisë. Prandaj, nuk ka asnjë gabim në doktrinën ushtarake të APJ, por në një politikë që nuk ka gjetur një mënyrë për një divorc paqësor si ai i Çekosllovakisë.

Gjorgji Veljovski

APJ u kujdes për larminë e personelit, ushtarët e APJ-së shërbyen në republika të ndryshme dhe ushtarët shpesh lidhnin martesë të përziera.

Në këtë mënyrë, APJ si sistem promovoi identitetin jugosllav në krahasim me identitetin kombëtar të republikave. Nga ana tjetër, MT-ja e republikave ishte etnike homogjene

Spasen Zarevski

Në pranverën e vitit 1945 gjatë Luftës së Dytë Botërore, fronti kundër shtetit të atëhershëm jugosllav ka qenë pjesërisht i stabilizuar, ndërsa Armata e Kuqe ruse ka nisur përparimin e saj drejt Austrisë. Megjithatë, forcat fashiste në Jugosllavi i kanë mbajtur fortë pozitat e tyre të "thella", duke krijuar një mburojë efektive për tërheqjen e trupave të tyre nga Ballkani. Tërheqja e këtyre trupave do të thotë edhe dobësimi i tyre në frontin e Sremit, në Slloveni dhe në luginën e lumit Bosna. Duke e analizuar një zhvillim të këtyllë dhe me dëshirën e çlirimit sa më të shpejt të tërë territorit të Jugosllavisë, Shtabi Qëndror i Armatës Jugosllave ka marrë vendim më 9 prill 1945 të fillohet me përgatitje për një ofenzivë totale kundër trupave fashiste. Në këtë ofenzivë rol të rëndësishëm është dashur të ketë edhe formimi i forcave ajrore jugosllave. Në atë kohë, procesi i formimit të tyre dhe pajisja me avionë dhe pajisje tjera ka qenë i mundur vetëm përmes BRSS-së. Me këtë rast janë siguruar një numër i madh i pilotëve dhe avionëve për realizimin e misioneve luftarake ajrore të secilit lloj.

Piloti Spasen Zarevski është përmendur në një sërë ngjarjes përgjatë historisë së forcave ajrore të shtetit të dikurshëm, por nuk ka lenë ndonjë numër të madh kujtimesh apo fotografish në shtetin tonë të tanishëm. Pikërisht kjo është arsya për shkrimin e këtyre teksteve të cilët mund të jenë edhe sfidë apo prpovokim për zbulimin e fotografive dhe dokumenteve të harruara për velikanët e këtyllë

Në përgatitjen e ofenzivës, është realizuar dislokimi i grupit të divizioneve ajrore jugosllave (divizioni i grupit ajror GVD). Selia e GVD-së dhe personeli i divizionit të 42 ajror sulmues me regjimentin e 111 gjahtar kanë qenë në rrethin e Somborit. Personeli i divizionit të 11 luftarak së bashku me regjimentet

e 113 dhe 421 ajror sulmues, kanë qenë të vendosur në Bački Brestovac. Dy regjimentet tjera ajrore (regjimenti sulmues 112 dhe ai sulmues 422) kanë qenë të vendosur në rrethinën e Shabci në Serbi dhe kanë qenë të organizuar si grup operativ special (të a.q grupi jugor i aviacionit) për mbështetje të forcave tokësore të armatës së dytë jugosllave. Në vigjile të ofenzivës e cila është dashur të filloje në agimet e 12 prillit, forcave ajrore u është dhënë detyrë të sulmojnë në pikat kryesore të çarjes, si dhe të zbulojnë pjesën e prapme të armikut. Në ditën e kalimit apo çarjes, saktë në ora 06.40 minuta, të gjitha avionët kanë qenë të vendosur në vendin e caktuar. Regjimentet të cilat kanë qenë pjesë e këtij operacioni, kryesisht kanë qenë të armatosur me avionët luftarak të llojit "Jakovelej – Jak" dhe avionët sulmues "Iljushin –112" të quajtur edhe si "Shturmovik". Atë ditë kanë qenë të gatshëm 55 avionë për sulme ushtarake. Sulmi për çarjen e frontit të Sremit ka qenë i planifikuar në dy drejtime. Goditja e parë është dashur të fillojë në ora 7 me të gjitha avionët e disponueshëm. Goditja e dytë gjithashtu është planifikuar me

pjesëmarrjen e të gjithë avionëve duke filluar menjëherë pas kthimit të njërive nga goditja e parë, pas marrjes së kerozinës dhe pas armatimit të përsëritur. Në ditën "D", plani parësor është realizuar në tërësi, ndërsa në mënyrë shtesë është realizuar edhe një goditje e tretë. Në avionët të cilët kanë qenë pjesë në çarjen e këtij fronti kanë marrë pjesë edhe pilotët maqedonas: Spasen Zarevski, Bllagoja Kozarski, Trajko Peshevski, Dushan Miteski, Dobri Petrovski dhe Vasko Ivanovski. Në këtë çarje janë realizuar gjithsej 250 fluturime luftarake. Trajko Peshevski dhe Spasen Zarevski kanë qenë pjesë e dy sulmeve, njëri pas tjetrit. Atë ditë, "Lufthave" e Gjermanisë ka mbetur pothuajse kundërshtar joaktiv luftarak, ndërsa gëzimin e suksesit e kanë ndarë edhe pilotët maqedonas, pjesëmarrës në kalimin apo çarjen e këtij fronti të rëndësishëm.

Spasen Zarevski është edhe një legjendë e forcave ajrore maqedonase. Lindi në fillim të viteve të njëzeta të shekullit të kaluar në Tetovë, aty ku edhe e përfundoi shkollimin fillor. Rruga e rëndomtë dhe me shumë vuajtje në varfëri, drejt ëndrrës për një të ardhme më të mirë e ka shpjer atë në shkollën ushtarake ajrore të nënoficerëve në Rajllovc të Serbisë në mbretërinë e atëhershme të Jugosllavisë. Në atë shkollë, me përpjekje maksimale dhe me sukses, së pari do t'a mësojë gjuhën serbo-kroate që ka shërbyer në tërë strukturën ushtarake. Më pas, gjatë shkollimit, ka treguar rezultate të rralla të cilat e kanë shpjer drejt realizimit të ëndrrës për thirrje të pilotit.

Jehona e Luftës së Dytë Botërore atë do t'a gjejë si një pilot të posa diplomuar, nëntoger. Si një pilot i shquar, i vlerësuar nga pilotët – instruktorë, por edhe nga kolegët e tij, pas vendimit të komandës së forcave ajrore ushtarake të Ushtrisë Nacionalçlirimtare të Jugosllavisë, është dërguar në trajnim plotësues për pilot në BRSS (sot Federata Ruse) për avionët sulmues "Jakovlev Jak-1 dhe

3", si dhe të avionëve sulmues "Ilushin Il-2". Këto avionë kanë qenë të njohur për nga aftësitë e tyre, ndërsa janë dëshmuar gjatë betejave kundër avionëve të njohur ushtarak gjermanë. Trajnimin në fjalë e ka kryer me sukses dhe së bashku me avionët dhe me një grup të pilotëve rus, me sukses kanë arritur në territorin e atëhershëm të Jugosllavisë, ku janë zhvilluar luftimet përfundimtare për çlirimin e vendit, sidomos në çarjen e frontit të Sremit, ku Zarevski do të jetë edhe pjesëmarrës i drejtëpërdrejt në përbërjen e forcave ajrore sovjetike për çlirimin e Jugosllavisë.

Pas çarjes së frontit të Sremit, pilotët tanë në përbërjen e forcave ajrore sovjetike, janë ndarë në përbërjen e regjimentit ajror 112 dhe 113 jugosllav. Për të gjitha sukseset e tyre ajrore dhe pjesëmarrjen në këto beteja të fundit, më vonë Spasen Zarevski është avancuar në flamurtar të eskadriës pranë regjimentit të 113 ushtarak ajror jugosllav. Gjatë kësaj periudhe, në përbërje të këtij regjimenti ka pasur 3 eskadrija të

armatosura me avionë të llojit "Jakovlev". Regjimenti i 113 ushtarak ajror është formuar në 15 dhjetor 1944 në qytezën Ruma në Serbi. Për guximin e tij të rrallë dhe për sakrificën, piloti Spasen Zarevski në dhjetor të vitit 1945 ka fituar "medaljen e guximtarëve" e shtetit të atëhershëm. Si pilot ushtarak dhe si flamurtar i eskadriës, Spasen Zarevski ka vazhduar të jetojë dhe të punojë në Zagreb të Kroacisë. Gjatë karrierës së tij ka pilotuar më një numër të madh të llojeve të ndryshme të avionëve, në mesin e të cilëve edhe avionin e njohur sulmues gjerman "Mesershmith Me – 109". Pas pensionimit ka mbetur i respektuar si pilot dhe strateg ushtarak, ndërsa aktiviteti i tij i fundit ajror ka qenë pjesëmarrja në tavolinën e rrumbullakët, me një analizë profesionale me temë: "Roli i forcave ajrore në konceptin strategjik të LNÇ". Kjo "tryezë e rrumbullakët" është mbajtur në përvjetori e 40 jubilar të formimit të Forcave Ajrore të Jugosllavisë, në mars të vitit 1985 në Zemun të Serbisë.

Gjorgji Çaçkarov

Avioni „IL – 2“

Avioni i llojit „Ilushin IL – 2“ është prodhuar në BRSS. Ka qenë pjesë e grupit të avionëve sulmues, me dy ulëse, njëra pas

tjetrës. E ka lëvizur një motor klipi të llojit "Mikulin AM-38F" me propeller elisa me hap të ndryshueshëm. Si i tillë, ky avion i ka dëshmuar aftësitë dhe shkathësitë e tij të mëdha gjatë Luftës së Dytë Botërore. Karakteristikat teknike të avionit: hapësira e krahëve – 14,62 m, sipërfaqja e krahëve – 38,4 m², gjatësia e avionit – 11,65 m, lartësia – 4,17 m, pesha e avionit të zbrastur me pajisje 4.526 kg, pesha më e madhe gjatë fluturimit – 6.472 kg. Performancat e avionit: shpejtësia maksimale gjatë fluturimit – 400 km/orë, shpejtësia gjatë kthesës – 270 km/orë, ndërsa vargu më i madh i tij ka qenë – 675 km. Nga armatimi avioni ka poseduar me 2 topa anësorë me nga 300 predha, 2 mitraloz anësor në sediljen e prapme me 150 plumba. Përpos kësaj, varësisht detyrës, ka bartur bomba nga 400 – 600 kg dhe 4-8 raketa me mundësi menaxhimi, të llojit RS – 82 dhe RS - 132.

Historia e forcave ajrore maqedonase

Deri në shpërbërjen e ish-RSFJ-së, siguria e hapësirës ajrore maqedonase sigurohej nga Forcat Ajrore Jugosllave, më saktësisht nga Korpusi i Tretë. Trupat, midis njësive të tjera ushtarake, përfshinin Brigadën e 98-të të Aviacionit të vendosur në aeroportin ushtarak Petrovec afër Shkupit. Brigada përbëhej nga tre skuadrilje, përkatësisht dy skuadra luftarako-bombarduese dhe një skuadrilje zbulimi, si: skuadrilja 241 luftarako-bombarduese me avionë luftarakë J-22 Eagle; 247. një skuadrilje me bomba gjuetie ishte e pajisur me avionë luftarakë J-21 Hawk; Skuadrilja e 354-të e zbulimit ishte e pajisur me një variant zbulimi të "J-21 Hawk", më saktësisht "IJ-21". Brigada kishte 35 avionë luftarakë në përbërjen e

Më 10 Prill 1992, u mor vendim nga presidenti Kiro Gligorov për të formuar Forcat Ajrore Maqedonase, të cilat përbënin komandën e Forcave Ajrore dhe Mbrojtjes Ajrore. Forca Ajrore përbëhej nga një brigadë aviacioni me një skuadrilje të helikopterëve të aviacionit, transportit dhe luftimit. Një UTVA-66 dhe katër UTVA-75 ishin avionët e parë që përbënin Forcat Ajrore të Maqedonisë. Në këtë dhe numrin tjetër të «Mburojës» ne do të bëjmë një përmbledhje të shkurtër historike të zhvillimit të Forcave Ajrore të Maqedonisë

saj luftarake. Përveç brigadës, në aeroportin ushtarak Petrovec ishte edhe një skuadrilje me helikopterë të Gazelës. Më 25 qershor 1991, filloi shpërbërja e RSFJ-së, dhe bashkë me të edhe lufta civile disa vjeçare nga e cila u formuan shtetet e para të pavarura dhe sovrane të Sllovenisë, Kroacisë dhe Bosnje-Hercegovinës.

Forcat ajrore nga pavarësimi deri në vitin 2001

Referendumi i pavarësisë maqedonase i mbajtur më 8 shtator 1991 rezultoi në shpalljen e pavarësisë së Republikës së Maqedonisë. Pas shpërthimit të konfliktit ushtarak mbi shtetet e pavarura të sapoformuara në shtator 1991, Këshilli i Sigurimit i Kombeve

të Bashkuara miratoi një rezolutë që impononte një embargo ndaj të gjitha republikave ish-Jugosllave. Lidhur me Maqedoninë, rezoluta u konsiderua e padrejtë nga Maqedonia, duke pasur parasysh se vetëm Maqedonia fitoi pavarësinë e saj pa veprime ushtarake. Më 21 shkurt 1992, presidenti Kiro Gligorov dhe përfaqësuesit e APJ-së nënshkruan një marrëveshje për të tërhequr APJ-në nga territori maqedonas. Gjatë tërheqjes APJ-ja morri gjithçka që mund të merrej. Çdo gjë tjetër u shkatërrua ose u dëmtua në mënyrë që të mos mund të përdorej nga ushtria e ardhshme maqedonase. Kazermat dhe depot mbetën bosh. Të gjithë avionët luftarakë dhe helikopterët si dhe pajisjet dhe materialet e tjera ushtarake u morën nga aeroporti ushtarak Petrovec, duke e lënë aeroportin bosh. Anëtarët e fundit të APJ-së nga territori maqedonas u largua më 27 mars të vitit 1992.

Më 10 Prill 1992, u mor një vendim nga Presidenti Kiro Gligorov për të formuar Forcën Ajrore Maqedonase, e cila përbënte komandën e Forcave Ajrore dhe Mbrojtjes Ajrore. Forca Ajrore përbëhej nga një brigadë aviacioni me një skuadrilje të helikopterëve të aviacionit, transportit dhe luftimit. Një UTVA-66 dhe katër UTVA-75 ishin avionët e parë që përbënin Forcën Ajrore të Maqedonisë. Aeroplanët e përmendur ishin shkollorë dhe ishin marrë me qira nga Unioni i Aviacionit të Maqedonisë. Me rastin e fluturimit të parë të Forcave Ajrore të Maqedonisë me një avion UTVA-75 më 10 qershor 1992, ajo ditë konsiderohet Dita e Forcës Ajrore të Maqedonisë dhe Mbrojtjes Ajrore. Zhvillimi i forcës ajrore vazhdon me prokurimin e katër helikopterëve transportues të tipit "Mi-17" më 28 qershor 1994 nga Ukraina, ata u bënë pjesë e skuadriljes së 301 të helikopterëve të transportit. Por për shkak të embargos, ata u raportuan si avionë civilë, u pikturuan me ngjyrë të bardhë dhe u iu dhanë shenja dhe regjistrime civile. Më vonë, u prezantua një sistem i ri i regjistrimit ushtarak, i përbërë nga shkronjat VAM - Forca Ajrore e Maqedonisë dhe një numër serik me tre shifra. Në vitin 1994, Forca Ajrore u shndërrua nga një Brigadë Aviacioni në një Brigadë të Forcave Ajrore. Në periudhën nga viti 1994 deri në vitin 1996, avioni maqedonas i blerë "Mi-17" kishte regjistrim civil dhe ushtarak. Në vitin 1995, katër avionë të rinj trajnues Zlin 242L u blenë nga

Republika Çeke. Avionët u bënë pjesë e skuadriljes së 101. të aviacionit me regjistrime civile dhe ushtarake. Me nënshkrimin e Marrëveshjeve të Paqes të Dejtonit në 21 nëntor 1995, konflikti në Jugosllavi përfundoi. Embargoja u hoq dhe katër helikopterët Mi-17 u hoqën nga regjistrimi civil, duke lënë vetëm atë ushtarak (301,302,303,304), i cili ishte pikturuar me ngjyra maskimi ushtarake. Gjatë krizës së Kosovës në 1999, të gjithë avionët u zhvendosën në vende të sigurta, thellë në territorin e Maqedonisë. Gjatë krizës së Kosovës, roli i tyre ishte të monitoronin situatën në kufijtë me Shqipërinë dhe Kosovën, dhe të furnizonin kampet e refugjatëve të vendosura në territorin e Maqedonisë me ushqim, ujë dhe materiale mjekësore dhe materiale të tjera të nevojshme.

Më 7 prill në afërsi të Radovishtit është rrëzuar njëri ndër katër avionët trajnues "Zlin 242L" me regjistrim ushtarak VAM-101 dhe regjistrim civil Z3-DCM.

Forcat ajrore gjatë konfliktit në vitin 2001

Sulmi më 22 janar 2001 në stacionin policor në fshatin Tearcë, konsiderohet fillimi i konfliktit ushtarak në Republikën e Maqedonisë. Më 16 shkurt, filluan të shtënat në fshatin Tanushë, të Karadakut dhe më 14 mars, beteja e Tetovës filloi pasi sulmet e armatosura ndaj forcave të sigurimit maqedonas u regjistruan në zonën e Kalasë së Tetovës. Gjatë transportimit të pjesëtarëve të Ministrisë së Brendshme, më 17 mars 2001, në Popova Sapka, në rrethana ende të paqarta, u rrëzua helikopteri i ushtrisë

Mi-17 me regjistrim ushtarak VAM-301. Më 23 mars, katër helikopterë transportues luftarakë Mi-8MT të përdorura nga kontigjenti ukrainas në Kosovë dhe dy helikopterë luftarakë Mi-24B u dorëzuan nga Ukraina. Në të njëjtën kohë, dy helikopterë transportues Uh-1 u dorëzuan nga Greqia. Në periudhën vijuese, mbërritën edhe 8 helikopterë luftarakë Mi-24B. Helikopterët e transportit luftarak Mi-8MT dhe helikopterët e transportit Uh-1 u bënë pjesë e Skuadriljes 301 të Transportit të Helikopterëve, dhe helikopterët luftarakë Mi-24 u bënë pjesë e Skuadronës së 201-të POHE ose helikopterëve Antikor. Më 23 mars, u mor një vendim për të ndërmarrë

veprime ushtarake nga ushtria dhe policia maqedonase për të marrë Kalanë e Tetovës dhe fshatrat përreth. Para se të fillonte operacioni i Tetovës i quajtur "Operacioni MH", në 23 dhe 24 mars, vetëm artileria dhe helikopterët vepronin për qëllime të zgjedhura në mënyrë rigoroze. Operacioni filloi në ora 7 të mëngjesit të 25 marsit, me bombardime artilerie. Në të njëjtën kohë, vala e parë e uljes së planifikuar filloi me ngarkimin në aeroportin ushtarak Petrovec. Deri në orën 9 të mëngjesit, rrethimi ishte i plotë me një rreth të gjerë, përveç disa vendeve që nuk mund të mbylleshin, ata u kontrolluan nga helikopterë për të parandaluar tërheqjen ose përforcimin e guerilasve të rrethuar. Beteja për

Tetovën konsiderohet një pagëzim zjarri i Forcave Ajrore të Maqedonisë. Që nga dita e parë, sukcesi i madh u arrit me këtë operacion falë guximit dhe ekspertizës së madhe të të gjithë pjesëmarrësve. Disa ditë më vonë, operacioni "MX-1" i Karadakut filloi, ku më 29 mars në orën 8 me një ulje në zonën e Gurrit të Zi me forcat e Skuadrës së Gjashtë, të njohur si Ujqërit, Batalioni i Qëllimeve të Posaçme. Në orën 18:30 të së njëjtës ditë, njësi maqedonase u dha mbështetja ajrore me dy helikopterë luftarakë në një bastisje në zonën e Demirski Rid. Operacioni ishte i suksesshëm dhe të plagosurit u evakuuan me helikopter. Më 4 maj, u hap një fushë e re e betejës, këtë herë u pushtuan kryesisht fshatrat e Kumanovës si Sllupçan, Vaksincë, Mateç, Likovë dhe të tjera. Përsëri, për vetëm disa ditë, ishte planifikuar një operacion për frontin e Kumanovës, operacionin e Kumanovës "MX-2". Sipas planit, operacioni do të fillonte me një ulje helikopteri në veri të fshatit Vaksincë për të parandaluar nxjerrjen e mundshme të guerilasve shqiptarë. Operacioni "MX-2" filloi më 8 maj në 8 të mëngjesit, por për shkak të kushteve të këqija të motit, ulja e planifikuar nuk u krye. Helikopterët luftarakë ishin të përfshirë në luftime, duke vepruar në pozicionet e guerilasve që tërhiqeshin në veri të fshatit Vaksincë dhe fshatit Sllupçan. Operacioni u ndalua me urdhër të Komandantit Suprem. Operacioni "Rugjinca" filloi natën e 20/21 maj në ora 4 të mëngjesit duke zbarkuar Skuadronin e Gjashtë me mbështetjen e helikopterëve luftarakë dhe artilerisë. Guerillasit shqiptarë u transportuan me helikopter. Përveç që ishte një sekret i madh, operacioni ishte planifikuar saktësisht dhe u krye shpejt. Operacioni "Vaksincë" filloi më 24 maj, në fshatrat Vaksincë, Sllupçan, Hotël dhe Orizare. Nga civilët e evakuuar u morën të dhëna për vendosjen e guerilasve, të cilat kontribuan në zbatimin e suksesshëm të operacionit, përveç kësaj, fshatrat Vaksincë dhe Sllupçan u dëmtuan seriozisht nga bombardimet e artilerisë dhe nga sulmet e helikopterëve. Haraçina, një fshat gjeografikisht vetëm disa kilometra nga Shkupi, u morr nga guerillasit më 9 qershor. Më 20 qershor, avioni i parë nga katër avionët luftarakë Sukhoi Su-25 i prokuruar nga Ukraina u ul në aeroportin ushtarak Petrovec të

Shkupit. Konkretisht, u blenë tre avionë një-vendësh Su-25K dhe një avionë dy-vendësh Su-25UB. Disa muaj para mbërritjes së tyre, pilotët dhe teknikët maqedonas u dërguan në Ukrainë për trajnim fluturimi dhe mirëmbajtje të avionëve luftarakë Su-25. Fillimisht, ekuipazhet e avionëve ishin të përbërë nga pilotë maqedonas dhe instruktorë ukrainas. Pas përfundimit të trajnimit, avionët operohen dhe mirëmbahen nga pilotët dhe stafi teknik maqedonas. Më 23 qershor, forcat e sigurimit maqedonas filluan një operacion për të pastruar fushën nga guerrilasit në Haraçinë. Më 24 qershor, ditën e dytë të betejës së Haraçinës, operacionet ushtarake filluan me një fluturim zbulimi nga një avion luftarak Su-25, i ndjekur nga bombardime tankesh, artilerie dhe helikopterësh të pozicioneve guerrile në fshat. Atë ditë, për herë të parë në historinë e forcave ajrore të Maqedonisë, një avion luftarak maqedonas veproi i pavarur. Beteja e Haraçinës zgjati vetëm tre ditë. Më 25 qershor, pilotët përfunduan operacionin. Guerrilasit filluan të tërëqoheshin, gjë që çoi në ndërprerjen e luftimeve. Me urdhër të Komandantit Suprem dhe Këshillit të Sigurimit, guerrilasit dhe instruktorët e tyre u larguan nga fshati dhe territori i Maqedonisë pa u ndëshkuar.

Beteja e Radusës konsiderohet si më e ashpra në tërë luftën. Përleshjet e para dhe të shtënat u shfaqën në fund të qershorit dhe beteja kryesore ishte nga 10 deri më 13 gusht. Luftimet zgjatën deri në 20 orë midis një toge policie prej tridhjetë policësh dhe rreth 600 luftëtarëve guerrilas shqiptarë. Avionët luftarakë Su-25 dhe helikopterët luftarakë Mi-24B gjithashtu morën pjesë në betejën për Radusën. Nënshkrimi i Marrëveshjes Kornizë të Ohrit më 13 Gusht i dha fund konfliktit ushtarak të vitit 2001. Dy helikopterët e fundit luftarakë Mi-24K mbërritën në dhjetor, duke i dhënë fund dërgesave të mëdha ushtarake. Me këtë prokurim në atë moment forcat ajrore të Maqedonisë kishin në dispozicion: 3 aeroplanë trajnues "Zlin 242L" (skuadrilja e 101-të e aviacionit); 3 avionë luftarakë Su-25K (skuadrilja e 101-të e aviacionit); 1 avion luftarak Su-25UB (skuadrilja e 101-të e aviacionit); 10 helikopterë luftarakë Mi-24B (skuadrilja e helikopterit anti-tank 201); 2 helikopterë luftarakë Mi-24K "(skuadrilja e 201-të e helikopterëve

antitank); 2 helikopterë transporti" Uh-1 "(skuadrilja e helikopterëve të transportit 301); 3 helikopterë të transportit" Mi-17 "(skuadrilja e 301-të e helikopterëve të transportit); 4 helikopterë transportues luftarakë Mi-8MT (skuadrilja e 301-të e helikopterëve të transportit) Gjatë vitit 2001, Forca Ajrore e

Maqedonisë u shndërrua në një Batalion Aviacioni brenda Forcës Ajrore dhe Kështu skuadrilja u shndërrua në çetë. Struktura e Forcave Ajrore u zgjerua me krijimin e skuadriljes 401 së trajnimit, e cila përfshinte avionët Zlin-242L dhe helikopterët Uh-1.

Mihail Stojkovski

T
ARRIJM
AR

TRADITA VAZHDON NË TË NGJITEMI NË MAJAT MALORE I RIJMË QËLLIMET STRATEGJIKE

8 SHTATORI

DITA E PAVARËSISË

Automjeti luftarak francez i këmbësisë „VBCI 8x8“

Blinduesi bazik i automjetit është i përpunuar nga legura të aluminit, në të cilën janë të vendosura mudulet plotësuese nga pllakat blinduese njëra mbi tjetrën, të përbëra prej një çeliku të fortë homogjen, nga alumini dhe titani, të cilat shumë lehtë mund të zëvendësohen në rast dëmtimi. Blinduesi i kombinuar mundëson mbrojtje qarkore nga veprimi i predhave me pancer të kalibrut 14,5 mm, nga shrapnel të predhave artilerike prej 155 mm, nga minat dhe nga mjetet e imprvizuara shpërthyes. Por, me vendosjen e blinduesit me tela rreth automjetit, si dhe me vendosjen e pllakave plotësuese të blinduara, niveli i sigurisë mund të rritet.

Në anën e përparme të automjetit nga a djathta është vendosur dizel motori 6 cilindrik „Renault D12D“, me fuqi prej 550 ks, në kombinim me transmisionin automatic ZF Ecomat 7HP 602. Me qëllim të reduktimit të IC hapjes së automjetit, është vendosur pajisje që i ndan gazërat e ngrohta përçuese që krijohen nga motori. Në anën e djathtë përpara gjendet pozicioni i shoferit, ndërsa pas tij gjendet pozicioni i komandantit të automjetit. Për nevojat e shoferit janë vendosur 3 persikopë për mbikqyrje të cilët mundësojnë një shikueshmëri prej 180° (gjatë ditës dhe në kushte të natës), ndërsa në kulm është e vendosur një hapje, përderisa të pozicioni i komandantit janë vendosur 6 persikopë për mbikqyrje, ndërsa kulmi gjithashtu përmban hapje. Për nevojat e komandantit është vendosur sistemi termik i informimit SIT, i cili mundëson shkëmbimin e të dhënave digjitale për situatën taktike dhe urdhëra të prezantuara në mënyrë grafike në një hartë digjitale e cila del në displej (me anë të komandave me prekje) i cili shërben për komunikim ndërmjet komandantit të automjetit dhe komandantit të njësisë. Por automjeti është i pajisur edhe me komunikim të sigurt për dërgimin e të dhënave dhe komunikim me zë. Sistemi për menaxhimin e zjarrit, komandantit i mungon që t'i merr komandat për drejtimin me kupolën luftarake dhe me armatimin, ndërsa përmes fotografisë së video kanalit nga sistemi i shënjestrimit të merr drejtimet nga shënjestruesi. Në pjesën qendrore të automjetit është vendosur kupola luftarake njëkulëse DRAGAR, në të cilën është i instaluar topi automatik i stabilizuar 25 M811, për municionin 25x137 mm NATO, i cili posedon prurje të shpejtësisë teorike të qitjes deri në 400 predha në minutë. Topi posedon elevacion prej -7° deri në +45°, ndërsa me rotacionin e kupolës, azimut të lëvizjes prej 360°. Për nevojat e topit të automjetit, janë vendosur më se 400 predha, 150 prej të cilave janë të vendosura në kupolë, të gatshme për veprim. Në anën e djathtë të kupolës është vendosur mitralozi koaksial MAG-58 me kalibër prej 7,62 mm NATO. Për nevojat e mitralozit në automjet janë ka edhe 2.000 plumba, 200 prej të cilave

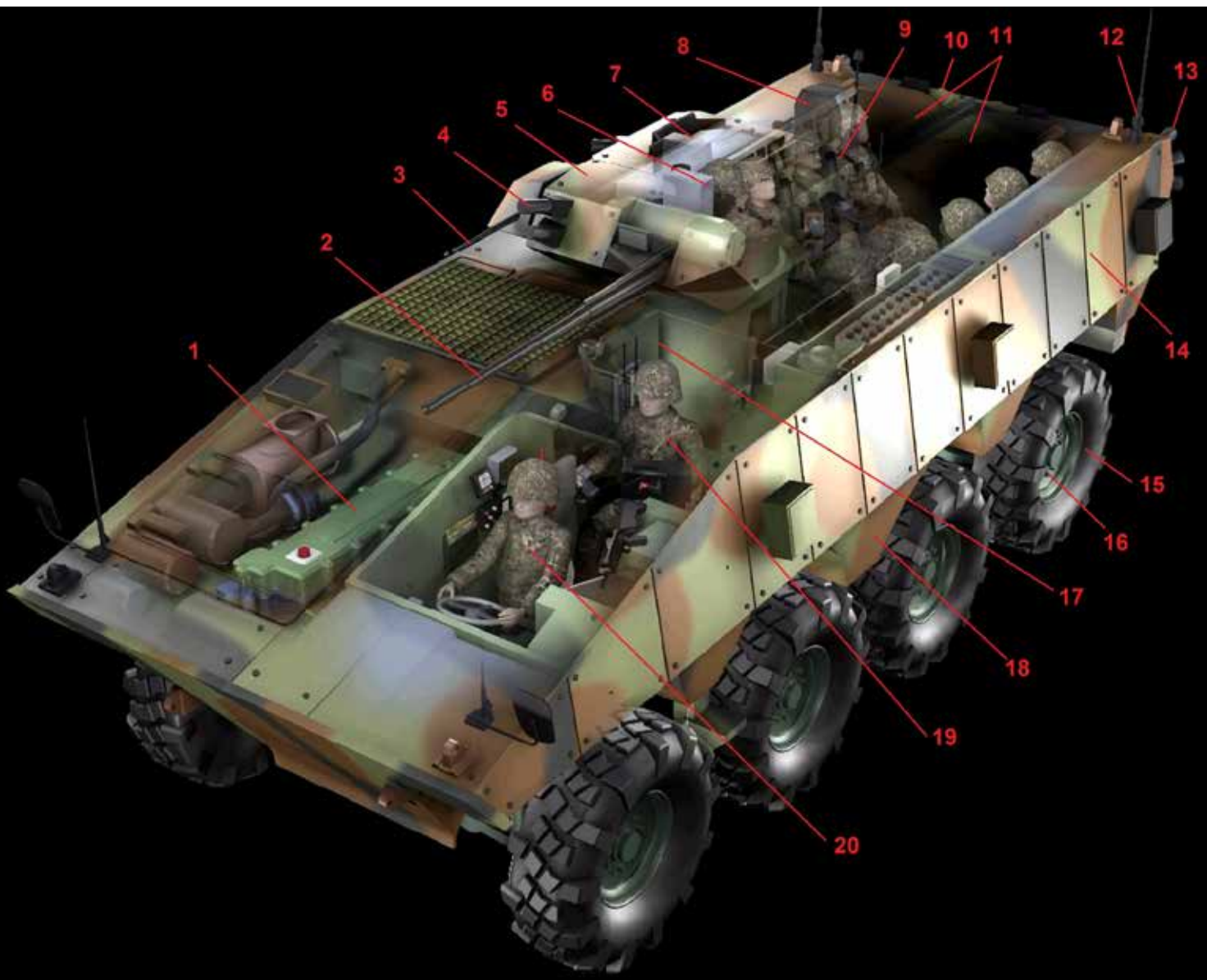
janë të gatshme për veprim nga kupola. Kupola luftarake është e pajisur me një motor ndihmës që mundëson të punojë kur motori qëndror është i fikur. Për nevojat e shënjestruetit në kulmin e kupolës kemi hapësirë, ndërsa në anën e përparme është i vendosur sistemi multisenzoral shënjestruetit termal për ditën dhe për natën Catherine XP, ndërsa rreth hapësirës janë të vendosur 6 periskopë të modelit HL 503 me rritje prej x1. Djathtas nga kjo hapësirë, për komandantin është vendosur sistemi i stabilizuar panoramik për ditën dhe për natën MOP (Moyen d'Observation Panoramique) i cili mundëson një shikueshmëri prej 360°, ndërsa në anën e majtë të kupolës disa modele janë të pajisur me sistemin aktiv të sigurisë LIRE 30 (Leurre Infra RoguE), dedikuar pengimit të raketave sulmuese. Në 4 pozicione të ndryshme të kupolës janë të vendosur 2 lansues të predhave të gazit të modelit GALIX. Në pjesën e prapme të automjetit gjendet njësi transportuese në të cilën janë të vendosur 8 ushtarë të desantit të cilët gjithashtu vendosen në 2 grupe me nga katër ushtarë të kthyer njëri kah tjetri. Për nevojat e tyre në kulm janë vendosur gjithsej 6 periskopë për hulumtim dhe mbikqyrje të cilët mundësojnë shikueshmëri deri në 270°, 2 nga të cilat janë të vendosur pas kupolës luftarake, ndërsa 4 të tjerat janë të vendosur në fund të kulmit të automjetit, të drejtuara sipas këndit, nga prapa. Gjithashtu në kulmin e pjesës transportuese kemi edhe dy hapësira kënddrejtë. Në fund të automjetit është i vendosur trau i desantit i cili mundësohet hyrje-dalje të shpejtë. Te trau ka një derë më të vogël me një vizir në të që shërben për mbikqyrje. Në fund të automjetit në pjesët anësore janë të vendosur 3 lansues të predhave të gazit të modelit GALIX. Volumi apo hapësira ei brendshme e automjetit është 13 m³. Automjeti posedon kombinim të amortizimit hidropneumatik dhe mekanik, ndërsa drejtimi i automjetit realizohet përmes dy bazamenteve të përparme (4 rrotave). Por, në rast se prishte apo shkaterohet njëra ndër 8 rrotat, automjeti gjithsesi që mund të vazhdojë të lëvizë. Nga pajisjet tjera në këtë automjet janë të vendosur edhe sistemi luftarak për identifikim të kundërshtarit-apo ushtarit të vet (gjithnjë sipas nevojës), pajisje për detektimin e rrezatuesit lazerik, kondicioner, sistem automatik për fikjen e zjarrit, ABHO sistem mbrojtës, etj. Përpos automjetit luftarak këmbësorik nga VBCI janë zhvilluar edhe llojet vijuese: automjet komandues, transportues i blinduar dhe një lloj krejtësisht i ri VBCI 2 që dedikohet për eksport dhe i cili posedon një mbrojtje plotësuese të blinduar, motor më të fuqishëm, më tepër armatim, si dhe shumë pajisje tjera. Gjithsej janë prodhuar 630 automjete të këtij lloji për nevojat e armatës franceze.

Ivica Dameski

Sqarimi i fotografisë Fotografia e VBCI 8x8

1. Dizel motori Renault D12D
2. Topi automatik 25 M811, me kalibër 25 mm
3. Mitralozi koaksial, me kalibër 7,62 mm
4. Lansues i predhave Galix (të gazit apo anti këmbësorike)
5. Kupola luftarake Drager
6. Pozicioni i shënjestruetit
7. Kapaku i hapësit të shënjestruetit
8. Sistemi për mbrojtje aktive
9. Hapësira transportuese për njësinë e desantit prej 8 ushtarëve
10. Persikop për mbikqyrje nga prapa

11. Kapakë të kulmit të hapësirës transportuese
12. Antena
13. Lansues i predhave Galix (të gazit apo anti këmbësorike)
14. Blinduesi plotësues nga pllakat homogjene të çelikut
15. Rrotat 395/90 R22
16. Rrethorja e rrotave me sistem të vendosur për rregullimin automatik të presionit të rrotave dhe run-flat pajisjet
17. Hapja për komandantin e automjetit
18. Hapësirë për vendosjen e pajisjeve dhe sendeve elementare
19. Komandanti i automjetit
20. Shoferi i automjetit

KARAKTERISTIKAT TAKTIKO-TEKNIKE TË VBCI 8X8	
EKUIPAZHI	3 anëtarë + 8 ushtarë
GJATËSIA	7.8 m
LARTËSIA E KAROSERISË	2.26 m
LARTËSIA ME KUPOLËN LUFTARAKE DHE PAJISJE ELEKT.	3.22 m
GJERËSIA	2.98 m
PESHA E AUTOMJETIT TË ZBRAZUR	18 ton
PESHA GJATË GJENDJES LUFTARAKE	28 ton
BARTJA	10 ton
KLIRENSI	50 sm
MOTORI	Dizel motor Renault D12D, me fuqi prej 550 ks
SHPEJTËSIA MAKSIMALE	100 km/h
REZERVARI I KARBURANTIT	400 litra
AUTONOMIA E LËVIZJES	750 km
PENGESA E PËRPARME	60%
PENGESA ANËSORE	30%
TEJKALIMI I PENGESËS	70 sm
TEJKALIM I PENGESËS UJORE	1.2 m (me përgatitje 1.5 m)
TEJKALIM I HENDEKUT	2 m

„Sukhoi Su-34” - „Fullback”

Kompania „Suhoj” është një prodhues i madh sovjetik, tashmë rus i avionëve, me seli në afërsi të Moskës. Bën dizajnin e avionëve civil dhe atyre ushtarak. Kompania është themeluar nga Pavel Suhoj në vitin 1939 nën emrin e njohur “Sukhoi Design Bureau” (apo me shenjë OKV-51). Në vitin 1936 Josif Stalini, lideri i Bashkimit Sovjetik ka urdhëruar dizajnimin e një avioni shumëdedikues luftarak. Suhoi dhe ekipi i tij në vitin 1937 e kanë zhvilluar “BB-1” një avion sulmues dhe bombardues i lehtë. Një vit më vonë, avioni është shënjuar si “Suhoj Su-2”. Janë prodhuar gjithsej 910 avionë “Su-2”. Gjatë invazionit gjerman ndaj Bashkimit Sovjetik gjatë Luftës së Dytë Botërore, janë asgjësuar gjithsej 222 avionë dhe avioni “Su-2” ka pasur nevojë për trashëgimtar sepse i njëjti është dëshmuar s ii vjetër dhe i armatosur në mënyrë të pamjaftueshme për t’u ballafaquar me avionët gjermanë. Suhoj dhe byroja e tij kanë dizajnuar një avion të blidnuar me dy sedilje të a.q “Suhoj-Su6”, i cili në disa krahasime është llogaritur si superior ndaj konkuresit

të tij, “Ilushin-II-2”. Nga viti 1945 deri në vitin 195, Suhoj dhe ekipi i tij e kanë zhvilluar sistemin e parë të kontrollit të fluturimit, sistemin për përdorimin e parashutës, për frenim pas aterimit dhe të sediljes me mundësi katapultimi. Në kohën e sotme, gjegjësisht në shkurt të vitit 2006, qeveria ruse e ka bashkuar kompaninë “Sukhoi” me “Mikoyan”, “Ilushin”, “Irkut3”, “Tupolev” dhe “Yakovlev”, në një kompani të re dhe

të fuqishme të quajtur „United Aircraft Corporation”. Ministria ruse e mbrojtjes ka planifikuar modernizimin e “Su-34”, në mënyrë që t’a vazhdojë jetëgjatësinë e tij dhe të rritë numrin e llojeve të armatimit. Elektronika vjen në shprehje, sidomos për faktin që qëllimi i Rusisë është të zhvillojë dy versione të reja të avionëve: një lloj për luftim elektronik dhe lloj tjetër për intelligence, mbikqyrje dhe zbulim. Kjo fluturake ka një kërkesë të madhe

nga ana e forcave ajrore dhe gjithashtu i është paraparë një e e ardhme e ndritur. Rusia planifikon të ketë 124 avionë në përdorim deri në vitin 2020, me tendencë për rritje deri në 200 të tillë.

„Suhoj Su-34“ ka kokpit blindues i adaptuar për ulje të dy pilotëve njëri pranë tjetrit. Një numër i madh i punës së dizajnit është orientuar në drejtim të komoditetit të ekuipazhit. Dy anëtarët e ekuipazhit qëndrojnë krah për krah në kabinën e madhe, me pilot-komanantin në anën e majtë dhe navigatorin/ operatorin për navigacion dhe armatim në anën e djathtë. Anëtarët e ekuipazhit kanë hapësirë të ndalen dhe të lëvizin rreth kabinës gjatë misioneve më të gjata. Hapësira ndërmjet sediljeve në rast nevojë, pilotëve u lejon të pushojnë. Parimisht, avioni ka qenë i dizajnuar për vendosje taktike dhe luftë kundër caqeve tokësore dhe detare (role taktike për zbulim ajror, bombardim, sulm, përfshirë këtu edhe caqe të mëdha dhe caqe ndërvepruese), në misione individuale dhe grupore, ditën dhe natën, në kushte të volitshme dhe në kushte më të vështira atmosferike të vendosur në mjedisin e kundërshtarit me armatim antielektronike dhe luftime elektronike. Sipas kësaj, ky avion me aftësitë dhe me karakteristikat e tij, ka mundësi që tërësisht t'i zëvendësojë avionët “Su-24” si dhe bombarduesitn “Tu-22M33”. Gjithsej 70 avionë ka qenë e nevojshme të blihen deri në vitin 2015, në mënyrë që të zëvendësohen rreth 300 avionë të llojit “Su-24”, të cilët më pas i janë nënshtruar programit të modernizimit. Pritet që rreth 200 avionë “Su-34” të jenë në përdorim deri në vitin 2020. Duke pasur parasysh se ky avion është shumë herë më efikas në të gjitha fushat dhe sa u përket të gjitha parametrat, qeverisë ruse të njëjtët i nevojiten në numër më të pakët. Në gusht të vitit 2013 “Suhoj” ka nënshkruar marrëveshje me holding kompaninë “Radiopribor” me seli në Kazan, për 184 sisteme të identifikimit të forcave aleate apo kundërshtarë në një afat të dhënies deri në vitin 2020. Për sa i përket dizajnit, “Su-34” ndan pjesën më të madhe të elementëve të krahut, bishtit dhe motorit me “Su-27”. Avioni mund të trajtojë me sukses ngarkesa të mëdha G dhe të kryejë manovra aerobike deri në +9 g. Ai ka një distancë maksimale prej 4,000 km pa karburant, dhe niveli i zhurmës së “Su-34” është dy herë më i ulët se niveli i zhurmës së paraardhësve të tij. Për sa i përket armatimit, ai ka ruajtur topin 30 mm të “Su-27”, si dhe aftësinë për të kryer raketa ajër në ajër, kryesisht për tu mbrojtur nga ndjekësit, nëse zbulohet nga mbrapa me radar. Peshë maksimale

„Suhoj - Su-34“ është avion supersonik rus me varg të mesëm, i përshtatshëm për fluturim në të gjitha kushtet atmosferike. Fluturimin e parë ky avion e ka realizuar në vitin 1990 në kuadër të forcave ajrore sovjetike, ndërsa në përdorim ka hyrë, pas pothuajse 25 viteve, gjegjësisht në vitin 2014, në kuadër të forcave ajrore ruse

e secilit municion të bartur është 4000 kg, ndërsa vargu i tij është rreth 250 kilometra. Sistemi për kundërmasat elektronike është standard. Sistemi i presionit i lejon që të punojë deri në 10,000 metra pa maska oksigjeni, të cilat janë ende në dispozicion për raste urgjente dhe situata luftarake. Sistemi i shfaqjes së përkrenares vepron si një qendër komande. Shenja e shënjestrës lidhet me lëvizjen e kokës së pilotit në lidhje me synimet e përcaktuara. Radari kryesor mund të ndjekë njëkohësisht dhjetë caqe ajrore dhe të sulmojë katër caqe (ajër, tokë ose ujë). Diapazoni i zbulimit të synimeve në madhësitë e luftimeve është deri në 120 km (radari i ri i gjeneratës së 4-të ka një diapazon deri në 300 km), diapazoni i monitorimit është +/- 60 gradë dhe sistemi i paralajmërimit të radarëve të pasmë mund të paralajmërojë sulme nga mbrapa.

Në korrik 2010, disa “Su-34” dhe “Su-24M” realizuan një fluturim të vazhdueshëm prej 6,000 km nga bazat ajrore në lindjen e largët ruse. Ushtrimi përfshinte avionë që mbanin armë në ngarkesë të plotë dhe simulonin objektiva. Kjo demonstroi aftësinë e “Su-34” për fluturime të distancave të gjata. “Su-24M” u furnizua tre herë, ndërsa “Su-34” u furnizua dy herë gjatë misionit. Në shtator të vitit 2015, për herë të parë, gjashtë aeroplanë “Su-34” mbërritën në aeroportin në Siri për të sulmuar rebelët dhe forcat e ISIS. Avionët u përdorën për të bombarduar objektivat e Shtetit Islamik në Siri kur forcat ajrore ruse me “Su-34” shkatërruan një qendër komanduese, bunkerë nëntokësorë me eksplozivë dhe depo municioni si dhe një kamp trajnimi. Sulmet përfshinin goditje precize nga lartësitë mbi 5,000 m, duke përdorur bomba (uji) precize .

Dragan Pavllvoski

KARAKTERISTIKAT E PËRGJITHSHME	
EKUIPAZHI	2 anëtarë (pilot, kopilot/operator për komunikim, navigacion dhe armatim)
GJATËSIA	23.34 metra
LARTËSIA	6.09 metra
PESHA E AVIONIT TË ZBRAZËT	22.500 kilogram
PESHA MAKSIMALE GJATË FLUTURIMIT	45.100 kilogram
SHPEJTËSIA MAKSIMALE	2.200 km/orë
FLUTURIMI MAKSIMAL	4.000 kilometra
LARTËSIA GJATË FLUTURIMIT	17.000 metra

„Patriot 2” – automjet mbrojtës ndërveprues 4x4 (Patriot II)

Automjeti “Patriot 2” u zhvillua “Excalibur Army” në bashkëpunim me H “Cegielski-Poznan” dhe “Tatra Defense Vehicles”. Ajo u prezantua për herë të parë në Panairin Ndërkombëtar të Mbrojtjes dhe Teknologjive të Sigurisë (IDET) në vitin 2019 në Brno, Republika Çeke më saktësisht në muajin maj. Automjeti i mbrojtur ndërveprues “Patriot II 4 × 4” u ekspozua gjithashtu në ekspozitën “MSPO 2019” të mbajtur në Kielce, Poloni, në shtator të 2019. Brezi i dytë i automjetit “Patriot” është si automjeti paraardhës “Patriot 4x4” i konceptit modular që i përket automjeteve të kategorisë 13 - 17 tonë. Falë universalitetit dhe modularitetit të tij, “Patriot 2” është një automjet i kualifikuar për vendosjen në kushte luftarake, patrullime ose për kushte zbulimi. Automjeti i blinduar mund të përdoret nga forcat e armatosura dhe forcat e sigurisë, të tilla si policia, zjarrfikësit, shpëtuesit, shërbimet e sigurisë dhe të tjerët për të kryer detyra zbulimi dhe patrullimi, misione asimetrike ushtarake dhe për të transportuar sisteme të

„Patriot 2” është automjeti i ri mbrojtës ndërveprues i kompanisë çeke „Excalibur Army”, e cila është pjesë e „Czechoslovak Group (CSG)”. Ajo është version i avancuar i “Patriot 4x4”, automjetit të blinduar të mesëm taktik shumëdedikues, për në numër më të madh të misioneve

armatosura për njësitë e lehta motorike. Automjeti i mbrojtur ndërveprues "Patriot 2" bazohet në shasinë e "Tatra Force 4 x 4". Projektimi i tij modular mund të integrohet me zbulimin, komandimin dhe kontrollin, kimik, evakuimin mjekësor, nxjerrjen, punëtoritë dhe pajisjet, si dhe me sistemet e komunikimit. Krahasuar me versionin e mëparshëm, "Patriot 2" është gjithashtu më i madh dhe më i gjatë. Gjatësia është 6250 mm, boshti i rrotave 3650 mm, gjerësia e makinës 2550 mm dhe lartësia 2800 mm. Parametra të tillë e bëjnë automjetin "Patriot 2" të lehtë për tu transportuar. Peshja maksimale luftarake e automjetit është 17 tonë. Automjeti i mbrojtur ndërveprues mund të strehojë një shofer, një komandant dhe gjashtë ushtarë.

Ky automjet i lëvizshëm i mbrojtur mund të strehojë një ekuipazh dy-anëtarësh, si dhe gjashtë ushtarë në seksionin e transportit. Ajo përmban një sistem të kondicionimit të ajrit për të siguruar funksionimin e qetë në temperatura ekstreme. Kabina e përparme e ekuipazhit është e pajisur me xham në dy pjesët e tij. Ekuipazhi mund të hyjë dhe të dalë nga automjeti përmes dyerve në secilën anë të automjetit, ndërsa ushtarët në departamentin e transportit mund të hyjnë dhe dalin nga automjeti përmes dy dyerve anësore, si dhe derës së vetme në pjesën e pasme të automjetit. Automjeti ka një komplet misioni, i cili mund të modifikohet në përputhje me kërkesat e klientit. Automjeti i blinduar është i pajisur me një stacion të armatosur me telekomandë (RCWS) i pajisur me një top automatik 20 mm. Dizajni i tij lejon instalimin e një kupole që mund të pajiset me mitraloza deri në 14.5 mm ose një stacion të armatosur me telekomandë (RCWS) i pajisur me një top automatik ose granatëdhës 20 mm. "Patriot 2" gjithashtu mund të jetë i armatosur me raketa ose mortaja të drejtuara nga antitank.

Automjeti me klasë (MRAP - i mbrojtur nga minat, i mbrojtur nga pritrat), rezistent ndaj minave dhe pritave ofron mbrojtje balistike deri në nivelin 2-4 dhe mbrojtje anti-minë 2a / 2b deri 3a / 3b sipas STANAG 4569. Kabina e salduar e çelikut ka një dizajn të patentuar me vida, të cilën kompania e quan "Kitted Hull Concept". Automjeti siguron mbrojtje standarde balistike sipas STANAG 4569 Niveli 3 i armëve të vogla (7,62 x 51 mm AP në 30 metra me 930 m / s) dhe mbrojtje kundër minës Niveli 2a / 2b (6 kg shpërthimi i minave PT, 2a - presioni nga shpërthimi i minave të aktivizuara nën çdo vend të rrotave ose pistave dhe 2b - shpërthimi i minave në qendrën e poshtme). Sediljet dhe pjesa e prapme e trupit të saj me rezistencë ndaj shpërthimit janë krijuar për të

zvogëluar ndikimin e mundshëm të një shpërthimi nën dyshe. Kabina dhe pjesa e motorit janë të pajisura me një sistem automatik të shuarjes së zjarrit. (NBC - bërthamore, biologjike dhe kimike) sistemi i filtrimit të automjeteve gjithashtu ofron mbrojtje kundër armëve të shkatërrimit në masë (WMD). Fuqia e "Patriot 2" përbëhet nga motori i ftohur me ajër "Tatra T3C-928-90", i pajtueshëm me standardin Euro 3, i pajisur me një sistem transmetimi automatik. Motori zhvillon një fuqi maksimale prej 300kW. Automjeti është gjithashtu në dispozicion me një motor të ftohur me ujë Cummins ISLe 9 370 me një fuqi të vlerësuar prej 210kW. "Patriot 2" mund të arrijë një shpejtësi maksimale prej 110 km / h dhe një distancë maksimale prej 700 km. Sistemi i pavarur i pezullimit të rrotave të automjetit integron burimet e ajrit dhe amortizuesit teleskopik. Automjeti me katër rrota ofron një lëvizshmëri superiore dhe aftësinë për të kapërcyer pengesat në kushtet e terrenit të ashpër.

Automjeti mund të kapërcejë pengesat vertikale 0,5 metra të larta dhe një hendek 0,9 metra të gjerë. Mund të kalojë përmes ujit në një thellësi prej 1.2 m pa përgatitje paraprake. Pjerrësia gradiente dhe anësore e automjetit janë përkatësisht 45 ° dhe 32 °. Automjeti "Patriot 2" transportohet lehtësisht me avionë ushtarakë transportues. Automjeti i ri i blinduar, i destinuar për shërbim në të dy sektorët ushtarakë dhe civilë, u zbulua shpejt për publikun në Ostrava gjatë edicionit të fundit të "DITËVE të NATO-s". Koncepti i saj modular lejon që kjo platformë të arrijë një gamë të gjerë misionesh - nga transporti, luftimet dhe caqet taktike deri te modifikimet e veçanta, të tilla si medevak, zjarrfikës ose ndërtimi i urës.

Edhe pse i zhvilluar për shërbim ushtarak, marrëveshja e pare tregtare iu nda një klienti të sektorit civil, kërkesat e të cilit ishin nivel i lartë i mbrojtjes dhe sigurisë dhe përshtatshmëria.

Idriz Idrizovski

SPECIFIKIMET E AUTOMJETIT „PATRIOT 2“	
GJATWSIA	6,25 metra
GJERWSIA	2,55 metra
LARTWSIA	2,80 metra
PESHA	15 ton
MOTORI	Tatra T3C-928-90
EKUIPAZHI	shoferi, komandanti, +6 ushtarë
ARMATIMI	Mitraloz deri në 14,5 mm ose top automatik 20 mm
AUTONOMIA E VARGUT OPERATIV	700 km
SHPEJTËSIA MAKSIMALE NË RRUGË	110 km/h
TEJKALIM I PENGESËS	deri në 45%
TEJKALIM I PENGESËS ANËSORE	32%
TEJKALIMI I PENGESËS VERTIKALE	0,5 m
TEJKALIM I PENGESËS UJORE	1,2 m pa përgatitje paraprake

„MGS-25 Aleksandar“

O busi vetëlëvizës „MGS-25 Aleksandar“ mund të montohet në kamionë të llojit KAMAZ, MAN SH45 ose FAP 3240 BS/AV me motor dhe rrota 8x8. Posedon mbrojtje tërësisht blinduese të municionit nga armatimi këmbësorik dhe nga shrapnel, ndërsa është rritur edhe niveli i rezistencës të vetë platformës në pjesën e mbrojtjes nga minat.

Pas zhvillimit disa vjeçar të projektit në vitin 2017 është zyrtarizuar edhe prototipi i parë i „MGS-25“. I njëjti prodhohet në industrinë dedikuese „Jugoimport“ SDPR në R. e Serbisë. Në vitin 2017 në panairin e armatimit „Partner“ në Beograd, Serbia e prezanton obusin dhe tashmë hap projektin për tregun europian dhe atë botërorë. Mënyerisht „MGS-25“ është armatimi më bashkëkohorë artilerik i industrisë ushtarake serbe dhe i njëjti është tërësisht i automatizuar dhe me një nivel të lartë të autonomisë.

Moduli i armatimit, gjegjësisht topi prej 155mm drejtohet nga kabina e sistemit, ndërsa ekuipazhi përbëhet prej 3

Obusi vetëlëvizës „MGS-25 Aleksandar“ është prototip i pajisjes e cila është prodhuar si një gjë shumë e nevojshme për zhvillimin e një obusi të ri, vetëlëvizës dhe ndërveprues i cili do të zëvendësojë dhe do të trashëgojë tashmë llojet ekzistuese të obusit NORA B-52 155mm

anëtarëve. Gypi i "MGS-25" përpunohet në dy lloje të ndryshme. I pari ka të bëjë më shtrirjen e komorës prej 23 litrave që është në përputhje me JBMoU (Joint ballistics memorandum of understanding), ndërsa i dyti me shtrirje të komorës deri në 25 litra dhe me një varg dukshëm të përforsuar të zjarrit.

Sistemi balistik bazohet në një gyp 155mm, me një gjatësi prej 52 kalibrave me fren dykomorësh gazi me një efikasitet të lartë. Si armatim ndihmës i pajisjes gjendet edhe mitralozi i kalibrit 12,7 mm i cili është i vendosur te kupola, në pjesën e kabinës së pajisjes. MGS-25 posedon edhe 4 hedhës së kutive të gazit prej 82 mm.

Obusi vetëlëvizës „MGS-25 Aleksandar“ posedon nivel të lartë të ndërveprimit me një shpejtësi maksimale nga 80 deri në 100 km në orë në rrugë të mira dhe deri në 25 km në orë në macadam. Kamioni posedon rregullim automatik të presionit të pneumatikëve varësisht terrenit.

Ndërveprimi i madh obusit i mundëson marrjen e shpejtë të pozicioneve të zjarrit. "MGS-25" pa marrë parasysh peshën prej 27 tonëve, mund të transportohet me avion "Ilushin-76" dhe me avionë të tjerë të klasit të njejtë, si dhe me anë të transportit hekurudhor dhe me atë detar. Mbushja automatike mundëson ardhjen e robotizuar të predhës dhe mbushjes së barotit të vijës së mbushjes dhe shtypjes së tyre dhe vendosjes në hapësirën dhe komorën e barotit. Me këtë, reduktohet ngarkesa fizike e ekuipazhit dhe arrihet shpejtësi dhe efekt më i madh hi qitjes nga 6 predha për minutë. Sistemi i mbushjes automatike ka nga 12 predha dhe mbushje dhe 12 komplete të tjera për të cilat nuk nevojitet një manipulim shtesë nga ana e ekuipazhit ku kompleti i tërësishëm luftarak i pajisjes arrinë në gjithsej 24 predha.

Sistemi i menaxhimit dhe pjesa softuerike e "MGS-25" janë kompatible me pajisjet

bashkëkohore artilerike. Shënjestrimi dhe navigacioni janë tërësisht të automatizuar. Në pjesën e stabilizimit gjatë qitjes, sistemi posedon 4 shtylla hidraulike të cilat mundësojnë stabilitet të tërësishëm gjatë qitjes.

Sistemi mundëson qitje të llojit MRSI (Multiple Round Simultaneous Impact) me 4 predha të vargut deri në 25 km. Kjo në esencë do të thotë se 4 predha do të hedheshin nga një pejisje e njejtë, por me elevacion të ndryshëm dhe të njejtat do të kishin rënë në cakun e caktuar në mënyrë simultane, gjë që do të arrihej me 4 predha të vargut deri në 25 km.

Kjo në esencë do të thotë se 4 predha do të hedheshin nga një pajisje e njejtë, por me elevacion të ndryshëm dhe të njejtat do të binin në cakun e njejtë në mënyrë simultane, që do të arrihej një efekt befasesh ndaj kundërshtarit dhe do të shmangej mundësia që pas predhës së parë, kundërshtari të ndryshojë pozicionet e tij. Kundrejtë këtij sqarimi

duhet të merret parasysh edhe koha e ndryshme e fluturimit të predhave me elevacion të ndryshëm. Pajisja i përdorë të gjitha llojet e municionit standard dhe atij special, të prodhuar sipas standardeve të NATO-s.

Njëra ndër tiparet kryesore të sistemit është edhe "luftimi qëndror rrjetor" ose „netëorik centric ëarfare“. Ky koncept bazohet mbi lidhjen e tërësishme informatike të rrjetit të të gjitha regjimenteve dhe llojeve të armatave. Në këtë rrjet bëjnë pjesë të gjitha kapacitete zbuluese dhe logjistike. Me këtë, krijohet edhe një fotografi e vetme për fushëbetejën me anë të së cilës përdoruesit kanë shikueshmëri më të mirë ndaj situatës në terren ose e kanë të a.q „situation aëareness“. Sipas disa burimeve serbe, kompania "Jugoimport" në kapacitetet e saj në Velika Pllana deri më tani ka prodhuar 2 prototipe të "MGS-25".

Sllavço Kuzmanvoski

KARAKTERISTIKAT TAKTIKO-TEKNIKE TË „MGS-25 ALEKSANDAR“

EKUIPAZHI	3
KALIBRI I GYPIT	155 mm
MËNYRA E PUNËS	Automatike
GJATËSIA E GYPIT	52 kalibra
VARGU	41 - 65 km (varësisht nga municioni)
PESHA	27 t
SHPEJTËSIA E QITJES	6 predha për minutë (mundësi për MRSI - Multiple Round Simultaneous Impact me 4 predha)
VARGU I TEMPERATURËS SË PUNËS ME TË GJITHA NËNSISTEMET E PAJISJES	nga -25°C deri në +55°C
SHPEJTËSIA E LËVIZJES NË RRUGË TË MIRA	nga 80 deri në 100 km/h
SHPEJTËSIA E LËVIZJES NË KUSHTE TË TERRENIT	deri në 25 km/h
MOTORI	Mercedes-Benz OM 501 LA diesel me 360 k/s

Risk mishi

Ushqimi i njohur ushtarak

Për djemtë në ish-Jugosllavi gjatë shërbimit të tyre ushtarak, risku i mishit ishte një ushqim i shkëlqyeshëm. Ai gjithashtu ishte i dashur nga fëmijët në kampe verore, të rinjtë në aksionet e punës, dhe i njejtë ishte gjithashtu një menzë e lehtë shkollore. Brezat e vjetër ende do të kujtojnë se këto ishin mundësitë për t'u njohur me riskun vendas të mishit. Ishte një nga format më të njohura dhe njëkohësisht më të popullarizuara të ushqimit industrial.

Risku i mishit është një produkt i pasterizuar ose i sterilizuar i llojeve të ndryshme të mishit të grirë, mishit të prerë në makinë, indit yndyror dhe rropullit, si dhe përbërësve të tjerë. Nëse ka më pak mish, ka më shumë yndyrë, ind lidhës, ujë dhe niseshte. Sasi më të mëdha të indit lidhës zvogëlojnë vlerën ushqyese dhe produkti humbet aromën e tij. Mishi pa kocka është një produkt i cili pas heqjes së eshtrave, merret duke ndarë mishin nga kockat me copa mishi me përpunim makinerik i cili shkatërron ose ndryshon strukturën e fibrave muskulore. Produkti me një sasi më të madhe të mishit të tillë mund të

Risku i mishit është një produkt i shpikur nga prodhuesit amerikanë për të furnizuar trupat e tyre gjatë Luftës së Dytë Botërore. Edhe në luftërat e mëvonshme, skllëvërit vendas ndoqën nga afër trupat amerikane në fushatat e tyre nëpër botë. Risku mbërriti në rajonin tonë menjëherë pas përfundimit të Luftës së Dytë Botërore së bashku me vezë dhe qumësht pluhur dhe ndihma të tjera amerikane

marrë më shumë ujë kështu që humbet elasticitetin që është një avantazh në prodhimin e këtyre kanaçeve. Duke lidhur një sasi më të madhe uji, mishi do të fryhet më shpejt, kështu që është më i lirë. Mishi i dërrit ka shumë proteina, vitamina B dhe është i pasur me yndyrna, kryesisht acide yndyrore të ngopura që nuk duhen ngrënë më shumë se 20 deri në 25 gramë në ditë sepse konsumimi i tepërt shoqërohet me sëmundje të zemrës.

Risku i mishit ishte i lirë, ishte në ofertë edhe në dyqanet më të vogla provinciale dhe të fshatrave, ai mund të ruhej për disa muaj, madje edhe me vite, për tu bartur në çanta shpine në trena, anije, male ... Për amviset me përvojë me punë të shumta shtëpie ku buxheti i tyre ishte një sfidë e madhe, se si të bëjnë një vakt serioz nga mishi lokal, kjo ishte gjë sfiduese. Disa e prisnin në fleta të holla dhe e pjeknin, të tjerat e bluanin dhe e përdornin për musakë, specia të mbushur ose për shpageta bolognjeze, spërkatur me djathë të verdhë të integruar dhe majdanoz, dhe mund të vihej në vend të proshutës ose sallamit në sanduiçe ose të pritej në kube si dhe ti shtohet sallatës si vakt ose meze. Nutricionistët kanë paralajmëruar në të kaluarën se mishi i viçit është një ushqim shumë i pashëndetshëm, me shumë kripë dhe kimikate, prodhuesit pohuan se mishi i viçit nuk është më i keq se produktet e tjera të mishit, dhe konsumatorët u ndanë në ata që e duan atë dhe ata që nuk do të shijonin mishin edhe sikur të vdisnin nga uria. Hulumtimet kanë treguar se edhe sot në hapësirat e ish-Jugosllavisë, risku i mishit blihet kryesisht në muajt e verës, sepse ai është i përshtatshëm për piknike dhe udhëtime, sepse njerëzit urrejnë të gatujnë në nxehtësi dhe sepse atëherë pjesa më e madhe e ndërtimit dhe punëve bujqësore përfundojnë. Edhe "fizikantët" kanë provuar të jenë konsumatorët më të mëdhenj të këtij produkti. Është zbuluar gjithashtu se prerjet e mishit janë rregullisht në listën e pjatave të më shumë se një e treta e popullsisë, që burrat e preferojnë dhe se paketimet më të njohura janë ato prej 100 dhe 150 gramësh. Më të njohurat janë ato të mishit të dërrit dhe viçit, dhe më pak të njohurat janë ato të mishit të pulës. Blerësit më të mëdhenj janë ushtria, policia, spitalet dhe institucionet tjera publike që sigurojnë mish lokal përmes tenderëve. Është interesante që kompanitë që

prodhojnë prerje apo risk mishi rritin eksportet e tyre të këtij produkti në tregun e Bashkimit Evropian. Shpjegimi është se ndoshta në trendin e ri gastronomik që është vërejtur nga mediat botërore, se edhe restorantet elitare ofrojnë pjata me biftek viçi. Siç raportoi kohët e fundit revista prestigjioze "Time", ky produkt ushqimor, dikur një "vakt për të varfërit", tani po i ofrohet një klientele të pasur, të zgjedhur në New York City.

Risku i mishit është një pjesë e pashmangshme e tryezë ushtarake. Është një përpunim mishi i vendosur në një kuti të vogël të rrumbullakët dhe zakonisht përmban mbetje nga mishi i dërrit, viçit, qengjit, mishit të pulës dhe më rrallë mishi i gjelit të detit, të stazhionuar mirë dhe të „pasuruar“ me përmirësues të aromës, emulgues...

Sigurisht, nuk ofrohet thjesht e derdhur në një pjatë. Shtoni erëza dhe shtojca të shtrenjta, zieni në salcë, përzieni me perime dhe drithëra... Koreanët e hanë atë me kimçi (lakër turshi) dhe oriz, banorët e ishujve të Paqësorit e skuqin atë me vezë ose perime (kështu lindi tashmë "musabi" tradicional), atë e shtojnë në sallatë, e mbështjellin

në vend të peshkut në një algë deti ("kimbab").) ose e përziejn atë me oriz të skuqur. Një kuzhinier në një klub të njohur pranon se si fëmijë ai shpesh hante me kënaqësi dhe nuk e dinte sa keq ishte derisa u largua nga vendlindja e tij në Hawaïi, kështu që ai vendosi ta ketë atë ushqim në menunë e tij. Ai i tha reporterit të "Time" se nuk ishte ushqimi i preferuar i tij, as pjata më e rëndësishme që ai ofroi, por ai përsëri donte ta kishte atë në ofertë, për t'i kujtuar shtëpinë dhe fëmijërinë e vet. Risku i mishit është një produkt i shpikur nga prodhuesit amerikanë për të furnizuar trupat e tyre gjatë Luftës së Dytë Botërore. Edhe në luftërat e mëvonshme, skllëvërit vendas ndoqën nga afër trupat amerikane në fushatat e tyre nëpër botë. Risku mbërriti në rajonin tonë menjëherë pas përfundimit të Luftës së Dytë Botërore së bashku me vezë dhe qumësht pluhur dhe ndihma të tjera amerikane. Më poshtë është historia e riskut të mishit të

njohur si "Spam", mbi bazën e të cilit industritë lokale të mishit më vonë prodhuan riskun e tyre të mishit. Fjala lokale "Spam", e skuqur, e pjekur, e gatuar ose e zier, ishte fillimisht një hit në Shtetet e Bashkuara gjatë depresionit të madh dhe më pas u bë hit edhe në Evropë, Azi dhe më gjerë me "aromën e saj amerikane"

pas Luftës së Dytë Botërore. Sot, shpagnetat me mish hahen në 44 vende me 13 kanaçe të konsumuara çdo sekondë. Lëngu i mishit me 6 përbërës, i quajtur "Spam" - një përzierje e mishit të derrit, ujit, kripës, niseshtës së patates, sheqerit dhe nitratis të natriumit në një kuti katrore, festoi kohën e fundit 82 vjetorin e vet. Nga një produkt që është me të meta ose i vlerësuar vazhdimisht, ai është bërë temë e një legjende urbane, dhe një miti veçanërisht i përhapur, këmbëngul se emri i tij është në të vërtetë një akronim për "Scientifically Processed Animal Matter". Pavarësisht nga qasja e sotme më lokale ndaj ushqimit dhe kujtimet e ushtarëve që u shërbyen "Spam" gjatë Luftës së Dytë Botërore dhe shumë të tjerëve që e përdorën atë gjithashtu si ndihmë amerikane, "Spam" ka hyrë në çerekun e fundit të ekzistencës. Më shumë se tetë miliardë kanaçe janë shitur që kur Hormel Corporation nisi produktin në vitin 1937 dhe tani është në dispozicion në 44 vende të botës, dhe brendi "Spam" është e mbrojtur në mbi 100 vende. Qyteti i Austin në Minesota, SHBA, me një sipërfaqe prej më pak se 12 milje katrorë, me rreth 25,000 banorë është shtëpia e një rruge të quajtur "Spam Boulevard", me disa restorante që shërbejnë pjata "Spam". Austin u bë i njohur si "Spamstone, USA" kur George A. Hormel themeloi fabrikën e tij me të njëjtin emër me një thertore dhe një ambient për paketimin e mishit në vitin 1891. Në vitin 1929, djali i George, Jay Hormel, u bë president i kompanisë dhe ai vendosi të projektojë një produkt shoqëror ndaj konsumatorit që mund të ishte një brend tregtar Hormel dhe të paketohej në pako më të vogla. Receta, duke përdorur mish derri, ujë, kripë, sheqer dhe nitratis natriumi, mbeti e pandryshuar deri në vitin 2009, kur Hormel filloi të shtonte niseshte patate për të hequr shtresën famëkeqe xhelatinoze që formohet natyrshëm kur gatuhet mishit. Ndryshimi i recetës ishte një zgjedhje thjesht estetike, sepse duket shumë më mirë kur hapet kanaçja. Emri "Spam", sipas vetë Hormel, vjen nga një kombinim i fjalëve "erëz" dhe "proshutë" („spice and „ham“), megjithëse asnjë nga këta përbërës nuk shfaqet në "Spam". Disa pretendojnë se "Spam" është një akronim për "supin e mishit të derrit dhe proshutës", por ka shumë të ngjarë që emri "Spam" është thjesht një emër dhe nuk do të thotë asgjë. Ndërsa amviset

Nutricionistët kanë paralajmëruar në të kaluarën se mishit i viçit është një ushqim shumë i pashëndetshëm, me shumë kripë dhe kimikate, prodhuesit pohuan se mishit i viçit nuk është më i keq se produktet e tjera të mishit, dhe konsumatorët u ndanë në ata që e duan atë dhe ata që nuk do të shijonin mishin edhe sikur të vdisnin nga uria

në fund të viteve 1930 shpejt u mësuan me idenë e mishit të ngrirë, brendi nuk dha shenjën e saj globale deri në Luftën e Dytë Botërore, kur ushtria amerikane bleu një shumëllojshmëri të mishit të konservuar, jo vetëm nga Hormel Spam, për të ushqyer ushtarët jashtë vendit. Hormel dërgon mbi 220,000 ton "Spam" jashtë shtetit si te trupat e SHBA ashtu edhe të Aleatëve. Që nga marsi i vitit 1941, dërgesat Spam janë përfshirë në ndihmat e dërguara në Britani dhe Bashkimin

nga kompani të tjera, të gjitha ato dukeshin të ngjashme. Për shkak se Spam ishte më i famshmi nga këto, të gjitha kanaçet e mishit u quajtën "Spam". Nuk ishte për t'u habitur që ushtarëve u lëshohej "Spam" tri herë në ditë, shtatë ditë në javë gjatë luftës, duke u bërë kështu pjesa "më e papëlqyeshme" e vaktit. Por rusët dhe britanikët mbrojtën "Spam" dhe rusët e quajtën atë "Salçiçe e Rooseveltit". Pas luftës, gjenerali Dwight D. Eisenhower i shkruajti një letër CEO në pension Hormel duke komentuar produktin e famshëm të kompanisë së tij. "Gjatë Luftës së Dytë Botërore, natyrisht, unë hëngra "Spam" së bashku me miliona ushtarë të tjerë. Unë madje do të pranoj disa vërejtje të pazakonta në lidhje me të - tha në nxehtësinë e betejës, ju e dini. Por si ish-komandant i përgjithshëm, besoj se akoma mund ta fal zyrtarisht mëkatin tënd të vetëm: "ju keni dërguar aq shumë prej saj". "Spam" u bë një ikonë kulturore amerikane gjatë luftës. Jo vetëm që

Kompanitë prodhuese të mishit kanë parë një rritje të eksporteve të këtij produkti në tregun e Bashkimit Evropian. Shpjegimi mund të gjendet në trendin e ri gastronomik që është vërejtur edhe nga mediat botërore, ku edhe restorantet elitare ofrojnë gatime mishi apo risk mishi

Sovjetik. Kjo u pranua me mirënjohje nga ushtria dhe popullata civile. Gjatë luftës, Spam gjithashtu u bë një përfitim për trupat. Meqenëse ishte e lehtë për t'u transportuar në sasi të mëdha dhe kishte një afat të gjatë raft, ton prej tyre shoqëruan ushtrinë. Megjithëse kanaçe mishi janë përdorur

ishte një gurrthemel i dietës ushtarake, por ushtarët gjithashtu përdorën yndyrë Spam mund të lyejnë pushkët e tyre dhe t'i bëjnë çizmet e tyre të papërshekueshme nga uji. Nga Anglia në Azi - Paqësor, kudo që shkuan

ushtarët, shkoi edhe Spam, duke hyrë në kulturat lokale. Kudo që shkonin ushtarët, ata ndanin shumë gjëra me vendasit sepse në shumicën e vendeve ku shkuan, vendasit po vuanin nga uria. Ushtarët ndanë gjithçka - rrobat e tyre, ushqimin e tyre - kështu që ata ndanë "Spam" e tyre. Kur ushtarët u larguan, ata u lanë kanaçet e "Spam" vendasve që i pranuan me shumë entuziazëm.

Gjatë Luftës së Dytë Botërore, përdorimi i "Spam" u përhap në Azi dhe në Paqësor, ku mundësia e të pasurit ushqim që mund të mbijetonte nga nxehtësia tropikale dhe të ruhej në një raft për javë dhe muaj ishte një përfitim i madh. Në fund të Luftës së Dytë Botërore, me mijëra ushtarë amerikanë që u kthyen në shtëpi refuzuan ta hanin atë, apo "Spam" pa rolin e tij që filloi të zhvendosej ngadalë nga një burim i përshtatshëm proteine në ushqim që herë pas here mund të gjendej në një pjatë. volucioni filloi patjetër në vitet 60 kur u bë më shumë se një përbërës, sepse u përdor për sanduiche dhe si përbërës në vezë. Por ndërsa shumica e amerikanëve shtynin Spam mënjatë në pjatat e tyre, mishi i konservuar u bë një sensacion i kuzhinës në pjesën më të madhe të Paqësorit Aziatik dhe Hawaii. Dashuria e sotme aziatike për Spam buron direkt nga Lufta e Dytë Botërore dhe konfliktet e pasluftës, në një kohë kur një brez i tërë po rritej me Spam. Kanaçet "Spam" që populli i Koresë dhe Japonisë morën ishin një dhuratë absolute nga Zoti në situatat e tmerrshme të fundit të Luftës së Dytë Botërore. Koreja, ku forcat amerikane u kthyen gjatë Luftës Koreane, tani është konsumatori i dytë më i madh në botë i spam (pas Shteteve të Bashkuara), dhe ku kjo shihet si një luks: Spam është një dhuratë e famshme për Viti i Ri Hënor, i paketuar në kuti dhuratash, së bashku me vaj gatimi dhe erëza. Deri më tani, janë shitur mbi tetë miliardë kanaçe Spam. Por Spam ka arritur lartësi të reja ose bie, në varësi të mënyrës sesi e shikoni. Në vitet 1990, skica e famshme "Spam" e Monty Python u bë hit dhe duke përmendur fjalën "spam" më shumë se 130 herë, ideja u bë e quajtur "spam". Përhapshëm ndoshta fjala më e famshme në anglisht, me miliona njerëz që mallkojnë "spam" në kutitë e tyre të postës elektronike ndërsa shijojnë "Spam".

Aleksandar Stojçeovski

Rrjetet sociale si mjet për drjetësi sociale

lenão

Anëtarët e grupeve shumicë dhe meshkujt kanë një burim të madh të fuqisë në dispozicion për të parandaluar dhe në të njëjtën kohë kundërshtojnë paragjykimet në vendin e punës: rrjetet e tyre sociale. Pyetja është se si ta bëjmë atë. Përdorni rrjetin social individualisht për të përcjellë vlera anti raciste dhe antiseksiste. Të gjithë kemi një sferë më të madhe ndikimi nga sa jemi të vetëdijshëm. Gjegjesisht, edhe pse shumica e njerëzve e konsiderojnë rrethin e tyre të ngushtë të miqve si audiencën e tyre, hulumtimet në studimet e mediave sociale tregojnë se nuk është kështu. Idetë dhe sjelljet tona vijnë nga ne, ato ndikojnë në miqtë tanë, miqtë e miqve që mund të mos i njohim dhe miqtë e atyre miqve. Në fakt, i gjithë spektri i ngjarjeve ndikohet

Miliona individë në të gjithë botën po protestojnë në solidaritet me lëvizjen «Jeta e zezë vlen». Në të njëjtën kohë, shumë janë duke menduar se si të futin të njëjtën frymë solidariteti në jetën e tyre profesionale. Ose, siç përcolli një email kohët e fundit: «Unë nuk dua të jem nga ata meshkuj të bardhë që në dukje privatisht shprehin ndjenjën e keqardhjes, por dua të mbështes në mënyrë aktive gratë dhe pakicat»

nga këto lidhje të rendit të tretë - vlerat dhe besimet tona. Kjo është sfera jonë e ndikimit, si në vendin tonë të punës ashtu edhe në jetën tonë të përditshme. Si mund të na ndihmojë kjo për ta bërë vendin e punës anti racist, anti seksist? Përgjigja është e rrënjësuar thellë në psikologjinë tonë. Në thelb, ne të gjithë jemi specie shoqërore. Nga një perspektivë evolucionare, ne mbijetojmë jo si individë, por për shkak të aftësisë

sonë për t'u shoqëruar me të tjerët dhe për të punuar si një grup. Kjo do të thotë që ne përjetojmë një tension të madh emocional kur nuk pajtohemi me miqtë tanë për çështje që janë të rëndësishme për ne. Kjo do të thotë gjithashtu që kur sugjerohen ide dhe sugjerime të reja në vendin e punës - siç janë iniciativat e diversitetit dhe përfshirjes - ne jemi të gatshëm të miratojmë pikëpamjet e miqve tanë për ato nisma në mënyrë që

të mbajmë një gjendje të ekuilibruar emocionalisht. Me fjalë të tjera, nëse shokut tim i pëlqen iniciativa e diversitetit dhe përfshirjes, atëherë në ndoshta do të mbështes iniciativën në fjalë.

Fakti është që ne kemi një kapacitet të madh për të ndikuar tek të tjerët dhe që ata të sillen në mënyrë anti raciste dhe në të njëjtën kohë të mbështesin qëndrime anti seksuale në vendin e punës - dhe jo vetëm ata që njihim, por edhe të tjerët që janë edhe tre hapa shoqërorë larg nesh. Por në mënyrë që të kemi një ndikim real, ne duhet t'i kthejmë bisedat me kolegët dhe ato që ndajmë në internet në aktivitete konkrete. Pra, le të ndajmë mbështetjen tonë por "pa paragjykim" në organizatën tonë me miqtë tanë, dhe t'i përfshijmë ata në diskutime mbi

tema që lidhen me çështje që dalin nga paragjykimet dhe paragjykimet në vendin e punës. Gjithashtu të flasim për aktivitetet që janë ndërmarrë për të realizuar një ekip të drejtë dhe gjithëpërfshirës. Nëse ata nuk janë "të infektuar" me racizëm dhe seksizëm, ata do të dëshirojnë të ndajnë ndjenjat tona dhe të flasim me miqtë e tyre për këtë dhe ndoshta do të bëjnë të njëjtën gjë edhe në vendin e tyre të punës.

Si konkretisht mund ta zbatojmë këtë?

Merrni shembullin e një menaxheri i cili diskuton një me një anëtar afro amerikan të ekipit tonë në çdo takim. Duke supozuar se e kemi vërejtur këtë, së pari duhet të flasim me anëtarin e ekipit tonë për të përcaktuar se kjo është përvoja e tyre dhe të kërkojmë leje për ndërhyrje delikate. (Në fund të fundit, ata mund të reagojnë ndaj këtij ballafaqimi.) Nëse jemi në gjendje të ndërhyjmë - ndoshta duke theksuar që kolegu nuk e mbaroi së foluri dhe duke u dhënë të tjerëve një shans për të thënë diçka - ata mund të diskutojnë këtë bashkëveprim me bashkëpunëtorët, si dhe me miqtë tanë jashtë vendit të punës. Ata miq më pas do të ndajnë aspektet e asaj bisede me miqtë e tyre, etj.

Për shkak të fuqisë së rrjetit të komunikimit, është e dëshirueshme të jemi të kujdesshëm se si flasim dhe çfarë ndajmë - qëllimi i kësaj nuk është të ofrojmë një përpjekje tjetër dhe një rrefim të pavërtetë të një shpëtimtari të bardhë / mashkull ose "mirësi nga njeriu". Kjo është arsyeja pse ne

duhet të theksojmë detajet e duhura: Ne vërejmë njëanshmëri delikate në vendin e punës, ato na shqetësojnë, ne shmangim me kujdes konfrontimin me kolegun tonë, por gjithsesi ndërhyjmë pavarësisht nga fakti se jemi të pakëndshëm. Le të përfundojmë duke theksuar vlerat e anti paragjykitit dhe përgjegjësinë e shumicës për të zgjidhur, si dhe vetë problemin. Në këtë mënyrë, ne mund të ndihmojmë në krijimin e një norme të re në organizatën tonë. Është jashtëzakonisht e rëndësishme ta bëni këtë tani, në kulmin e kësaj lëvizje shoqërore. Por është gjithashtu e nevojshme ta bëni këtë përsëri brenda një muaji, dhe disa javë më vonë, për të treguar mbështetjen të vazhdueshme për vlerat anti paragjykuese.

Të ndikojmë pozitivisht – dhe ti mbështesim – grate dhe minoritetet racore, ku do ti përfshijmë në rrjetet tona sociale.

Minoritetet dhe gratë shpesh duan të kundërshtojnë komentet e njëanshme, por ndihen të penguar nga rreziku i mundshëm shoqëror dhe profesional. Një studim i kohëve të fundit biheviolist zbuloi se anëtarët e shumicës dhe burrat kanë një rol për të luajtur në ndikimin pozitiv si të grave ashtu edhe të pakicave racore që duan të flasin për të kundërshtuar verbalisht komentet e njëanshme. Dhe në këtë rast, mënyra se si e përdorim rrjetin tonë social është thelbësore.

Të fillojmë me zbatimin e inkluzivitetit aktiv.

Le të mendojmë për rrjetin tonë social. Nëse ne jemi një burrë ose një anëtar i një grupi mazhoritar në kontekstin tonë

kombëtar, është pothuajse e sigurt që njerëzit në rrjetin tonë janë kryesisht të ngjashëm demografikisht me ne. Si rezultat, çdokush në një pakicë numerike, siç janë pakicat racore ose gratë udhëheqëse, është i përjashtuar nga jeta informale e organizatave ose ekipeve të tyre. Ky përjashtim ka pasoja negative, jo vetëm për karrierën e grave dhe pakicave racore, por edhe për ndjenjën e tyre të përkatësisë në organizatën e punës.

Interesante, anëtarët e grupit të shumicës rrallë janë të vetëdijshëm për këtë derisa t'u tregohen të dhëna nga organizatat e tyre ose rrjetet e miqësisë. Gjithashtu, udhëheqësit pothuajse kurrë nuk mendojnë se si përjashtimi informal i grave dhe pakicave racore mund të minojë diversitetin e tyre dashamirës dhe iniciativat e përfshirjes së korporatave.

Fikja pasive duhet të kundërshtohet

nga ndezja aktive. Kjo do të thotë që nëse jemi burrë ose anëtar i një grupi shumicë, duhet të bëjmë një përpjekje për të përfshirë gratë dhe pakicat racore në rrjetin tonë joformal social. Përfshini në mënyrë aktive pakicat dhe koleget femra në takime dhe diskutime joformale, qofshin ato të përqendruara në punë ose argëtim, dhe kërkoni këshilla për çështje që lidhen me ekspertizën e tyre të punës (jo vetëm identitetin e tyre). Këto ndërveprime mund të jenë të pakëndshme ose stresuese në fillim, por ato nuk duhet të merren si të mirëqena se "Unë jam këtu për t'ju ndihmuar".

Një qasje aktive ndaj rrjeteve sociale kërkon që ne të krijojmë një marrëdhënie të vërtetë në të cilën kolegët tanë të pakicës dhe femrat mund të ndajnë ekspertizën dhe përvojën e tyre profesionale me ne, pa pritur asgjë në këmbim, ose të zhgënjehen nëse nuk janë të kënaqur nga përgjigjja jonë. Për ta arritur këtë, sigurohuni që të dërgojmë sinjale se i respektojmë këta kolegë - është thelbësore që ata të dinë që ne i shohim ata si të barabartë.

Përfshirja aktive është më shumë sesa thjesht një ftesë. Kur lind një mundësi përmes rrjetit tonë (p.sh. kur na kërkohet të marrim pjesë në një projekt në punë ose të jemi pjesë e një paneli pune), t'i ofrojmë një mundësi një gruaje ose një grupi pakicash. Ose, le të pranojmë të marrim pjesë së bashku. Kjo nuk do të thotë të japësh mundësi më pak të dëshirueshme. Kjo nënkupton ndarjen e mundësive që do të ishin të dobishme për karrierën tonë.

Kjo është esenca e luftës kundër racizmit dhe anti seksizmit: heqja dorë prej privilegjeve tona për ti bërë punët më mire dhe më të drejta. Në atë moment mund të fillojmë t'a përdorim rrjetin tonë social.

Mr. Biljana Popovska

*(adaptuar nga Raina Brands & Aneeta Rattan docentë të sjelljes së organizuar pranë Biznes Shkollës në Londër/London Business School.
https://hbr.org/2020/07/use-your-social-network-as-a-tool-for-social-justice?utm_campaign=hbr&utm_source=facebook&utm_medium=social&fbclid=IwAR2hloXIIISnk06JRCrocO3S4-jyUgJUMDq1A13AnDtoCo_OTRhaNP8GmfU)*

Muzeu gjeramn i spiunimit

Muzeu i spiunimit është në pronësi private ndërsa gjendet në Leipziger Platz në Potsdam të Berlinit.

Muzeu është hapur para jo më tepër se 5 viteve, më saktë në shtator të vitit 2015 dhe gjatë kësaj periudhe të shkurtër u shëndrrua në një nga muzetë më të vizituar në Gjermani. Arsyet për këtë interes të madh është me siguri edhe numri i madh i pikave interaktive dhe multimediale, numri i madh i ekspozateve të ekspozuara si dhe tregimeve që kanë të bëjnë me ngjarje të caktuara të historisë së spiunimit – muzeu i spiunimit është vend ku mund t'a shihni, t'a ndjeni, të lexoni dhe të dëgjoni historinë. Më shumë se 1000 rekuizite të ndara në fusha tematike janë të shpërndara dhe të vendosura në një sipërfaqe prej 3000 m², shumica prej tyre origjinale, por ka edhe pjesë kopje të origjinalit. Ekspozatat datojnë nga periudha të ndryshme, duke filluar nga tekstet e vjetra egjiptiane, segmenteve nga periudha e Luftës së Parë Botërore dhe Lufta e Dytë Botërore, Lufta e Ftohtë, rekuizite të cilat janë përdorur gjatë xhirimeve filmike për Xhejms Bondin, një pjesë e pajisjes së CIA-s, KGB-së, etj. Ekspozate karakteristike të cilat janë të ekspozuara në muze janë: kriptuesi babilon i teksteve, pëllumba të priparuar letërbajtës, pistoletë, makina e rrallë kriptologjike origjinale "Enigma", çadra,

Në botë ka shumë muze që u janë kushtuar artit, historisë, teknologjisë dhe gjerave të tjera, por muze tematikë që u janë kushtuar spiunimit ka shumë pak. Njëri ndër muzetë e këtillë të rrallë është edhe muzeu i spiunimit i vendosur në Berlin – qytet i cili njihet jozyrtarisht edhe si kryeqytet i spiunimit. Qyteti në të cilin përgjatë luftës së ftohtë në urën Gleinklier në Postdam-Berlin, shkëmbeheshin spiunët e robëruar nga dy anët

pushkë, automjet tarban për mbikqyrje, orë me radionavigacion, etj. Në muze janë të vendosur edhe rreth 200 televizorë me rezolucion të lartë të ngjyrave dhe monitorë me prekje në të cilat shihen shumë dokumente të cilat janë përpunuar nga ana e agjencive të intelegjencës nga të dy palët, dokumente këto të deklasifikuara. Në një pjesë të muzeut në televizoret shihen tregime të nxënësve pjesëmarrës në aktivitetet e spiunazhit që rrëfejnë për eksperiencat e tyre. Vizitorët gjatë vizitës në këtë muze, përpos ndjenjës audiovizuale, mund të kërkojnë aktivitete të pazakonta, gjëra që këtë muze e bëjnë shumë më të veçantë nga muzetë tjerë. Në qoftë se dëshironi, në dhomën e improvizuar të pritjes mund të gjeni aparate të fshehura të përgjimit. Shumë vizitorë si një gjë tejet interesante e marrin kalimin përmes dhomës me rreze lazerike, ndërsa mund të hasni edhe në

fotografinë terminale të tejkalimit tuaj përmes kësaj pengese. Në një pjesë të muzeut mund të provoni të hapni sef, ose me ndihmën e elementeve kimike të bëni thëngjill për të shkruar mesazhe të fshehta. Njëherit, ka mundësi edhe për kriptimin dhe dekodimin e mesazheve, ka mundësi të përpiqeni që në detektuesin e gënjeshtreve të hapen fjalëkalimet që përdoren në internet, të lexohën mesazhe nga "lëvizjet e buzëve", etj. Bileta për të vizituar këtë muze kushton 12 euro për persona të moshuar, ndërsa të njejtin mund ta vizitoni çdo ditë nga ora 10.00 deri në ora 20.00. Koha që mesatarisht duhet t'a kaloni për t'a vizituar muzeun arrinë deri në 2 apo 2 orë e gjysëm. Në rast se vendosni ta vizitoni këtë muze, me siguri nuk do të gaboni dhe kjo vizitë për ju do të jetë një ndjesi e rrallë dhe unikale.

Zllatko Bilazhevski

Pjesëtarët e SEEBRIG-ut do t'a ndjejnë Kumanovën si qytetin e tyre

Kumanova që nga muaji gusht u shëndrrua në seli e njëres ndër nismat më të rëndësishme rajonale, e cila ka filluar pikërisht në vendin tonë para 22 viteve. Shtabi i SEEBRIG është vendosur në kazermën e Kumanovës "Boro Menkov" dhe ky qytet gjatë gjashtë viteve të ardhshme do të jetë nikoqir i SEEBRIG. Brigada është këtu të promovojë paqe, bashkëpunim rajonal, të ndihmojë gjatë fatkeqësi humanitare dhe misione të shpëtimit. Në solemnitetin i cili u mbajt në kazermën e Kumanovës më 27 gushtin e sivjemë, krerët shtetëror dhe ushtarak, por edhe pushteti lokal, i shprehën mirëseardhje në shtabin qëndror Brigadës së Europës Juglindore. Sipas marrëveshjes për formimin e brigadës, lokacioni i komandës së SEEBRIG është në bazë rotacioni, ndërsa nikoqi të saj deri më tani kanë qenë: Plovdivi, Konstanca, Stambolli dhe Larisa, e tashmë edhe Kumanova. Kazerma e Kumanovës pjesëtarëve të SEEBRIG-ut u ka mundësuar kushte të mira të punës në kuadër të objektit të rinovuar, ndërsa autoritetet komunale në krye me kryetarin e komunës së Kumanovës Maksim Dimitrievskin gjithashtu u dëshiruan mirëseardhje duke qenë të hapur për bashkëpunim me përfaqësuesit e SEEBRIG-ut. Në këtë drejtim, u zhvillua edhe takimi në mes të kryetarit të Kumanovës Maksim Dimitrievskit dhe gjeneralit të brigadave Aristedeis Ilopullos, komandant i Brigadës së Europës Juglindore (SEEBRIG). Dimitrievski theksoi se kumanovarët i ndjejnë si bashkëqytetarë të tyre pjesëtarët e SEEBRIG duke ju

Kryetari i Komunës së Kumanovës Maksim Dimistrievski zhvilloi takim pune me gjeneralin e brigadave Aristedis Ilopulos nga Komanda e SEEBRIG-ut e cila fillon me punë në objektin e rinovuar të kazermës "Boro Menkov" në Kumanovë, ku theksoi se Kumanova dhe kumanovarët janë të hapur për bashkëpunim dhe se pjesëtarëve të brigadës SEEBRIG do t'u mundësojnë që në qytetin e tyre të ndihen si në shtëpinë e tyre

dëshiruar mirëseardhje të ngrohtë në vendin tonë. Qytetarët e Kumanovës do t'i respektojnë përfaqësuesit e SEEBRIG-ut njëllor sikur pjesëtarët e armatës sonë. Dy bashkëbiseduesit u takuan në hapësirat e komunës. Biseduan për bashkëpunimin e ardhshëm, për respektin e ndërsjellë. Qyteti krenohet se pikërisht këtu gjendet komanda dhe do të përpiqet që pjesëtarëve të gjashtë armatave, t'u mundësojë qëndrim të këndshëm. "Zhvilluam takim me komandantin e SEEBRIG-ut e cila përbëhet prej përfaqësuesve të gjashtë armatave të rajnoit. Për ne është nder i madh si qytet që misioni është pikërisht këtu. U dëshiroj qëndrim të këndshëm dhe qytetarëve u apeloj që t'i pranojnë sit ë vetët, ndërsa pjesëtarëve u dëshiroj të ndihen si në shtëpinë e tyre" – deklaroi Dimitrievski. Ai i ftoi kumanovarët që me pjesëtarët e komandës të sillen njëllor si edhe ndaj armatës tonë, duke shtuar se edhe ata janë bashkëpunëtorë tanë, partner të nivelit rajonal dhe global. Gjenerali i brigadave Aristedeis Ilopullos pas takimit theksoi se është nder që zyrtarisht ka marr ftesë nga kryetari i

komunës së Kumanovës dhe theksoi se kanë zhvilluar një diskutim të rëndësishëm në të cilën i kanë theksuar aspektet e bashkëpunimit vijues. "SEEBRIG, tha komandanti, është mision multietnik paqësor, në të cilin marrin pjesë Shqipëria, Bullgaria, Greqia, Maqedonia e Veriut, Rumania dhe Turqia dhe se parimisht marrëveshja është nënshkruar në vitin 1998 në Shkup, ku gjatë vitit vijues ka filluar edhe rotacioni i misionit në vendet pjesëmarrëse". Ai theksoi se misioni i brigadës është promovimi i sigurisë dhe stabilitetit rajonal përmes misionit paqësor, ndihmës humanitare gjatë fatkeqësive, etj. "Dua t'i falenderoj vendit tuaj dhe autoriteteve lokale për mikpritjen e ngrohtë duke iu gëzuar bashkëpunimit vijues" – tha gjenerali Ilopullos. Flamujt e Komandës së Europës Juglindore dhe të gjashtë vendeve pjesëmarrëse valëvitën para godinës së rikonstruar të kazermës së Kumanovës. Kjo përvojë është e jashtëzakonshme sepse vendi, por edhe qyteti janë qendër e një nisme të madhe rajonale. Aleksandara Maksimovska

Ibe Palikuqa – heroína më e re popullore

Ibe Palikuqa rrjedh nga një familje e klasës së mesme. Babai i saj ka qenë hoxhë. Pas përfundimit të shkollës fillore ajo ka mbetur në shtëpi si shumica e vajzave shqiptare të moshës së saj. Lufta dhe okupimi italian Iben e kanë gjetur në Dibër. Familja e saj ka pasur orientim antifashist. Vëllai i saj Eshtrefi ka qenë shumë aktiv në lidhjen nacionalçlirimtare. Ajo si pionere ka marrë detyrën e parë si kurire të dërgojë dhe shpërndajë letra dhe ilegalë. Gjithnjë e më tepër Ibja është angazhuar, ka lexuar dhe ka shpërndarë afishe. Në moshën pesëmbëdhjetë vjeçare, në vitin 1942 atë e kanë pranuar në LRKJ. Ajo me lehtësi ka lëvizur nëpër qytet sepse okupatori nuk ka dyshuar se ajo ka qenë komuniste sepse babanë e ka pasur hoxhë. Në shtëpinë e tyre janë mbajtur mbledhje dhe janë organizuar takime ilegalësh. Aktiviteti i lbes në kuadër të organizatës partiake në Dibër janë vlerësuar lart, dhe që në qershor të vitit 1943, ajo është anëtarësuar në PKJ. Që nga ajo kohë, aktiviteti i saj ka qenë gjithnjë e më i madh. Ibja ka qenë agjitatore e madhe jo vetëm në Dibër, por edhe në fshatrat përreth. Pas kapitullimit të Italisë në shtator të vitit 1943 në Dibër organizohet pushteti popullor, ndërsa Ibja gjatë tërë kohës ka qenë shumë aktive dhe në aksion. Kur partizanët kanë filluar të tërhiqen nga Dibra, Ibja ka shkuar së bashku me tad he u është bashkangjitur rradhëve të njëjësive të LNÇ të APM. Megjithatë, Partia Komuniste atë do t'a

Ibe Palikuqa u lind në vitin 1927 në Dibër, ndërsa vdiq në Shutovë më 22 shtator 1944. Ibja ka qenë pjesëmarrëse e LNÇ së Maqedonisë. Si heroinë popullore është shpallur më 8 tetor 1953. Ajo është njëra ndër shtatë partizanet nga Maqedonia që janë shpallur heroína popullore të Jugosllavisë dhe njëra ndër heroinat më të reja popullore të ish Jugosllavisë

kthejë në Dibër, në ilegalitet, në detyrën e anëtares së Komitetit Vendor të PKJ për qytetin e Dibrës. Puna e saj politike është zhvilluar në mesin e grave të reja. Armiku ka bërë përpjekje për t'a pamundësuar atë, ndërsa ajo për të mos rënë në duart e tij dhe për të mos humbur jetën ka kërkuar nga Komiteti Vendor që përsëri t'ju bashkohet partizanëve.

Ibja është dalluar në mesin e partizanëve dhe më 6 gusht të vitit 1944 është emëruar si zëvendës komesare e çetës në kuadër të Brigadës së Katërt Shqiptare pranë LNÇ. Që nga formimi, brigada ka qenë në luftë

të vazhdueshme me ballistët. Ballistët kanë qenë të ndihmuar nga gjermanët të cilët i kanë pajisur me armatim të rëndë. Në një luftë të këthillë, në periferi të Kërçovës më 20 shtator të vitit 1944, gjatë çarjes së partizanëve në atë zonë, Ibja ka qenë pjesë e grupit të fundit. Në luftimet ndërmjet fshatrave Premkë dhe Shutovë Ibja plagoset rëndë dhe pas dy ditëve në fshatin Shutovë të Kërçovës ka ndërruar jetë. Për nder të saj, shkolla fillore në fshatin Bojanë të Shkupit mban emrin e saj. Emrin e saj e mban edhe një rrugë në lagjen Hrom të komunës së Gjorçe Petrovit në Shkup. Emri i shqiptares së re, Ibe Palikuqa e cila dha jetën në lulen e rinisë së saj me vetëm 17 vite jetë për lirinë e atdheut të vet, do të mbahet mend të gjeneratat e tashme dhe gjeneratat që do të vijnë duke shërbyer si shembull se si duhet luftuar për vendin. Komunistja dhe gazetarja maqedonase Ruzha Bak ka transmetuar një bisedë në rrugët e Dibrës së okupuar ndërmjet lbes dhe shoqes së saj. "Një ditë edhe unë do të lirohem nga zari dhe fereheja, tha Ibja. Kur? e pyeti shoqja. Atëherë kur do të jemi të lirë... Si të lirë?... Nga kush?... Të lirë nga ata!, u përgjigj Ibja duke treguar në drejtim të ushtarëve italian duke shtuar, - E më pas edhe nga tanët që janë me ta. E çfarë do të bësh atëherë? Nuk e di... Do të jem njeri! Njeri i lirë nuk është ai i cili ëndërron lirinë, por ai i cili lufton për t'a fituar atë. Ndërsa për liri, me vetëm 14 vjet luftoi Ibe Palikuqa.

Antoanella Dimitrievska

Maskohu dhe bëhu ai që dëshiron të jesh

I madhi Goethe tha se luga dhe maska ishin shpikje pa të cilat asnjë shoqëri në civilizimin njerëzor nuk mund të imagjinohej. Luga nuk kërkon elaborim historik ose kualifikim shkencor, megjithatë, maska është një objekt i pranishëm në transformimin global të botës, nga Mesopotamia në Wuhan. Ajo u konceptua dhe u mbart në Babiloni nga hajdutët, në Egjipt nga faraonët, në Venecia nga të dashëruarit dhe sot pothuajse nga e gjithë bota. Pavarësisht nga "popullariteti" aktual

i maskës, gjatë gjithë historisë ajo ka qenë gjithmonë një mjet për të fshehur identitetin e individit, por edhe të komuniteteve të tëra. Prandaj emri origjinal maskara, që fjalë për fjalë do të thotë të fshehësh fytyrën.

Vdekja dhe fuqia

Nëse të gjitha rrugët të çojnë në Romë, pa gabime, mund të thuhet se gjithçka, madje edhe maska, e ka origjinën nga Egjipti i Lashtë. Gjegjesisht, duke dashur të ndanin anëtarin e privilegjuar

të komunitetit nga bota e zakonshme në çdo mundësi, egjiptianët shpikën një mënyrë për të lënë fisnikët e tyre në kujtesën kolektive edhe pas vdekjes së tyre, duke krijuar maskën. Ata thjesht vendosën një maskë në fytyrën e të ndjerit, zakonisht prej ari, dhe e varrosën atë, duke mos lejuar që njerëzit të shihnin ndryshimin në fytyrën e të ndjerit. Falë britanikut Howard Carter, i cili në vitin 1922 gjeti dhe gërmoi varrin e Faraonit Egjiptian Tutankhamun, bota u përball me

maskën e artë të një prej sundimtarëve më të famshëm të Egjiptit të lashtë. Ajo, maska më e famshme në botë, është ende objekt diskutimesh shkencore, dhe e fundit thotë se kjo maskë ishte menduar për nënën e Faraonit, Nefretiti. Qoftë Tutankhamun apo Nefretitina, ajo maskë është një shekull e më shumë objekt polemikash mbi historinë e saj. Maska është bërë prej ari të pastër, peshon 24 kg dhe është zbukuruar me gurë të çmuar. Sot, ajo është vendosur në Muzeun Kombëtar Egjiptian. Sidoqoftë, maska dëshmon për fuqinë e fisnikëve egjiptianë dhe në të njëjtën kohë konfirmon tezën se me ndihmën e saj u ruajt figura origjinale e Tutankhamun, i cili u bë faraon në moshën nëntë vjeçare. Në shekullin e 19-të, bota do të shohë maskën e heroit mitik grek Agamemnon. Tregtari dhe aventurieri gjerman Henrikh Schlima, në vitin 1876 zbuloi Trojën e famshme dhe në të, maskën e përmendur të artë, Agamemnon. Dhe në zonën tonë, më saktësisht në Trebenishtë afër Ohrit, në vitin 1918 dhe më 1934 u zbuluan maska ari, por nuk u përcaktua se kujt i përkisnin. Maskat e arta zbukuronin të vdekurit dhe të fuqishmit, që nga epoka e re e deri më sot. Më saktësisht, maska më e vjetër e gjetur daton që nëntë mijë vjet më parë.

Frikëso kundërshtarin

Falë etnologjisë, ne e dimë sot që maska luajti një rol të rëndësishëm në ekzistencën e komunitetit njerëzor, nga parahistoria deri në ditët e sotme. Prania e maskës vërehet në ceremonitë familjare dhe në grupe, në ritet fetare dhe në praktikimin e profesioneve të ndryshme. Nga frika e së panjohurës, e djajve, demonëve dhe armiqve të tjerë të padukshëm, përveç me armë, njeriu mbrohej duke u maskuar si një krijesë e tmerrshme. Muzeumet kombëtare të të gjitha vendeve në botë, veçanërisht ato në Afrikë dhe Amerikën Latine, janë plot prova materiale që maska luajti një rol kryesor në ekzistencën e shumë popujve. Udhëtari, gazetari dhe fotografi i famshëm jugosllav Tibor Sekelj shkroi se nga maskat që mbajnë vendasit në Amazon, mund të vdesësh më shpejt nga frika sesa nga harku ose shigjeta, arma e tyre tradicionale. Sigurisht, maskat më të frikshme u bënë për komandantët e luftës dhe udhëheqësit ushtarakë. Tibor Sekelj jep disa shembuj të fuqisë thelbësore të maskës dhe përmend që kur pa udhëheqësin e një fisi në Amazon pa

maskë, ai mbeti pa fjalë. Një burrë tetëdhjetë vjeç po fshihej pas maskës së shefit të tmerrshëm, "një hap larg varrit".

Maska – simbol i hajtudit

Thelbi fillestar i maskës - për të fshehur identitetin e vërtetë, është i pranishëm në të gjitha kohërat dhe shoqëritë dhe në mashtrime të paligjshme ose ligjore në të gjitha profesionet. Në krye të listës së gjatë të hajdutëve të maskuar, natyrisht, janë hajdutët klasikë, nga Bagdadi në Vancouver dhe në Vladivostok. Ndryshe nga të gjitha llojet e tjera të maskave, ajo e përdorur nga hajdutët në të gjithë botën, mbetet e unifikuar, e pandryshueshme. Jashtzakonisht e rëndësishme që hajduti të fshehë fytyrën e tij, dhe nëse ai do të përdorë një kapelë të thjeshtë leshi apo çorape të një gruaje për këtë ka pak rëndësi. Çdo devijim nga ajo praktikë shekullore përfundon keq për çdo hajdut të maskuar "modern". Ka histori të panumërta në shtypin botëror për fatin e keq të hajdutëve që u përpoqën të ecnin me modën. Disa prej tyre u identifikuan dhe arrestuan lehtësisht pikërisht për shkak të maskës së keqe. Heroi kombëtar francez, i famshmi Arsene Lupine, është një konfirmim i rolit të maskës dhe maskimit

në vjedhje. Vjedhësi më i madh dhe më simpatik në letërsinë botërore është Arsen Lupen. Megjithëse u konceptua dhe u krijua nga gazetari dhe shkrimtari i famshëm francez Maurice LeBlanc, Lupin përfundimisht u bë një simbol i hajtudit të zotërisë, një mësues unik i të gjithë hajdutëve modernë në botë. Romani i parë, Arrestimi i Arsene Lupin, u shfaq në vitin 1905 dhe prej atëherë e deri më sot, as në letërsi dhe as në realitet nuk është tejkaluar si hajdut. Lupen është një mjeshtër i maskimit, me ndihmën e të cilit ai grabit gjithçka që mund të imagjinojë, ndërsa nuk përdor forcë ose ndonjë armë. Përveç maskimit, fama e tij qëndron në vjedhjen nga të pasurit dhe dhënien e të varfërve, duke mos lejuar që grabitësit ose ndihmësit të zbulojnë identitetin e tyre të vërtetë. Më lejoni të shtoj se Arsene Lupine është figura letrare më e filmuar në historinë e artit të shtatë. Falë industrisë së filmit, maska gome, lëkure dhe plastike janë shpikur për t'u porositur për hajdutët. Një vit më parë, në St. Louis (SHBA), policia kapi një plak i cili u përpoq të grabiste një dyqan parfumesh luksoze. Gjatë arrestimit, ai rrahu policin, por kur kolegu tjetër erdhi në ndihmë, dhe u mposht nga grabitësi, ata zbuluan se një boksier 26-vjeçar ishte fshehur pas

Në këtë kohë në botë, mbi pesë miliardë njerëz mbajnë maskë për tu mbrojtur nga koronavirusi, duke mos ditur që maska ka një rëndësi kulti në historinë njerëzore, në të gjitha sferat e ekzistencës së saj

fytyrës (maskës) së plakut. Përndryshe, në botë, në çdo metropol, ka dyqane të specializuara për shitjen e maskave të ndryshme prej gome, madje edhe ato që bëhen sipas personazheve të personave të famshëm.

Maskat janë rekuizitat më të vjetra në artin teatror dhe të parat datojnë që para epokës së re dhe u përdorën për herë të parë në Greqinë e lashtë. Maskat e para të kanavacës teatrale u bënë nga Eskili. Falë maskimit, një aktor mund të luante tre ose më shumë role në të njëjtën lojë. Kjo praktikë vazhdon edhe sot e kësaj dite, dhe nuk mund të imagjinohet një teatër modern në të cilin nuk ka departament për krijimin e maskave. Është gjithashtu interesante të përmendet se aktori i famshëm britanik i filmit Peter Sellers, falë maskave, luajti tre personazhe në filmin e Stanley Kubrick të vitit 1964 "Dr. Strangelav".

Maska e parë dhe veshja mbrojtëse kundër sëmundjeve infektive shoqërohet me emrin dhe punën e Charles de Lorme, një mjek që kujdesej për shëndetin e Louis XIII dhe sundimtarëve të tjerë evropianë. Pasi pa dhe inspektoi pajisjet mbrojtëse të homologëve të tij italianë, de Lorme bëri një uniformë mbrojtëse nga murtaja e bërë nga një pallto prej liri, e veshur me një rrëshirë të bërë nga dylli, e qepur në çizme lëkure, një këmishë me kapuç, dhe një hapje të brendshme

Nga Zoro deri te Spajdermeni

Maska është e pranishme në historinë kombëtare të shumë vendeve në botë dhe shoqërohet kryesisht me heronjtë e tyre, të cilët vetëm të maskuar mund të kundërshtojnë tiranët e brendshëm. Një nga heronjtë më të maskuar kombëtar është Zoro legjendar, i cili maskuar, luan një rol të madh në pavarësinë e Kalifornisë, por edhe në luftën kundër kapitalistëve të parë në tokën amerikane. Heronjtë e maskuar Superman, Batman, Spider-Man ndjekin ... të gjithë të përfshirë në luftën kundër tiranisë së individëve dhe grupeve, shtypës të njerëzve të dobët, të varfër dhe të pafuqishëm. Megjithatë të gjithë personazhet e përmendur janë trillues, lavdia e tyre planetare mbështetet në radhë të parë dhe mbi të gjitha, në dy gjërat që njeriut i kanë munguar që nga kohërat parahistorike. Gjysma e kësaj fame është për shkak të maskave të tyre, kështu që çdo person i drejtë i vërtetë mund të identifikohet me ta. Batman ishte konceptuar si një hero komik në 1939, por deri më sot, shfrytëzimet e tij janë përjetësuar në rreth njëzet filma artistikë dhe karakteri i tij është portretizuar nga aktorët e famshëm të filmit Michael Keaton, Will Kilmer, George Clooney, Ben Affleck dhe të tjerë. Të frymëzuar nga shfrytëzimet e Zoro, Batman ose Spider-Man, në botë shfaqen individë të tillë të maskuar, të cilët, pa vepruar, bëjnë vepra të mira. Pothuajse çdo ditë në botë, në rrugët e qyteteve të mëdha, shfaqen Batmanianë të maskuar, të cilët ndihmojnë të paftuarit dhe pa asnjë dëmshpërblim të rrezikuar. Shembulli i fundit është Batman nga Santiago. Gjegjesisht, një burrë me kostum Batman u shfaq në rrugët e kryeqytetit kilian, duke shpërndarë ushqime dhe rroba të varfërve. Kur u pyet nga gazetarët pse maskohet kur bën vepra humanitare, ai u përgjigj se nuk e zbulon identitetin e tij sepse qëllimi i tij nuk është fama personale por ndihma e sinqertë për ata që kanë nevojë për të.

Maskohu dhe tradhëtoje burrin

Një proverb i vjetër latin thotë se pa maskë nuk ka dashuri. "Maskimi i dashurisë" i ka rrënjët në kohërat antike, zbatimi i tij është ende i rëndësishëm sot. Sipas gjurmëve të shkruara, maskimi bazohet në bahanalitë në Romën e Lashtë, dhe përfaqësuesit e saj janë perandorët Romakë, Neroni dhe Kaligula.

Prostitutat, siç ishin, sundimtarët e përmendur futën maskimin si të detyrueshëm gjatë të gjitha festimeve në pallatet e tyre, dhe në atë mënyrë, ata mund të jetonin lirshëm me të afërmit më të afërt të gjinisë së kundërt. Nga Roma e tutje, maskimi i dashurisë u përsos deri në atë masë që ishte i detyrueshëm në pallatet mbretërore dhe perandorake nga Mesjeta deri në ditët e sotme. Topat e parë të maskuar datojnë në shekullin e 15-të dhe u shpikën për shkak të rregullave strikte të sjelljes në shtresat më të larta të shoqërisë. Gjegjesisht, në atë kohë, shkeljet imorale u ndëshkuan ashpër dhe për t'i shmangur ato, u shpikën maska. Më të famshmet janë topat e maskuar në oborret franceze, veçanërisht gjatë mbretërimit të dinastisë Louis. Biblioteka të tëra të letërsisë së dokumentuar janë shkruar për këto topa dhe fokusi kryesor është (keq) përdorimi i maskës në aventurat e dashurisë së fisnikëve. Falë Alexander Dimas, por edhe Voltaire dhe Victor Hugo, marifetet e dashurisë në Pallatin e Elysees përshkruhen në detajet më të vogla, dhe pika kryesore bie në pabesinë martesore me ndihmën e një maske. Gjegjesisht, duke përdorur topat nën maska, zonjat e gjykatës, pa probleme, në prani të burrave, organizuan takime dashurie. Sigurisht që edhe vetë mbretërit e bënë këtë. Pararendësit e maskarave ishin karnavalet, në të cilat maskat dhe maskimi gjithashtu luanin një rol të madh. Karnavali më i vjetër dhe më i

famshëm lindi në Venecia në shekullin e 13-të. Në periudhën vijuese, ato u transmetuan përmes Evropës së asaj kohe, por karnavalet në Venecia nuk u tejkaloan kurrë dhe askund. Historianët besojnë se ato janë pasojë e shtresëzimit shoqëror që ndikoi negativisht në situatën e përgjithshme në vendin e atëhershëm ekonomikisht më të fuqishëm në Mesdhe. Me ndihmën e maskave, gjatë ditëve të karnavalit, u lidhën dallimet shoqërore, në mënyrë që çdo subjekt të mund të sillej lirshëm, pavarësisht nga statusi shoqëror. Dhe fakti që qyteti i vogël i shtetit, Republika e famshme Mletach, përfitoi nga kjo, dëshmohet më së miri nga fakti se për një shekull të tërë, në Venecia, maska mund të merrej për gjysmë viti. Vlen të theksohet se Karnavali i Venecias, i njohur gjithashtu si "Muaji i Lirisë së Pastër", gjithashtu kishte një anë të errët. Gjegjesisht, duke përdorur maskën, individët patën mundësinë të hakmerren ndaj kundërshtarit, për ta grabitur, për ta rrahur, madje edhe për ta vranë. Ndoshta për shkak të kësaj, dispozitat ligjore për sjelljen gjatë karnavaleve shpesh tejkalohehin, shkëlqejnë dhe cilave u ndëshkua ashpër. Është interesante të theksohet se Napoleon Bonaparte, në 1787, ndaloi karnavalin në Venecia. Dy shekuj më vonë, në 1980, u ngjiz dhe u mirëmbajt edhe sot e kësaj dite. Karnavali i Venecias është i lidhur edhe me faktin se aty lindi industria e maskave, e cila lulëzoi dhe konsiderohet si një profesion

fitimprurës, veçanërisht në Brazil, ku mbahet një nga karnavalet më të famshëm në botë, ai në Rio de Janeiro.

Maska dhe sëmundjet

Edhe "spektatori" më i famshëm i së ardhmes, Nostradamus, nuk mund të kishte parashikuar që 500 vjet pas profecive të tij, një "leckë" e thjeshtë do të ishte në gjendje t'i rezistonte sëmundjes së tmerrshme, Koronës ende të papërcaktuar. Dhe pikërisht ajo copë pëlthure është maska më e njohur dhe më e shitur në shekullin që kalon. Dhe ajo, si të gjitha veshjet e fuqishme mjekësore, sot që luftojnë kundër Covid 19, i kanë rrënjët në shekullin e 17-të, nga koha kur murtaja u përhap në të gjithë Evropën. Maska e parë dhe veshja mbrojtëse kundër sëmundjeve infektive shoqërohet me emrin dhe punën e Charles de Lorme, një mjek që kujdesej për shëndetin e Louis XIII dhe sundimtarëve të tjerë evropianë. Pasi pa dhe inspektoi pajisjet mbrojtëse të homologëve të tij italianë, de Lorme bëri një uniformë mbrojtëse nga murtaja e bërë nga një pallto prej liri, e veshur me një rrëshirë të bërë nga dylli, e qepur në çizme lëkure, një këmishë me kapuç, me një sqep dhe një hapje syri. Një përzierje prej 55 barishteve, e zhytur në mjaltë e përzier me kanellë dhe nenexhik. Ai ka qenë i bindur se gjatësia e sqepit për filtrimin e ajrit është faktor kyç i mbrojtjes. Fatkeqësisht "skafanderi" i De Lormes nuk ka qenë aspak i dobishëm.

Mile Radenkoviç

Korona dhe maska e artë

Indiani Shankar Kurad, duke dashur të hyjë në historinë e Covid19, i kërkoi argjendarit vendas ta bënte atë një maskë mbrojtëse prej ari. Indiani u përpoq të mësonte rreth medias dhe sipërmarrja e tij u transmetua nga agjencitë botërore të lajmeve në fillim të korrikut dhe u publikua në pothuajse njëqind kanale televizive. "Unë pashë një burrë që mbante një maskë argjendi, kështu që si një adhurues i sendeve të arta, vendosa që maska ime të ishte prej ari," tha Kurad. Maska e tij peshon 2.5 kilogramë dhe kushton 4000 dollarë. Lajmi për këtë arriti në Isaac Levy, pronar i ndërmarrjes izraelite të argjendarisë "Juven", kështu që ai vendosi të krijojë dhe prodhojë një maskë të ngjashme, por më të lehtë dhe disa mijëra herë më të shtrenjtë. Biznesmeni izraelit tha se maskat e tij ishin prej ari të bardhë, se ato peshonin 270 gram dhe ishin zburuar me 3,600 diamante të bardhë dhe të zi. Maska e parë u ble nga një kinez që jetonte në Amerikë dhe ai pagoi 1.5 milion dollarë për të.

Enigma për „maskën e hekurt“

Nëse përjashtojmë maskën e artë të Tutankhamun, më e përshkruara dhe misterioze është maska e hekurt e njëfarë Martiali, i cili vdiq me të në 1703, në burgun famëkeq francez "Bastille". Kush ishte, pse dhe kush i vuri një maskë hekuri mbetet një enigmë. Deri më tani, janë bërë 48 supozime për këtë, dhe autorët e tyre janë politikanë, historianë, avokatë

dhe shkrimtarë të famshëm francezë, përfshirë Volterin. Megjithatë identiteti i burrit me maskën e hekurt nuk është zbuluar deri më tani, përmenden 12 kandidatë të mundshëm, duke përfshirë Milier dhe musketeerin e famshëm D, Artenian. Sidoqoftë, mbi një mijë artikuj janë shkruar për njeriun me maskën e dëshirës dhe janë bërë rreth njëzet filma dhe seri televizive.

Kontributi i shkrimtarëve botërorë në lu

Nga e tërë bota, në Spanjë kanë ardhur me qëllim që t'u ndihmojnë luftëtarëve majtist të Republikës. Në mesin e luftëtarëve ndërkombëtarë vërejmë emra të mëdhenj të elitës botërore të artit, shkrimtarë, gazetarë, regjisorë, piktorë... Në numrin e kaluar të revistës "Mburoja" u ndalëm te disa shkrimtarë të rëndësishëm botërorë të cilët dhanë kontribut personal në kuadër të luftës qytetare në Spanjë dhe shkruan vargje të inspiruara nga kjo luftë. Gjithashtu është eminent numri i prozatorëve të njohur botërorë të cilët kanë shkruar për luftën qytetare në Spanjë. Disa prej tyre kanë qenë pjesëmarrës të drejtpërdrejtë të luftimeve, ndërsa disa të tjerë përmes shkrimeve apo raportimeve luftuan kundër propagandës fashiste të Frankos, duke u përpjekur të sigurojnë mbështetje për luftëtarët spanjoll nga forcat progresive botërore. Disa prej tyre humbën jetën në këtë luftë. Por, ata që mbijetuan, përvojën nga lufta qytetare spanjolle e shëndrruan në inspirim në krijimtarinë e tyre të mëvonshme. Në këtë numër të revistës do të përmendim

dhe rikujtojmë në disa prej prozatorëve më të njohur botërorë të cilët ishin pjesë e kësaj lufte duke u rreshtuar në anën e Republikës së Dytë.

Ernest Hemingvej

Shkrimtari më i njohur dhe njëherit pjesëmarrës në luftën qytetare spanjolle, gjithsesi që është edhe Ernest Hemingvej. Hemingvej edhe paraprakisht ka dhënë kontribut në kuadër të letërsisë botërore post luftarake, duke shkruar për përvojën e tij në gjatë Luftës së Parë Botërore, duke luftuar në anën e aleatëve dhe duke raportuar për vijimshërinë e luftës. Vepra më e njohur e kësaj periudhe është romani "Lamtumirë armëve", e cila edhe sot e kësaj dite është njëra ndër veprat më të lexuara prozaike me tematikë luftarake. Me fillimin e luftës qytetare në Spanjë, Hemingvej në vitin 1937 nisete për në Spanjë si korespondent ushtarak dhe fotoreporter për një agjenci të njohur amerikane të lajmeve. Në Spanjë takohet dhe fillon të bashkëpunojë me intelektualë tjerë dhe shkrimtarë të njohur duke përfshirë këtu Xhon Dos Pamos

dhe Joris Ivenson të cilët së bashku e krijojnë filmin "Toka spanjolle". Përpos që raporton dhe është pjesëmarrës i luftimeve, Hemingvej gjatë pushtimit dhe bombardimit të Madridit kah fundi i vitit 1937, fillon të shkruaj dramën "Kolona e pestë". Pas betejës së Madridit ai largohet nga Spanja, por megjithatë për tu kthyer edhe dy herë të tjera gjatë vitit 1938 në këtë vend. Ka marrë pjesë në betejën e Ebros, vend ky që ka qenë njëri ndër pikat e fundit të republikanëve dhe ka qenë në mesin e gazetarëve të fundit nga Anglia dhe SHBA-ja të cilët janë larguar nga Spanja, pikërisht para disfatës së pashmangshme të republikanëve nga ana e forcave fashiste të Frankos.

Xhorxh Orvell

Erik Artur Bler, i njohur ndryshe edhe me nofkën Xhorxh Orvell, autor i tashmë romanit bashkëkohor, i klasikut "1984", ka qenë pjesë e luftës qytetare në Spanjë ku fiton një përvojë të madhe në fushën e letërsisë. Xhorxh Orvell ka vijuar trajnime paraprake policore dhe ka punuar për Policinë Mbretërore Indiane

Luftën qytetare të Spanjës

në Burmani. Ai ka përparuar mirë në kuadër të shërbimit dhe shumë shpejt është emëruar për asistent të mbikqyrësit mujor për qytetin Siriam. Në Spanjë mbërrin në vitin 1936, ndërsa trajnimi policor i jep përparsi dhe shumë shpejt emërohet edhe komandant në kuadër të Ushtrisë Republikane. Ai në rradhët e luftëtarëve të cilët kanë luftuar kundër Frankos njih edhe komunistë dhe socialistë, anarkistë, trockistë, leninistë dhe të tjerë, duke konkluduar se ky front për shkak të dallimeve të mëdha ideologjike është shumë pak i bashkuar dhe është fraksionar. Franko ia ka dalë që të ndajë ushtrinë nga shteti, ku njerëzit të cilët e kanë mbrojtur Republikën kanë qenë ushtarë shumë të rrallë profesional, shumica e tyre kanë qenë fshatarë të thjeshtë, punëtor dhe vullnetar të huaj. Në front Orvell ka qëndruar për një kohë të caktuar, e më pas është gjendur në disa mosmarrëveshje fraksionare, ku gjatë kësaj periudhe është shpallur edhe si fashist nga ana e Partisë Komuniste të Spanjës e cila ka qenë nën ndikimin e drejtpërdrejtë të policisë

sekrete sovjetike (NKVD), e cila është përpjekur që forcat republikane si një ushtri marionete, ti përfaqësojnë interesat e BRSS-së. Për këtë shkak, shumë luftëtarë spanjoll dëshpohen në idealet e luftës për Republikë. Edhe Xhorxh Orvell i dëshpëruar kthehet në Mbretërinë e Bashkuar, ku i shkruan veprat më të njohura i inspiruar nga totalitarizmi "1984" dhe "Ferma e kafshëve".

Marllo

Marllo ka qenë novelist francez dhe teoriticient i letërsisë. Ai që në vitin 1936 është pjesëmarrës në luftën qytetare të Spanjës në anën e forcave të Republikës, ku jep ndihmën e tij gjatë riorganizimit të forcave ajrore. Qeveria e Francës për forcat republikane ka dhuruar disa avionë më të vjetër të cilat kanë pasur nevojë të aktivizohen. Edhe pse Franca zyrtarisht ka qenë neutrale, shumë francez kanë dhënë kontributin e tyre për Spanjën. Marllo është veçuar në luftime dhe ia ka dalë të jetë njëri ndër liderët më të prirë dhe shumë i dashur në mesin e popullit sapnjoll. Gjatë vitit 1938 ka udhëtuar për

Lufta qytetare në Spanjë është zhvilluar nga viti 1936 deri në vitin 1939 ku kanë marrë pjesë forcat e republikës së dytë spanjolle dhe forcat fashiste të gjeneralit Francisko Franko, të cilët kanë synuar që përsëri të vendoset monarki dhe diktaturë ushtarake në Spanjë, gjë që realizohet në vitin 1939. Elita intelektuale botërore e sheh këtë luftë si akt të dhunshëm të ushtrisë ndaj vullnetit të lirë të popullit. Mijëra vullnetarë ndërkombëtarë janë shëndërruar në simbol i luftës republikane, ndërsa në mesin e tyre kanë qenë edhe një numër i madh i shkrimtarëve eminent...

në SHBA dhe ka grumbulluar raporte për Spanjën. Gjatë këtij viti, ka publikuar romanin "Shpresa e njeriut", në të cilin janë shkruar të gjitha përvojat e tij ushtarake nga lufta qytetare në Spanjë.

Xhon Dos Pasos

Shkrimtari i njohur modernist amerikan Xhon Dos Pasos, si korrespondent ka marrë pjesë në luftën qytetare të Spanjës nga viti 1937. Ai ka udhëtuar nëpër fshatrat e Spanjës dhe nëpër viset rurale duke dërguar raporte dhe shkresa deri në SHBA. Dos Pasos ua ka pasur lakmi njerëzve të thjeshtë të cilët kanë jetuar në fshat dhe janë ballafaquar çdo ditë me varfërinë dhe kushtet e këqija të jetesës gjatë kohës së luftës. Ka punuar me Ernes Hemingvejin dhe me dokumentaristin holandez Joris Ivens për filmin "Toka spanjolle". Edhe ai, si Orvelli që kur miku i tij Hoze Roble, një intelektual dhe përkthyes spanjoll i veprave të tij është spiunuar dhe pushkatuar, është dëshpëruar në idealet e luftës në Spanjë.

Vladimir Llazovski

„Duzina e ndytë“

Këtë muaj, ne aktivizuar makinën filmike të revistës sonë dhe zgjedhëm një nga klasikët më të vjetër të filmit që është një film i domosdoshëm për të gjithë dashamirët e filmave të luftës - "The Dirty Dozen" i fituar më 1967 nga Robert Robert. Aldridge. Filmi tregon historinë interesante të transformimit të dymbëdhjetë të dënuarve me probleme, disa prej tyre të dënuar me vdekje me varje, në një njësi të lartë ushtarake që do të kryejë një operacion kompleks ushtarak gjatë Luftës së Dytë Botërore, në territorin e Francës së okupuar. Nëse ata kanë sukses, ata do të kenë një shans të dytë në jetë dhe dënimet e tyre do të rishikohen. Por së pari, ata duhet të përfundojnë misionin dhe të mbijetojnë.

Mision i klasifikuar ushtarak

Lee Marvin portretizon karakterin e Majorit John Reisman, një major kokëfortë, disi i diskutueshëm në shërbimin e inteligjencës

amerikane gjatë Luftës së Dytë Botërore, të cilët iu besua misioni "Amnistia e Projektit". Detyra është që të infiltrojnë 12 ushtarë amerikanë në një kështjellë në Bretanjë ku do të mbahet një ngjarje ku do të marrin pjesë oficerët të lartë të Gjermanisë naziste dhe më pas mysafirët do të eliminohen për të destabilizuar komandën e lartë të nazistëve. Kjo do të ndodhte në mars 1944, pak para ditës "D", për t'i dhënë Aleatëve një avantazh ndaj armikut me udhëheqjen e dekaduar. Sidoqoftë, ngjarja do të mbahet nën protokolle të forta sigurie dhe jo vetëm që duhet të hartohet një plan i detajuar për të kryer operacionin, por edhe ushtarë shumë të trajnuar të aftë për të kryer të gjitha hapat e planit. Reisman është i vetëdijshëm për koston dhe vështirësinë e misionit dhe në vend që të marrë maksimumin e ushtrisë, atij i jepen dymbëdhjetë robërit e luftës më të keq, të cilët ai duhet t'i kthejë në komando të vërtetë brenda vetëm pak muajsh. Në

listë, që përfshin kryesisht vrasës dhe përdhunues, pesë përballen me dënimin me vdekje, ndërsa të tjerët përballen me burgim të përjetshëm ose të gjatë. "Projekti i Amnistisë" është shansi i tyre i dytë - nëse ata e përfundojnë detyrën me sukses, ata që mbijetojnë dhe kthehen do të "fitojnë" lirinë e tyre. Ka dy shtigje para tyre - një varje ose një mision pothuajse i pamundur si një biletë për një jetë të re.

Nga të burgosur në komando

Si të krijoni një ekip prej dymbëdhjetë personash të trazuar që sistemi tashmë i ka refuzuar? Normalisht, reagimi i tyre ndaj këtij refuzimi është rezistencë reciproke ndaj saj. Ata nuk i besojnë askujt ose kanë vullnet për të bashkëpunuar. Gjëja e fundit që u ka mbetur është dinjiteti dhe mundësia për të kundërshtuar, sepse gjithsesi nuk kanë asgjë për të humbur. Kështu, për majorin, ky veprim rreptësisht konfidencial për të cilin askush nuk duhet

të dijë është më shumë një dënim sesa një detyrë. Hapi i parë është thyerja e këtyre 12 "arrave të forta" dhe kthimi i mosbindjes së tyre në njohjen e autoritetit të eprorit të tyre. Rezultoni të jetë e lehtë, sepse Majori Reisman nuk është një njeri për të bërë shaka. Ai tregon dominimin e tij kur i burgosuri rebel Franco përpiqet ta sulmojë atë, por majori e mposht atë menjëherë si një shembull për të tjerët që çdo manifestim rebel do të neutralizohet. Stërvitja fizike është hapi i dytë që provon të jetë jashtëzakonisht i vështirë, por është në këtë periudhë të rraskapitjes fizike që transformimi mendor i të burgosurve në ushtarë ndodh dhe ata lidhen në një nivel emocional, duke krijuar lidhje miqësie, mbështetjeje dhe kujdesi për njëri-tjetrin, faktor e cila është thelbësore për suksesin e çdo misioni - një ekip koheziv. Bashkimi i tyre është i dukshëm në një numër situatash - së pari, në paprekshmërinë e zakonshme të dhënies së detajeve të misionit pavarësisht presionit nga oficerët ushtarakë, mbrojtja e një prej të burgosurve kur sulmohet nga ushtarë të tjerë në një përprkje për të zhvatur informacion nga ai... Por

kryesisht, bashkëpunimi i tyre i përbashkët shihet në të ashtuquajturat "lojëra lufte", një ngjarje në të cilën ekipi duhet të provojë ekspertizën, shkathtësinë, shkathtësinë dhe efikasitetin e saj në veprim, si një provë e fundit para se të largohet nga misioni, një lojë që në fakt është shumë e ngjashme me misionin i saj është të depërtojë në ekipin kundërshtar dhe të kapë të gjithë ushtarët. Pavarësisht nga mosbesimi i shumë njerëzve se dymbëdhjetë të burgosurit më të këqij të luftës mund të demonstrojnë aftësi

superiore ushtarake, ekipi i Reisman po tregohet i aftë dhe superior ndaj ushtarëve të tjerë.

Majori pazakontë

Lidhja e Major John Reisman është veçanërisht interesante për shkak të metodave dhe improvizimeve të saj jo standarde dhe të diskutueshme. Me përvojë në punën e tij, parimor dhe i rreptë, Reisman duket se është zgjedhja e duhur për të "zbutur" një kompani si ajo që i është caktuar. Metodologjia e tij përfshin konfrontim

fizik, "motivues" duke shkrepuar një pushkë automatike për të përfunduar trajnimin, ndershmëri brutale ndaj eprorëve pa lajka ose frikë nga pasojat ... Padyshim, ai nuk është një njeri që është i preferuar në mesin e oficerëve të tjerë, por vëmendja e tij do të tërhiqet veçanërisht nga veprojnë për të "shpërblyer" 12 ushtarët për përfundimin me sukses të trajnimit me muzikë dhe prostituta. Sapo të zbardhen detajet e kësaj mbrëmje, e ardhmja e "Projektit të Amnistisë" bëhet e pasigurt dhe kërcënon kthimin e të

burgosurve për të vuajtur përsëri dënimet e tyre. Një metodë tjetër interesante e Reisman është krijimi i fjalive rimuese në formën e një kënge që përshkruan 16 hapat e operacionit në kështjellën në Bratanja. Ato 16 vargje, të cilat janë ndoshta citati më i njohur në film, këndohen vazhdimisht nga ushtarët me zë të lartë, dhe Reichmann është i sigurt se ata nuk do të harrojnë një hap që do të thoshte dënim.

„Duzina e ndytë“ në regjinë e Drejtuar nga Robert Aldridge dhe luan shumë yje të Hollywood, nga Charles Bronson, Donald

Sutherland në vitet e tij më të hershme, Lee Marvin, i cili vetë është një veteran i Luftës së Dytë Botërore, Ernest Borgnin ... Filmi në studion MGM në Londër, ndërsa skenat e jashtme u filmuan në jugperëndim të Anglisë. Filmi konsiderohet si filmi i katërt më i shtrenjtë i realizuar atë vit dhe po përjeton sukses të madh tregtar, por kritikët nuk mbeten pas me fjalë pozitive. Në të njëjtin vit, libri komik me të njëjtin emër u botua si një zgjatje e promovimit të „Duzina e ndytë“. Pas publikimit të këtij filmi, janë bërë filma të tjerë që e

marrin këtë si bazë për historinë, përfshirë Bastards Inglorious Bastards dhe Skuadra e Vetëvrasjeve të fundit të Quentin Tarantino 2009. "Skuadra e Vetëvrasjeve" nga DC Comics që nga viti 2014. Edicioni i dyzetë i Oskareve 1968 i dha gjithashtu çmimin për redaktimin më të mirë të tingullit, duke e vendosur atë në listën e fituesve të kësaj statuje prestigjioze. Instituti Amerikan i Filmit, në vitin 2001, renditi filmin si një nga 100 filmat më emocionues të shekullit.

Elena Gjorgjievska

Regjia: Robert Aldrich

Skenari: Nunnally Johnson, Lukas Heller

Role: Lee Marvin, Ernest Borgnine, Charles Bronson, Jim Brown, John Cassavetes, George Kennedy

Muzika: Frank De Vol

Kinomatografia: Edward Scaife

Montazhi: Michael Luciano

Kohëzgjatja: 150 minuta

Viti: 1967

Vendi: B. e Madhe, SHBA

Çmimet: „Oskar“ për montazhin më të mirë të zërit "Globi i Artë" për rol më të mirë dytësor, etj.

Kanjoni Kamnik – atraksion natyror në afërsi të Shtipit

Në malin Pllaçkovica gjenden tre kanjone të jashtëzakonshme: Kamnik, Kozjak dhe Zrnovka, te të cilat mund të hasim bukuri të rralla natyrore si lumenjë, ujvara, shkëmbinj të lartë, etj...

Kanjoni i Kamnikut është vend interesant për t'u vizituar nga adhuruesit e natyrës, ajrit të pastër dhe pamje të bukur. Rrjedha natyrore e lumit malor të Koshevës i cili derdhet në lumin e Radanit kompletton shtratin e vogël lumor në shkëmbinj të malor, duke krijuar këtë kanjon spektakolar shumë karakteristik për këtë rajon.

Deri në Kamnik arrihet përmes fshatit Radanje deri te i cili është shtruar rrugë e asfaltuar. Më pas, në këmbë ose me automjet për kushte të terrenit duhet hyrë nëpër luginën e lumit të Radenjit përballë fshatit Golem Gaber. Vetë lugina e lumit të Radenjit është tejet specifike për shkak të sasisë së madhe të materialit të pruar, për shkak të numrit të madh të gurëve

dhe blloqeve të hedhura anash. Kanjoni është i gjatë rreth 1,5 km dhe ka një thellësi prej vetëm disa dhjetra metra. Pa marrë parasysh dimensionet e vogla, kalimi nëpër kanjon, sidomos përmes shkëmbinjëve të ngushtë dhe vertikal, paraqet një përjetim me shumë adrenalinë. Lumi këtu ka krijuar disa ujëvara më të vogla, por ka edhe ujëvara atraktive dhe të mëdha deri në 5 m. Pa marrë parasysh që ndonjëherë ky lumë duket si një përrua i vogël, uji mund të jetë mjaft i ndryshueshëm, , ndërsa gjatë dhe pas të rreshurave, rrjedha stabile ndikon në rrjedhën më të fuqishme dhe më të shpejtë të ujit.

Përmes Kanjonit Kamnik, sipas komplaksitetit ka dy shtigje kaluese: më e vështira, afër rrjedhës së lumit dhe më e lehta në 30-40 metra mbi tokë. Në rast se shkojmë përmes opsionit të dytë, në disa vende duhet të kalohet lumi, që gjatë periudhës të ku moti është i thatë, nuk ka ndonjë problem. Një përjetim më i mirë do të ishte të ngjiteshim

në majën e Kamnikut (876m) nga ku kemi një pamje të qartë dhe të bukur, sidomos në drejtim të veriut dhe perëndimit.

Gjithashtu, një tour i mirë këmbësorik bëhet edhe përgjatë Kamnikut në mënyrë që të arrihet deri në fshatin Koshevë, e më pas mund të dilet edhe deri te liqeni interesant i Topolinit (mbi minierën e Buçimit), apo nga fshati Shashavarli të arrihet deri në Shtip. Edhe pse secila stinë e vitit është e bukur, megjithatë për shkak të pasurisë ujore, për shkak të koloritit, ngjyrës së gjelbër të vegjetacionit në kontrast me shkëmbinj të ngjyrë hiri, përjetim më interesant do të ndjenim gjatë muajve të pranverës. E tërë kjo hapësirë ka një botë të pasur bimore dhe shtazore. Përpos natyrës, interesante është edhe mënyra tradicionale e jetesës në fshatrat e afërt. Vizita e kanionit Kamnik paraqet një avanturë tërheqëse dhe lë mbresa të pashlyeshme.

Kristina Ilievska

